د ښوونکي کتاب

د جغرافيې د تدريس لارښود

لسم ټولگی

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د
روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پـراختیـــــا او درسي کتابــونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د جغرافیې د تدریس لارښود

لسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان

– پوهاند غلام جیلاني (عارض)

– مولف سامعه (واعظ)

علمي او مسلکي اډیټ

– **پوهاند غلام جیلاني (عارض)**

د ژبې اډیټ

– **مؤلف اقامحمد (ګرندی) خوږیانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د چاپولو د لوي ریاست د پښتو څانګې غړې**

– **مولف میرویس ځدراڼ**

دیني، سیاسي او کلتوري کمېټه

– **مولوي صاحب خلیل الله(فیروزي)**

– **حبیب الله راحل دپوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې**

د څارنې کمېټه

– دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

– دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین: سیدکاظم (کاظمی)

دچاپ د سمون چارې: محمدکبیر حقمل دپوهنې وزارت دنشراتو او اطلاعاتو رئیس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتوکېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي لارښود دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو اوترتیب شوی دی. د تدریس د نویو میتودونو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده‌کړې په بهیر کې د زده‌کوونکو د فعال ساتلو لپاره ګټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانګه، چې د فعالې زده‌کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو د ګټې وړ وګرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کېږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توګه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او بریاوې ور په برخه کړي.

زموږ ګران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرګندو اړتیاوو، ملي ګټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده ګټورو وړاندیزونو له لار ې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود د کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنګه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملګرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... مخ

لومړی څپرکی ۱
عمومیات ۱
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ ۱
د ښوونکي لارښود.. ۲
د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي.. ۲
په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه) ۴
د تدریس ستراتیژي ۸
ارزول (Evaluation) ۹
د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي.. ۱۰
د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي ۱۲
دویم څپرکی ۱۳
د جغرافیې د علم د زده‌کړې اهمیت.. ۱۴
الف: نقشې او طبیعې نقشې ۱۷
اقتصادي او مواصلاتي نقشې ۲۰
درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۲
د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۷۵
د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۸
د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۱
د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۳
د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۶
د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۹
دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۹۱
یو دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۹۳
د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۹۶
د(۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان ۹۹
د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۲
د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۴
د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۷
د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۹
د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۱
د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۴
د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... مخ
د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۰
د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۲
د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۵
د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۸
د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۰
د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۳
د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۵
د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۸
د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۱
د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۴
د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۶
د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۹
د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۲
د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۵
د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۸
د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۱
د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۴
د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۷
د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۹
د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۱
د ۶۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۴
د ۶۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۷
د ۶۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۹
د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۱
د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۳
د ۶۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۶
د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۹
د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
عموميات

د ښوونکي لپاره لازمې لارښوونې
ښوونيز يا تعليمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه هرڅوک بېلابېل نظر لري، څوک يې درسي مفردات ګڼي او څوک يې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو يې هم بېلا بېل تعريفونه کړي دي. ښوونيز يا تعليمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعاليتونه پکې شامل او تر لاسه کول يې هدف دی.

تعليمي نصاب له ټاکلې پوهې، مهارتونو او ذهنيتونو څخه عبارت دی چې يوه تعليمي موسسه يې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نيسي. په بله وينا تعليمي نصاب د يوې تعليمي موسسې د ښوونيزو او روزنيزو زده کړو د پروګرام ټولې زده کړې دي چې درسي کتاب، درسي مرستندويه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي.

هغه څه چې نن يې د ښوونې او روزنې د ماهرينو پام ځانته اړولی دی، ددې پوښتنې ځواب دی: د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو ليکوال بايد څه شی په ټاکلو لارو چارو زده کونکو ته ورزده کړي چې په اوسني او راتلونکي ژوند کې يې ګټور وي؟

ټول يو شان په دې نظر دي چې کوچنيان په بېلابېلو شرايطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نوو موضوعګانو سره مخامخ کيږي. له دې امله زياتره ددې پېژندل ډېر سخت دي، چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړينه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه يوه ده.

له بله پلوه د ځوانی پېر(دوره) د خپلواکې پرېکړې کولو، د مسؤوليت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسايلو کې بيا غور په څېر، ځانګړتياوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لويانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتياوو موندلو ته اړتيا لري. هغوی بايد پوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوسيږي او څومره پوهه او علمي وړتياوې ورته پکار دي. هغوی ځان پېژندنې ته اړتيا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګوري، حقايق څنګه درک کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتيا لري چې يې فکر کولو، مطالعې او په ټولنيز ژوند کې تحقيق ته وهڅوي.

پورته وينا ته په پام د (جغرافيې) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتياوو سره تړاو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټينګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانيو لارو چارو پرځای پر هغه زده کړې ډېر ټينګار وشي چې د فعالې، ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتي) زده کړې يا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښوونکی د تدريس په بهير کې ستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسيږي. هغه د زده کړې تجربې په غوږ نيولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې تر پام لاندې شرايطو لارښود او مرسته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د يو اړخيز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې په حلولو ډېر ټينګار کوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب يوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونکي ددې لارښود د تالیف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده کړو د موخو څرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د لسم ټولګي دجغرافيې د درسي کتاب ارزول دي.
دا درسي کتاب دجغرافيې د زده کړې لپاره چمتو شوی او د زده کوونکو د زده کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نیول شوي دي، د ښوونکي د لارښود کتاب چمتو کول اړین بلل شوي. باید ومنو چې تدریس او زده کړه یو ابتکاري او تجربي کار دی او نوښتګر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نوي شیان او لارې چارې رامنځته کوي. دا باید هم له یاده ونه ایستل شي چې د زده کړې د ستراتیژۍ په ټاکلو کې، له موخو، د ارزونې له لارو چارو، د زده کوونکو دګډون شونتیا او نور اصول چې د اروا پېژندنې، د تربیتي اروا پوهنې او د زده کړې له اروا پوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پرتې دي، باید سم پام وشي. دا هم باید له یاده ونه ایستل شي، چې متن د کومو اصولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدریس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څه اهمیت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو راایستل څنګه سرته رسیږي، د ښوونکی په دې لارښود کې څرګند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده کړې یوه وسیله ده ؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرسته کوي د یو درسي ساعت او یا د تعلیمي دورې په اوږدو کې د خپل تدریس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوست عمومي او خصوصی موخې، د تدریس وسایل، لارې چارې، د زده کوونکو د انګېزې پارول، د ښوونکي فعالیتونه، د زده کوونکو فعالیتونه، د زده کوونکو د زده کړې د تحکیم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځلیکونه په پام کې نیول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره لیکل کیږي، چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده کړې په یو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوست مفاهیم او موضوعات وپیژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځیو کې د درسي کتاب د یو خپل او همغږي تدریس لپاره لاره هواره کړي، په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځیو کې د لوست تدریس په پام کې نیول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړینه کړي، چې درسي کتاب، هغسې چې د هېواد په پلازمېنې یا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدریسیږي، د هېواد د لرې پرتو ولسوالیو او بانډو په ښوونځیو کې هم هماغسې یو خپل او یو راز تدریس شي او لکه چې ویل کیږي د یو متوازن او هر اړخیز معارف لپاره په ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون په شپاړسمه، درې څلویښمه، څلور څلویښتمه، پنځه څلویښتمه، شپږ څلویښتمه او اووه څلویښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتیاوو او واقیعتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظام د اساسي ليکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي په لاندې ټکو کې رانغاړل کيږي:

۱. د خدای پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبيق ته د پابندۍ، وطن دوستۍ، د ملي يووالي ټينګښت، ګډ ژوند او بشر دوستۍ په روحيې د هېواد د ماشومانو، تنکيو ځوانانو لپاره، که ښځينه وي يا نارينه، د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

۲. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، د ځمکنۍ بشپړتيا، اسلامي ورورولۍ، ملي پيوستون، له سولې سره د مينې او فرهنګي بډاينې څخه د دفاع، د توپير او زور زياتۍ د ټولو بڼو او ډولونو د له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا،

۳. د ښوونيزو او روزنيزو موسسو بيا رغول، جوړول، پراختيا او سمبالول،

٤. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونيز اوروزنيز سيستم پراختيا،

۵. د نورو هېوادونو له ښوونيزو اوروزنيزو رغندو او برياليو تجربو څخه ګټه اخيستنه،

٦. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنيز دريځ له په پام کې نيولو پرته ټولو ته تر لومړنيو او منځنيو (۱- ۹) ټولګيو پورې په جبري او وړيا توګه د لومړنيو زده کړو چمتو کول،

۷. په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې په هغو ژبو تدريس، چې په اساسي قانون کې تسجيل شوي دي.

۸. د اسلام د سپيڅلي دين له زده کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغاني ټولنې له دودونو سره سم او د پيداګوژيکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سيستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله ګډه زده کړه د لومړنۍ دورې له دريم ټولګي څخه وروسته د زده کړې په هيڅ يوه موسسه کې، که دولتي وي يا خصوصي، کورونو، ورزشي کلپونو او نورو ځايونو کې مجاز نه ده.

۹. د دريمو ژبو تدريس (د اساسي قانون ۱۶ ماده) په اړوندو سيمو کې د يو مضمون په توګه،

۱۰. د بيځايه شوو کورنيو، کډوالو او د ځانګړو اړتياوو لرونکو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

۱۱. د اسلامي زده کړو د مدرسو، عمومي زده کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځيو او د ښوونکو د روزنې موسسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،

۱۲. د ښوونکو د علمي او مسلکي سويې لوړول،

۱۳. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،

۱٤. د بيسوادۍ د له منځه وړلو، د حياتي سواد او د کارګري متممو ښوونځيو (نارينه او ښځينه) د پراخوالي لپاره هلې ځلې،

۱۵. د افغانستان د پلي شوو قوانينو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفيتونو په رغاولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړيوالو موسسو، غير دولتي موسسو او اشخاصو له بې غرضه او بشر دوستانه مرستو او ونډې څخه ملاتړ،

۱٦. د متوازن معارف پياوړتيا او د هېواد په مرکز او ولايتونو کې د ښوونيزو او روزنيزو امکاناتو سم او عادلانه ويش،

۱۷. د تاوتريخوالي، تبعيض، ناروا جګړو، نشه يي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په څېر د ناوړو پدېدو پر زيانونو د زده کوونکو خبرول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. ازادۍ، سولې، سوله ييز ګډ ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوګنې د چاپيريال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده کوونکو لارښوول،

۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخيزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځيو ترمنځ د توازن رعايت،

۲۰. د خاصو زده کړو (ډېرو هوښيارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره يې اغيزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،

۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اړانه کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې د تعليمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې له تدريس او درسي موادو څخه د ګټې اخيستنې څارنه او نظارت،

۲۲. د ورزش، سپورت او بدني روزنې د ودې لپاره د زمينې چمتو کول،

۲۳. د علمي برياوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعليمي نصاب د پراختيا، د اسلامي زده کړو د معينيت او د ښوونکو د روزنې، د ساينس د مرکز د رياستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونو ترمنځ د اړيکو ټينګښت او د لا زياتې همغږۍ رامنځته کول،

۲٤.د افغاني ټولنې له اړتياوو سره سم د اسلامي زده کړو د مدرسو هراړخيزه وده، پراختيا او رغنده کول.

د لوی خدای (ج) په مرسته به د هېواد په پوهنې کې ددغې پاليسۍ په پلي کولو لاندې لوېې پايلې ترلاسه شي:

– په اسلامي روحيې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا د ترلاسه کول او د يوې سوکاله او نېکمرغې ټولنې رامنځته کول،

– د ملي هويت ساتنه،

– د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،

– د نړۍ او ټولنې له علمي معيارونو سره سم د بريمن تطبيق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر تر لاسه کول،

– د کار مونډلو لپاره د لازمو وړتياوو د ترلاسه کولو او د کار مارکيټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پاليسۍ پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتياوو او واقيعتونو ته په پام د زده کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي:

الف ـ عقيدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپېڅلي دين پر اساساتو او ارزښتونو د ايمان او عقيدې پياوړتيا، د قرآني زده کړو او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حديثو پر بنسټ د اسلامي ليد پراخوالی،

۲. د خدای جل جلاله د پيژندنې په منظور د ځان پيژندنې د روحيې پياوړتيا،

۳. پر ځان د ويسا او پر اخلاقي ښېګڼو د پابندۍ د روحيې پياوړتيا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. د نظم او د دسپلین د منبت د روحیې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،
٥. د دیني، ټولنیزو، ښوونیزو او روزنیزو ارزښتونو په وړاندې مسؤولیت ته د غاړې ایښوولو د روحیې پیاوړتیا،

ب ـ د زده کړې او روزنې موخې

١. د زده کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پیاوړتیا، لکه: اوریدل، خبرې کول، لوستل، لیکل، په رسمي او بهرنیو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،
٢. د پوهنو، فنونو او معاصرې تکنالوژۍ زده کړه او د اړتیا وړ فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،
٣. د زده کړې د وړتیاوو وده او د زده کړې په اوږدو کې ځانې زده کړه او ارزونه،
٤. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څیړنې، تشخیص او نوښت د وړتیاوو وده او پراختیا،
٥. د فردي او ټولنیزو ستونزو د پېژندلو او هوارۍ لپاره د وړتیاوو ترلاسه کول،

ج ـ فرهنګي، ادبي او هنري موخې

١. د کلتور، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده کوونکو د فطري وړتیاوو وده او پراختیا او د تاریخي، کلتوري، ادبي پاته شونو (میراثونو) او شتمنیو د پیژندلو، ساتلو او د درناوۍ روحیه،
٢. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاریخ، ادب او کلتور سره پیژندګلوي،
٣. د کلتور، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختیا او د هغوی د اصالت ساتنه،
٤. د تمرین او یوکسیزو او ډله ییزو فعالیتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختیا،

د ـ مدني او ټولنیزې موخې

١. د خپلواکۍ. وطن دوستۍ او ازادۍ غوښتلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعایت په بنسټ د کورنیو اړیکو ټینګښت،
٢. د اسلامي ورورولۍ، مرستې، سولې، ټولنیز عدالت، ملي او نړیوال پیوستون د روحیې پیاوړتیا،
٣. د خیر غوښتنې د حس پراختیا، د اخلاقي فضایلو لوړتیا او له زور زیاتي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنېزو مفاسدو سره مبارزه،
٤. قانون ته د درناوۍ او د هغې د منبت د روحیې پیاوړتیا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټولنیز دریځ او سیاسي تړاو له په پام کې نیولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،
٥. په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ایثار د روحې پراختیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو لومړیتوب ورکول،
٦. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رایو ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا،
٧. انساني کرامت ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا او پراختیا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټولنیزو اړیکو کې د بشري حقونو د ادابو رعایت،
٨. په سوله ییز او رغنده ډول د توپیرونو او شخړو د هوارولو د روحیې پیاوړتیا،
٩. د زغم او د نورو د منلو د کلتور پیاوړتیا،
١٠. د بشري ټولنې له علمي او تخنیکي تجربو او مثبتو بریاوو څخه د ګټې اخیستنې د روحیې پیاوړتیا،
١١. د هر ډول تبعیض د ردولو او له منځه وړلو د روحیې پیاوړتیا او پراختیا،
١٢. د ښځې انساني دریځ ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا او له ښځو څخه ملاتړ،
١٣. د مور پلار، مشرانو، ګاونډیانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د استوګنې د چاپېریال او سمسورتیا د ساتنې د روحیې وړتیا، پر ځارویو زړه سوی او د طبیعي ژوندانه او نباتاتو ملا تړ،

۱۵. د اوبو د زیرمو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا، د اوبو په کارولو کې زیاتی (افراط) نه کول او د سیندونو، ویالو، کاریزونو او څاګانو د اوبو له ککړتیا څخه مخنیوی.

هـ ـ اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختیا او اقتصادي ودې او له کورني اقتصاد او فردي سلوک سره د اقتصادي فعالیتونو تړاو ته پاملرنه،

۲. د کار پر ارزښت او اهمیت پوهېدل او د بیوزلی د له منځه وړلو په خاطر په ګټورو دندو کې د کار د روحیې پیاوړتیا،

۳. د سپما، قناعت، اسراف او تجمل د مخنیوي د روحیې رامنځته کول او ځواکمنول،

٤. د هېواد د اقتصادي سرچینو پېژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېدل او د ملي ګټو، شتمنیو او پانګو د ساتلو د روحیې پیاوړتیا،

۵. د تکنالوژۍ له پرمختګ سره یوځای د بیلابیلو حرفو او تولیدي دندو پېژندل، د ملي عایداتو د زیاتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږو د بارېدو د مخنیوی په موخه د لاسي او سیمه ییزو صنایعو احیا او دودول،

٦. په معاملو او اقتصادي فعالیتونو کې د اخلاقي اصولو د رعایت د روحیې پیاوړتیا او نامشروعو اقتصادي فعالیتونو پر خلاف مبارزه،

۷. د حرفه یي فعالیتونو د زده کړې هڅول،

۸. د عرضې او تقاضا پر اړیکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

۹ - د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د ګومارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و۔ روغتیایي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحې) او د فردي او ټولنیزې روغتیا په اړه د رغنده ژوند په لارو چارو پوهېدل،

۲. د عمومي حفظ الصحې او د چاپېریال د پاک ساتنې د روحیې پراختیا،

۳. له ناروغیو څخه د ساتلو په موخه له روغتیایي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسی مهارتونو پیاوړي کول،

٤. د لارو چارو او شرایطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتیا تامینول او د سالمو تفریحګانو لپاره د بدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپېریال چمتو کول،

د مور او ماشوم روغتیا ته پاملرنه او د هغوی ننګه او ملاتړ.

و ـ ثانوي دوره (له ۱۰ – ۱۲ ټولګې)

– د تیرو ښوونیزو او روزنیزو دورو د بریاوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،

– د تفکر د ځواک وده او لا پراختیا، په دیني مسایلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلوماتو تر لاسه کول او د ژوندانه د نظام په توګه د اسلام د دین له زده کړو سره د زده کوونکو زیات بلدول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د نفس پاکوالی او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندي د ايمان پر بنسټ د اخلاقي فضيلتونو پياوړي کول،
- په زده‌کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحيې پياوړتيا او د مناسبو زمينو چمتو کول،
- د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللې تکنالوژۍ په مرسته په طبيعت کې د موجودو قوانينو او د نړۍ د اسرارو د پېژندلو لپاره هلې ځلې،
- د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده‌کړه، د زده‌کوونکو د ادبي پوهې پراختيا او د بهرنيو ژبو زده‌کړه،
- د اړتيا وړ پوهنو او فنونو زده‌کړه او د فردي او ټولنيزو مهارتونو ترلاسه کول،
- له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنگ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده‌کوونکو بلدول او له هغې څخه معقوله گټه اخيستل،
- د هېواد د ادبي، فرهنگي، هنري او تاريخي ميراثونو د ساتنې د روحيې وده،
- د مرستې د روحيې او رغنده سياليو ته د زده‌کوونکو د مينې وده او پراختيا،
- د ملي نواميسو د ساتنې د روحيې پياوړتيا او د اسلامي حقوقو او اخلا قو پر بنسټ د کورنيو اړيکو د بنسټ ځواکمنول،
- د خير غوښتنې د حس پياوړتيا، د اخلاقي فضيلتونو او د سوله غوښتنې د فضايلو لوړتيا، له تاوتريخوالي او ناروا جگړو سره ضديت، له نشه يي توکو، الکولي څښاک او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،
- مسؤوليت ته د غاړې ايښولو د روحيې پياوړتيا، د کورنيو او ټولنيزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنگي او ټولنيزو چارو کې ونډه اخيستل،
- په ټولنيزو اړيکو کې د زغم، سربښندنې او ځان تېرېدنې د روحيې پياوړتيا او ټولنيزې گټې پر فردي گټو لومړي کول،
- د سبا ورځې لپاره د زده‌کوونکو چمتوکول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکاموڅخه خبرتيا،
- د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده‌کوونکو معنوي بشپړتيا او سوکالۍ ته د رسيدو د يوې وسيلې په توگه د هغې رغنده وده،
- د ښوونې او روزنې په بهير کې د ځاني ارزونې د وړتياوو ځواکمنول،
- له ورزش سره د زده‌کوونکو د مينې پراخول او د بدني او رواني روغتيا ځارنه،
- د فرهنگي يرغل په وړاندې له زده‌کوونکو سره مرسته او له بيځايه پېښو او تقليدونو څخه د هغوی د مخنيوی او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هويت د ساتلو له لارې د وخت د مثبتو پرمختگونو او تکنالوژۍ څخه د استفادې د روحيې پياوړتيا،
- د زده‌کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په کلتوري او ټولنيزو فعاليتونو کې د هغوی د گډون د روحيې پياوړتيا،
- د مطالعې او دکتاب لوستلو د کلتور وده.

د منځپانگې د غوره کولو لارې چارې

د منځپانگې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نيول شوي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اړتیاوو او علاقه مندۍ سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسې والي، له پلټنو او تایید شوو کتابونو او له لومړنیو او مستندو سرچینو څخه ګټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده‌کوونکو له عمر او ذهني وړتیاوو سره سم د لازمو فرصتونو چمتو کول.

د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول

د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کېږي:
پرله پسې والی، همغږي، د زده‌کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سمون، د تدریس د لارو چارو او منځپانګې تر منځ سمون،

د تدریس ستراتیژي

دا کتاب د فعال او ګډ تدریس د اصولو له مخې تالیف شوی دی. له دې امله ښايي د کتاب په تدریس کې د فعال او مشارکتي لارو چارو څخه ګټه واخیستل شي، لکه؛ د مناظرې (Argument)، د پوښتنې او ځواب (Question & Answer)، د لکچر یا توضیحي (Lecture)، ډله ییزې خبرې اترې او مباحثه (Group Discussion)، د نقش لوبول (Role Play)، د علمي سیر(Excursion)، د ذهني یا فکري تحرک (Brain Storming)، له میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. پروژه يي میتود (Project Method) دې هم په دې برخه کې ورزیات شي.
دې ټکي ته ښايي پام وشي چې تدریس يو ابتکاري او تجربي کار دی. نشي کېدای د یوه لوست یا کتاب لپاره د یوې ټاکلې او یوازنۍ لارې وړاندیز وشي؛ ځکه د هېواد په بېلابېلو برخو کې له امکاناتو او شرایطو سره سره هر ټولګی او ښوونځی خپل ټاعمومي شرایط لري. دا ددې معنا نه لري چې یوه ټاکلې لاره (د تدریس له فعالو ستراتیژو څخه ګټه) دې وړاندې نشي.

د لوست اصلي برخې

هر لوست له لاندې برخو څخه جوړ شوی دی:
سرلیک (عنوان)، سریزه (مقدمه)، متن، انځور، شکل، فرعي سرلیک او ورودي، منځني او وروستني فعالیتونه. یو څو هغه يې لاندې څېړل کېږي:

د لوست سرلیک

سرلیک لوست ته د زده‌کوونکو د ذهني چمتوالي لامل کېږي. کېدای شي د لوست له سرلیک څخه د یو فعالیت په توګه هم ګټه واخیستل شي.

انځور، نقشه او شکل

په هر لوست کې له متن سره سم انځورونه او نقشې راغلې دي. انځورونه او نقشې، نه دا چې کتاب لا په زړه پورې کوي، بلکې انګیزه هم راپاروي.

ورودي فعالیت

هر لوست په یوه فعالیت پیلیږي چې د هغې له مخې د زده‌کوونکو ونډه او فعالیت هم پیلیږي. فعالیت داسې کوم شی نه دی چې له متن څخه دې بېل په پام کې ونیول شي او یا دې متن او منځپانګه بېله تدریس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنی فعالیت

د هر لوست دویم فعالیت، لکه هم لومړي فعالیت (ورودي) ته ورته نقش لري؛ یعنې د راوروسته متن د تدریس لپاره کارول کیږي او کله هم د لومړنیو مفهومونو د تحکیم او بشپړوالي نقش لري.

وروستنی فعالیت

د هر لوست په پای کې داسې فعالیتونه راوړل شوي چې د لوست د منځپانګې (متن) له پیاوړتیا سره مرسته کوي او له مخې یې لوست هم اروزل کېدای شي.

د لوست د اصلي پیغامونو په نښنه کول (Key Concepts)

لومړی ښایي د «اصلي پیغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنیزه موخه یا موخې لري. دا موخه یا موخې د یوه یا څومفهومونو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پیغامونه دي. ددې سریزې له مخې د لوست له اصلی پیغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخیستل کیږي؛ ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رسول دا معنا لري چې هغوی لومړنۍ پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متنونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتیا (د لوست د اصلي پیغامونو په نښه کول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د یو عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کول او پیاوړي کول یوه موخه بلل کیږي.

د لوست لنډیز

د «لنډیز» فعالیت هم پخپله یو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کیږي، چېږ ښایي زده کوونکي یې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتیا د تفکر یو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنډ ډول بیان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډیز په لنډه وینا د لوست د اصلي مفهومونو بیان دی. لنډیز په یوه وینا کې د ټولو جزیاتو نغښتل دي. د لنډیز توپیر د لوست د اصلي پیغامونو له راایستلو سره دادی چې د اصلي مفهومونو د یادولو پر ځای زیار ایستل کیږی مفهومونه یوه پلا سره یوځای شي او بیا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډیز لپاره ځینې لارښوونې

۱- که غواړئ یو مطلب لنډ کړئ، زیار وباسئ له لیکلو او یاداشتولو پرته پرې پوه شئ.

۲ - تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې لیکه وکاږئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه یې لږه وي.

۳ –لنډیز په خپلو عبارتونو ولیکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر یې مه لیکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوئ چې خپل شخصي عقیدې مو په لنډیز کې نه دي راوستي. د لنډیز هره کلمه او عبارت باید پر متن ولاړ وي. لنډیز باید د ټول متن ۱۵ – ۲۰ سلنه وي.

۴ –له لنډیز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهیر څخه عبارت دی. منظم بهیر په دې معنا چې ارزونه ښایي د پلان له مخې منظمه سرته ورسیږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې د موخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې باید د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس له څرنګوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو د پرېکړې، د زده‌کوونکو سره د مرستې او د تدریس په برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلوملو په منظور سرته رسیږي.

په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بنه وي چې د زده‌کړې د دورو موخو ته متوجه وي او پایلې یې زده‌کوونکو او ښوونکو ته د لارښونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښایي موخو، د تدریس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسیږي.

ارزونه د زده‌کړې د بهیر د سمون لپاره سرته رسیږي. د زده‌کوونکو په اړه قضاوت باید د هغوی د کړنو، چال چلن او شخصیت په اړه د هر اړخیزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه یوازې د ازموینو د نومرو له مخې. له بل پلوه زده‌کوونکی ښایي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان پخپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط به پام کې ونیول شي.

په زده‌کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده‌کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ – زده‌کوونکي پوهیږي چې څومره علمي پرمختګ یې کړی او څومره بریالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ – ښوونکی پوهیږي چې د مضمون تدریس یې څومره بریالی و.

له خپل بریالیتوب څخه د زده‌کوونکو خبرتیا ددې لامل کیږي چې زده‌کوونکي په سم ډول او ټاعمومي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده‌کړې او بریالیتوب لپاره د زیات مسؤولیت احساس وکړي. زده‌کوونکي خپل کمزوري ټکي وپېژني او ویې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسیږي، پر ځان د زده‌کوونکو باور پیاوړي کیږي.

د مضمون د تدریس له بریالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کیږي چې ښوونکی د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو وپوهیږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده‌کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده‌کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې بڼې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په درېو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخیصي، پرله پسې او وروستۍ ارزونه.

الف: تشخیصي ارزونه د زده‌کړې په هر نوي پړاو کې د زده‌کوونکو د مخکنیو زده‌کړو او مهارتونو د معلوملو په موخه سرته رسیږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي یا لوست کې د زده‌کوونکو ترلاسه شوې زده‌کړه او پوهه ازمویل کیږي.

ج: وروستۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده‌کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د زده‌کړې د معلوملو لپاره تر سره کیږي.

د تدریس د ستراتیژۍ ډلبندي

د تدریس لارې چارې (د تدریس ستراتیژي) له بېلابېلو لارو چارو ډلبندي کېدای شي. تر اوسه بېلا بېلې ډلبندۍ وړاندې شوي. لاندې ډلبندي د هغې له ډلې څخه یوه ده:

۱ – دودیزه یا غیر رسمي لاره، چې په جوماتونو او غیر رسمي مدرسو کې ترسره کیږي.

۲ - د تدریس نوي میتودونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د لکچر میتود (وینا یا څرګندونې)
۴ – د ذهني یا فکري هڅونې میتود
۵ – اکتشافي میتود،
۶ – د مسئلې د حل میتود،
۷- د پوښتنې او ځواب میتود،
۸ – انفرادي میتود،
۹ – د خبرو اترو میتود،
۱۰ – د پروژې ورکولو میتود،
۱۱ – ډله ییز میتود،
۱۲ – د نمایش میتود،
۱۳ – د تمثیل میتود،
۱۴- استقرایي میتود،
۱۵ – ازمایښتي میتود،
۱۶ – د کیسې ویلو میتود،
۱۷ – تلفیقي یا ګډ میتود (په یوه لوست کې د څو میتودونو کارول)

د لوستونکو د لا زیاتو معلوماتو لپاره په لاندې ډول یوه بله ډلبندي راوړل کیږي:

۱ – فعال دوه اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر میتودونه ښوونکی او زده‌کوونکي لـه غوښـتنې سـره سـم فعـالوي او یـادول او ورزده‌کـول لـه دوه اړخیزې لارې ترسره کیږي. پـه دې میتـود کـې مطلبونـه او مفهومونـه د ښـوونکي او زده‌کوونکـو لـه فعـالیتونو څخـه راوځي او هر یو انتخابي میتود د تدریس محور جوړیږي. سربېره پر دې ښایي په هغې کې دننه له یو یـا څـو میتودونـو څخه ګټه واخیستل شي. دا میتودونه پراوونه لري او په هغې کې تدریس په منظم ډول پیلیـږي او د مفهـوم تـر مونـدلو پورې دوام مومي. ددې میتودونو لـه ډلـې څخـه اسـتقرایي، د مسـئلې د حـل، د نقـش د سـرته رسـولو، ازمایښـتي او... میتودونو نومونه واخیستل شي.

۲ – ګډ یا مشارکتي میتود

ګډ میتود د زده‌کړې د بهیر د فعال کېدو له مخې د فعالو میتودونو په ډله کې راځي. هغه څه چې مشـارکتي میتـود لـه نورو فعالو میتودونـو څخـه بېلـوي، موخـو تـه د رسـېدو لپـاره د څـو زده‌کوونکـو همکـاري او همفکـري ده. ښـایي د ښوونکي او زده‌کوونکو تر منځ فعاله زده‌کړه سرته ورسیږي، خو مشارکتي میتود په ډله ییز ډول دی او پـه هغـې کـې د ډلې ګټې زیات اهمیت لري.

۳ – غیر فعال یا یو اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر نور میتودونه، لکه د لکچر میتود زده‌کوونکي چـوپ او ښـوونکی فعـالوي؛ ځکـه معلومـات پـه یـو اړخیز ډول سرته رسیږي. څنګه چې دا میتود اکتشافي میتود نه دی، له دې امله په یوازې سر ترې په تدریس کې ګټـه نه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي

۱ – د اړتیا وړ درسي مرستندوی توکي

توره تخته، تباشیر، مارکر، د لوست کتاب، د ښوونکي لارښود، ورځپاڼې او مجلې، د زده کړې چارتونه، فلش کارتونه، جغرافیایي نقشې، کمپیوتر، انترنیټ، سلایډونه، انځورونه، فلمونه، تاریخي اطلسونه، د ځمکې د کرې مودلونه، ګرافونه، د مندلیف جدولونه، د تاریخي لړۍ شجرې، د موضوع په اړه تاریخي او داستاني مستند فلمونه، عکسونه، د نقاشی تابلوګانې، د علمي، تاریخي، ملي شخصیتونو عکسونه، د اعتبار وړ کتابونه او ماخذ، د سکو، کاغذي لوټونو او فلزي پیسو البومونه، ... د درسي توکو په ډلې کې راځي.

۲ – له ښوونکو څخه هیلې

الف – عمومي وړتیاوې

د معلمۍ له تجربې سره د لیسانس یا لېږ تر لږه د فوق بکلوریا بریلیک لرل، د مضمون په اړه د وروستنیو معلوماتو په اړه پوهه، د زده‌کوونکو په عمر او ذهن پورې پر اړوندو ځانګړتیاو پوهېدل، د فعال او مشارکتي تدریس په اړه معلومات او د زده‌کوونکو د ارزونې په اړه پوهه او معلومات، د ښوونکي له دندې سره مینه او د اخلاقي وړتیاوو درلودل.

ب: اختصاصي او مسلکي وړتیاوې

– د مختلفو لوستونو لپاره د درسي پلان د چمتوکولو وړتیا،
– د ټولګي د اداري وړتیا،
– له درسي مرستندویه توکو د کارونې وړتیا،

۳ – له ښوونځي څخه غوښتنې

– د اړوند مضمون د تدریس لپاره د شرایطو چمتو کول(د لوست د کتابونو، د ښوونکي د لارښود او د درسي مرستندویو توکو چمتو کول)
– د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو سره د منظمو اړیکو چمتو کول،
– د پلانونو په سر ته رسولو کې د پوهنې وزارت مصوبې په پام کې نیول،
– په ټولګي کې د ښوونکو د اعمالو څارنه او د ښوونکو لارښوونه،
– په ښوونځي کې د کتابتون جوړول،
– د کورنیو په مرسته د ښوونکو او زده‌کوونکو د اړتیا وړ کتابونو چمتو کول،

۴ – د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیلې

– د زده‌کوونکو د تعلیمي څرنګوالي په اړه د خپلو کوچنیانو له ښوونکو سره د اړیکو نیول،
– د زده‌کوونکو له درسي پرمختګ څخه خبرېدل،
– له ښوونځي سره پرله پسې مرسته او همکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د مضمون د تدریس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپرکي کې مو د درسي مضمون له عمومیاتو او لومړنیو خبرو او د تدریس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوئ. په دې څپرکي کې به دجغرافيې د زده‌کړې، د تدریس له کلني پلان او د هر لوست د تدریس له لارو چارو سره بلد شئ.

- په ټولګي کې د درسي پروګرام معرفي

په ثانوي دوره کې د جغرافيې د علم د زده‌کړې ارزښت: د پوهنې وزارت دنده لري چې د هیواد بچیان باخبره او متمدنه انسانان وروزي، او ددې لپاره اړتیا ده چې زموږ ګران زده‌کوونکي د زده‌کړې په دوره کې د علومو او ریاضي څانګو په پیژندنې سربېره باید له خپل دین، اخلاقو، تاریخ، مدنیت او شاوخوا جغرافيې سره هم په سمه او ژوره توګه اشنا شي.

په

ننني نړۍ کې چې یو شمیر یې د نړیوال کلي په نوم یادوي ماهر انسان باید نه یوازې له خپل عمومي، ښار او هیواد سره اشنایي ولري، باید د نړۍ ټول هیوادونه هم و پیژني او د بیلابیلو سیمو او هیوادونو په طبیعي، اقلیمي، بشري، اقتصادي، او سیاسي ځانګړتیاوو باندې پوه شي. هغه پوهه چې دغه ډول اړتیاوې بشپړولای شي له جغرافيې څخه عبارت ده.

د جغرافيې زده‌کړه زده‌کوونکي له هیواد، سیمې، نړۍ او حتی له لمریز نظام او سیارو سره اشنا کوي.

انسانان د لارښوونکي غریزه یي قدرت در لودونکي دي چې ترڅو په غریزه یي توګه منظم شي، پرته له دې هغوی باید له ارزښتونو، او قوانینو څخه چې په یوه ځانګړې ټولنه او یا ټولو انساني ټولنو کې د منلو وړ وي، پیروي وکړي. د قواعدو او ضوابطو دا ټولګه دومره پراخه اوپیچلې ده چې په ښوونځیو کې ورته په رسمي توګه د زده‌کړې اړتیا ده. زموږ اولادونه باید په منل شویو ټولنیزو اصولو او ارزښتونو سربیره د هیواد له رسمي قوانینو سره هم اشنایي پیداکړي ترڅو یو ازاد او د عزت او انساني کرامت ژوند ولري.

- جغرافیه څه ته وايي؟

د انساني پدیدو او طبیعي موضوعګانو ترمنځ د اړیکو پیداکولوته جغرافیه وايي، چې انساني او طبیعي متقابلې اړیکې لاس ته راوړنې) او اسانتیاوې د انسان لپاره برابروي.

همدغه راز د جغرافيې پوهه د ځمکې د سطحې له عناصرو او زیرمو څخه هم بحث کوي. په حقیقت کې جغرافیه هم له طبیعت (اقلیم، طبیعي زیرمو، غرونو، سیندونو، سمندرونو، دښتو، حیواناتو، واښو، ځنګلونو او...) او همدا راز له بشري اړوندو چارو (ټولنې، نفوس، هیوادونه، نژادونه، ژبې، اړیکې او لیږدونې) او په همدغه توګه د انسان او طبیعت اړیکې (د چاپیریال ساتنې اړونده مسلې) او د ځمکې له زیرمو څخه منظمې ګټې اخیستنې له انساني پروګرامونو څخه بحث کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

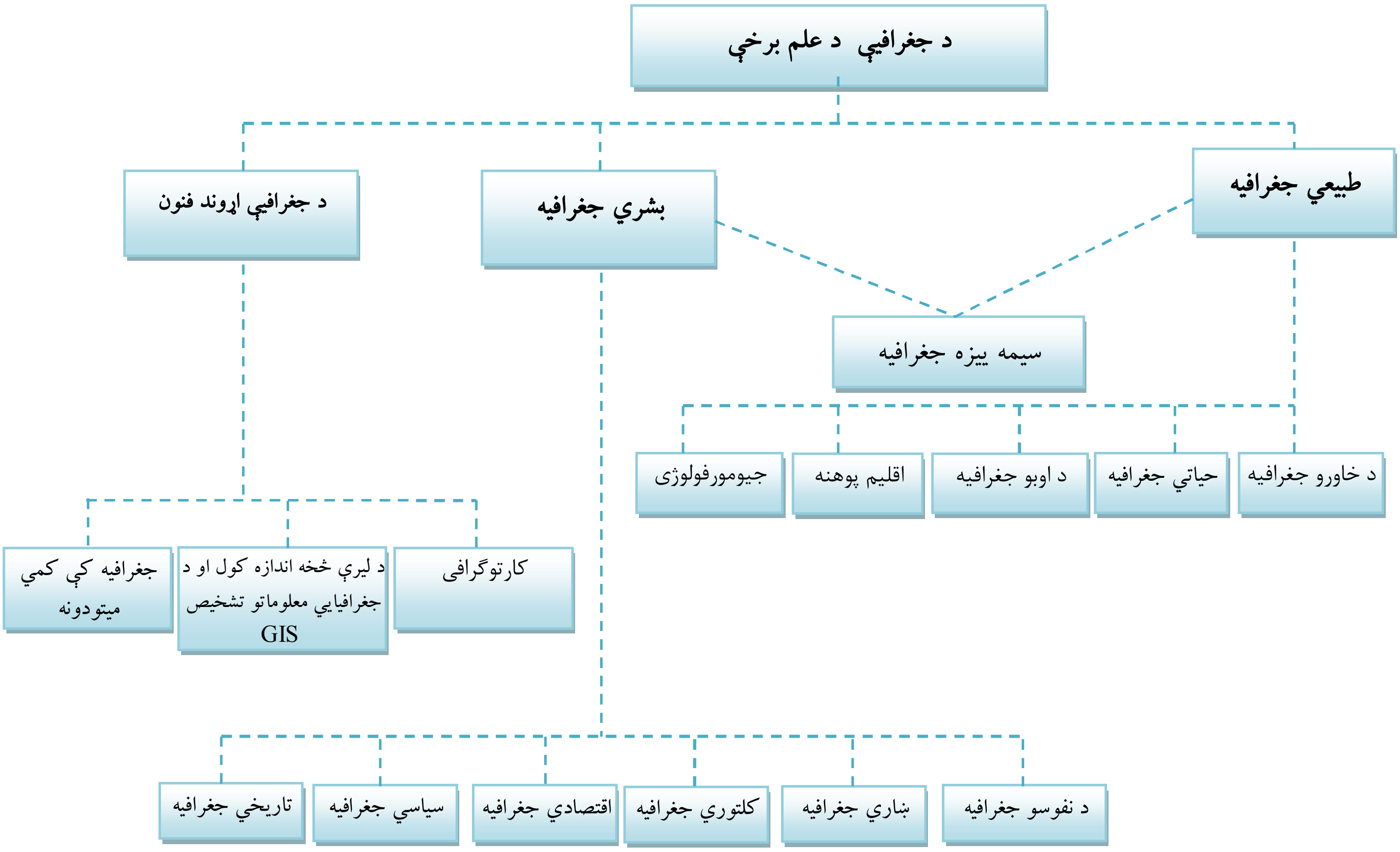

د جغرافيې علم چې د انسان اړيکې له چاپيريال او پر يوبل باندې د هغوی اغيزې تر مطالعې لاندې نيسي په دوو څانګړو برخو ويشل کيږي:

١ـ فزيکي (طبيعي) جغرافيه: طبيعي ښکارندې او پر انسان باندې د هغوی اغيزې مطالعه کوي.

٢ـ بشري (انساني) جغرافيه: بشري ښکارندې او پر طبيعي چاپيريال باندې د هغوی متقابله اغيزې مطالعه کوي.

طبيعي جغرافيا له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ خاوره پيژندنه، هايدرولوژي (اوبه پيژندنه)، هوا پوهنه، اقليم پوهنه، بيولوژي، جيولوژي او نباتي علوم.

بشري جغرافيه له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ نفوس پيژندنه، انسان پيژندنه، ټولنپوهنه، سياسي علوم، اقتصاد، تاريخ او حتی ګرځندوی (توريزم).

همدارانګه جغرافيه د يو ډول څانګړو متممو فنونو درلودونکې ده چې له فضايي علومو، هندسې، کارتوګرافي، GIS (د جغرافيايي معلوماتو سيستم) او نورو سره اړيکې لري.

د جغرافيې د علم د زده‌کړې اهميت

په ننني نړۍ کې چې ځينې يې د نړيوال عمومي په نوم يادوي، هر څوک بايد نه يوازې خپل هيـواد و پيژنـې بلکې د نورو سيمو او هيوادونو پر طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي او سياسي ځانګړتياوو باندې هـم پـوه شـي. هغه علـم چې کولای شي يادې شوې اړتياوې بشپړه يې کړي، جغرافيا ده.

داچې انسان د ځمکې پرمخ ژوند کوي، نو د ځمکې پرمخ د طبيعي او انساني زيرمو او په همدې توګه دهغو د ويـش په هکله بيلابيلو معلوماتو ته اړ دي. د جغرافيې مضمون د طبيعي او انساني زيرمو د ويش او موقعيت پـه هکلـه څيړنـې او معلومات وړاندې کوي، نو لازمه ده چې د ښوونځي په بيلابيلو دورو کې د جغرافيې مضمون لوست شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جغرافیایي پوهه به د زده‌کوونکو سره مرسته وکړي ترڅو د خپل هیواد له حدود و او موقعیت سره آشنایي پیداکړي، لوېې وچې او بیلابیل هیوادونه و پیژني، د هیواد او نړۍ له اقلیم، اوبو او هوا څخه خبرشي. د خپل هیواد او نړۍ طبیعي زیرمې وپیژني.

د خپل هیواد او نورو هیوادونو د نفوسو د شمیرې او ویش پر څرنګوالي پوه شي. د جغرافیې د علم د لوستلو په مرسته به زده‌کوونکي وکولای شي چې په خپلو اقتصادي، ټولنیزو او سیاسي چارو کې په سمه توګه پریکړه وکړي او په خپل راتلونکي ژوند کې ډیر بریالیتوبونه ترلاسه کړي.

د جغرافیې د زده‌کړې موخې

د جغرافیې مضمون باید د زده‌کوونکو لپاره د افغانستان پیژندنې او یووالي سبب شي او د ګاونډیو هیوادونو سره یې اړیکې پیاوړي کړي.

د ثانوي دورې د جغرافیې له مضمون څخه هیله ده چې لاندې علمي، مهارتي او ذهني موخې ترلاسه کړي:

- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ د طبیعي جغرافیې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي د طبیعي افتونو او پیښو په هکله معلومات پیداکړي.
- زده‌کوونکي د توریزم او په نړۍ کې د توریستکي سیمو په هکله معلومات لاس ته راوړي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له سیاسي جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له بشري جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د ځمکې، سیاراتو، لمریز نظام او کهکشانونو په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د اقلیم ډولونه یو له بله جلا کړي.
- زده‌کوونکي د کرنې، مالدارۍ، سوداګرۍ او صنایعو په هکله کاري وړتیا پیدا کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې نقشه ولولي او په عملي توګه له هغې څخه ګټه واخلي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ بیلابیل طبیعي، سیاسي، اقتصادي او مواصلاتي حالت د نقشې پرمخ په نښه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ په بیلابیلو سیمو کې د نفوسو د را ټولیدو او ویش لاملونه په ګوته او روښانه کړي.
- زده‌کوونکي باور ولرې چې کهکشانونه، د سیارو نظامونه او ستوري د لوی خدای سترقدرت نښه ده.

د جغرافیې د درسي پروګرام لیدلوری

د جغرافیې د زده کړې ډګرد جغرافیایي پوهې او معلوماتوتر لاسه کول او له هغې څخه په عمل کې ګټه اخېستل دي.د جغرافیایي پوهې او زده کړې موخه د ځای پیژندنه (موقعیت، طبیعي او انساني ځانګړتیاوې)، له ځای سره دانسان متقابلې (دوه اړخیزه) اړیکې (پر انسان دطبیعت اغیزې او په طبیعت د انسان اغیزې) او دځایونو تر منځ اړیکې(اقتصادي، فرهنګي اوسیاسي)، دښاري، کرنیزو، نفوسو، استوګنځایونواو چاپیریال د پلانونو او پرګرامونو په طرحه او جوړلو کې ګټه اخېستل شامل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس کلنی پلان

د تدریس کلنی پلان څرګندوي چې د لوست کتاب پر یوه تعلیمي کال څنګه وویشل شي. زموږ په هېواد کې تعلیمي کال د سړو او تودو سیمو لپاره یو له بله توپیر کوي. په تودو سیمو کې تعلیمي کال د وږي د میاشتې په پنځلسمه نېټه پیلیږي. د مرغومې د میاشتې په دوو ورستنیو اونیو کې څلور نیم میاشتنۍ ازموینه اخیستل کیږي. وروسته زده‌کوونکي لس ورځې رخصتیږي. د پسرلي د فصل په وروستۍ میاشت، یعنې د غبرګولي په دوو لومړنیو اوونیو کې ازموینه اخیستل کیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د کال وروستي رخصتي اخلي.

په سړو سیمو کې تعلیمی کال د وري په لومړۍ نېټه پیلیږي. څلورنیم میاشتنۍ ازموینه د چنګاښ د میاشتې په دوو ورستیو اونیو کې اخیستل کیږي. زده‌کوونکي له ازموینې څخه وروسته د زمري په لسو لومړنیو ورځو کې رخصتیږي. د تعلیمي کال په پای کې د لیندۍ د میاشتې په لومړیو دوو اوونیو کې کلنۍ ازموینې پیلیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د ژمي په رخصتۍ ځي.

تعلیمي کاله ۲۸ څخه تر ۳۰ اونیو پوري دوام مومي. د کلني پلان د تنظیم لپاره د لوست د کتاب مخونه پر ۲۸ یا ۳۰ ویشل کیږي. لاسته راغلې شمېره په یوې اوونۍ کې د لوست د کتاب د تدریس برخه څرګندوي.

د هر لوست په ورځني پلان کې د هر لوست د زده‌کړې موخې، د تدریس او ارزونې لارې چارې، د تدریس توکي، د تدریس فعالیتونه (د لومړنیو فعالیتونو سرته رسول، لکه سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخیستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انګېزې رامنځته کول، د نوي لوست وړاندې کول او د زده‌کوونکو د زده‌کړې ارزول)، د لوست د متن او پای په اړه پوښتنې او د زده‌کوونکو او ښوونکو لپاره اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځیر وګورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول یې د شونتیا تر کچې پر خپلو زده‌کوونکو عملي کړئ.

ستاسو د ټولو د بریالیتوب په هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	**الف: نقشې او طبیعي نقشې**	
۲- زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي ذهنیتي). موخې	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخو ته ورسیږي. - عمومي موخې: - له نقشو او طبیعي نقشو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړي موخې: - د طبیعي نقشو په اړه به پوهه تر لاسه کړي. - د نقشې له منځپانګې سره به بلد شي. - د کانتور په خطونو او د نقشې په مقیاس به پوه شي. - له سیاسي نقشو سره به علاقه وښیي. - د طبیعي او سیاسي نقشو پر توپیر به پوه شي.	
۳- د تدریس لارې چارې	توضیحي او ډله ییز کار، پوښتنه او ځواب	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود، د درس اړوند انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافیاوي، ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې او انترنیټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري د لنډو ځوابونو پوښتنې، په ټولګې کې د فعالیتونو ارزونه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس فعالیتونه	مقدماتي فعالیت، روغبړ، سلام اچول، د ټولګي ترتیب، تنظیم او حاضري اخیستل.	وخت په دقیقو
	هڅونکي پوښتنه: ۱- د سیاسي او طبیعي نقشو په اړه معلومات لرئ ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د نقشې په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - د نقشې له مخې نقشې توضیح کړئ. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې نوی لوست، د نقشې چوکاټ او د نقشې کانتور، کچې او کرښې توضیح کړئ. - ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. - د زده کوونکو پوښتنې او ستونزې حل کړئ. - پوښتنې طرحه او د لوست ارزونه وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او دخپل محترم ښوونکي څرکندونې په غوراوري - د لوست مهم ټکي یا داشت کوي. - د ښوونکي څرګندونوته غوږ نیسي او غور وربانديې کوي. - د ټولګي د ننه فعالیتونو او ډلو کې هڅوونکې برخه اخلي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. - پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - له ټولګي د باندې فعالیتونه تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په طبیعي نقشو کې لوړوالی د کانتور د کرښې په واسطه ښودل کیږي. او لوړې څوکې په تورو تیزو رنګه عددونو باندې لیکل کیږي.

۲- نقشه لاندینی مهمې نښې لري، لکه: د نقشې چوکاټ، د طول البلد او عرض البلد دایرې، د نقشې د کانتور اوکچې ځانګړي نښې او مقیاس.

۳- سمندرګې، سیندونه او لوی سمندرونه په طبیعي نقشو کې ښودل کیږي.

۴- طبیعي نقشې د ځمکې جوړښت، د غرونو او سمندرونو شتون ښایي. سیاسي نقشې، اداري تقسیمات، د هیوادونو سرحدات او د دوي پلازمیني ښیي.

۵- د هیوادونو پولې په سیاسي نقشه کې په نښه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

نقشه د ځمکې پر مخ د ښکارندو یو تصویر دی چې د اړتیا له امله په یوه ټاکلي مقیاس کوچنۍ شوې ده. نقشه بیلا بیل ډولونه لري، او جغرافیه پوهان د هر کار له پاره له ځانګړې نقشې څخه کار اخلي.

نقشې په کوچني او لوي مقیاس رسمولای شو.

اوس د جغرافیوي نقشو د برابرولو له پاره له هوایي او ځمکنیو انځورونو څخه کار اخلي. جغرافیه پوهان له نقشو څخه ډېر معلومات تر لاسه کوي او طبیعي ځایونه او د هغوی موقعیت، لکه: غر، سیند، ځنګل او دغه راز د انساني ښکارندو لکه: ودانۍ، کروندې، لارې او پلونو دقیق ځای جوتوي.

په جغرافیه کې د هرې موضوع د ښو دلو له پاره، ځانګړې نقشه برابروي، د ساري په توګه په یوه سیمه کې نا اوارۍ، په یوې سیمې د اورښت اندازه، د یوه هېواد لارې، د ښارونو او کلیو د نفوسو کچه په بېلا بیلو نقشو کې ښیي. هغه کتاب ته چې د نقشو مجموعه په کې جمع شوي وي (اطلس) وايي.

طبیعي نقشې له هغو نقشو څخه عبارت دي چې په هغو کې د ځمکې د مخ ټولې فزیکي ښکارندې، لکه: غرونه، دښتې، دریابونه، جهیلونه، کانونه او خاکناګانې رسمیږي. چې د توپو ګرافي نقشو او فزیکي نقشو په نامه سره یادیږي، په دې نقشو کې د ځمکې جوړښت په څرګنده توګه ښودل کیږي.

سیاسي نقشې هغه نقشې دي چې د هیوادونو سیاسي ویش، د هغوی سرحدي کرښې او د هماغو هیوادونو پلازمینې ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت) ۴۵ دقيقې

د مطلبونو سرليكونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	**اقتصادي او مواصلاتي نقشې**	
۲- زده كړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده كوونكو به د لوست په پاي كې لاندې موخې تر لاسه كړي. عمومي موخې: - زده كوونكي به د اقتصادي او مواصلاتي نقشې او د هغې ګټې وپيژني ځانګړې موخې: - زده كوونكي به اقتصادي او مواصلاتي نقشو په ځانګړتياوو پوه شي. - زده كوونكي به د افغانستان مواصلاتي نقشه رسم كړاي شي. - زده كوونكي به په اقتصادي نقشو كې له اصطلاحاتو او مفاهيمو سره بلد شي - زده كوونكي به د اقتصادي نقشو له محتوا سره بلد شي. - زده كوونكي به د اقتصادي نقشو د كارونې او مطالعې توان پيدا كړي. - زده كوونكي به له اقتصادي او نورو نقشو سره مينه او علاقه پيدا كړي.	
۳- دتدريس لارې	د نقشو توضيحي ميتود، د پوښتنو او ځواب طرحه، د زده كوونكو په واسط د نقشو عملی رسمول، د خبرو اترو ميتود، د نقشو پرتليز ميتود.	
۴- د تدريس اړين توكي	په ټولګي كې د نقشې شتوالي، سلايډونه، تخته، تباشير، پروجكټور، د نقشو ښودل.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، د نقشې رسمول.	
۶- په ټولكي كې زده كړه يز او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، د ټولګي ترتيب، تنظيم او د حاضري اخيستل. - د لوست سرليک د تختې پر مخ وليكي - په ټولګي كې د زده كوونكو له نظره د اقتصادي نقشو يوې بيلګې ښودل - په ټولګي كې اقتصادي نقشې تصنيف او ډلبندي كړي.	وخت په دقيقو
	هڅوونكي پوښتنه: - آيا د اقتصادي او مواصلاتي نقشو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه زده کړه بز ارزونه او مفهوم	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- د اقتصادي نقشو په هکله معلومات ورکړئ. - د اقتصادي نقشو پر ځانګړتیا او ارزښت به خبرې وکړئ. - د طبیعي زیرمو نقشې توضیح کړئ. - د قیمتي ډبرو نقشې روښانه کړئ. - د نجیبه فلزاتو نقشې شرحه کړئ. - د هوایي او سمندري مواصلاتي کرښو نقشې توضیح کړئ. - زده کوونکي په دو ډلو کې وویشل شي او د سوالونو په طرحه کولو سره د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - زده کوونکي د اقتصادي نقشو د ځانګړتیاوو په هکله د ښوونکي سره جرو بحث کوي. - د نقشې بیلګې په چوپه خوله لولي او پر محتوایې ځانونه پوهوي - په هغو ځایونو چې نه پوهیږي له ښوونکي څخه پوښتنه کوي. - د خپل لوست پایله بیا تکراروي - د خپل ښوونکي پوښتنو ته په ځیر سره ځوابونه ورکوي.	۳۵دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په اقتصادي نقشو کې د فلزاتو طبیعي زیرمي، د سون توکي، نفت، ګاز، د کرنیزو پیداوارو، صادرات او واردات ځاي په ځاي کیږي.

۲- په اقتصادي نقشو کې کرنیزو پیداوارو ته ځاي ورکول کیږي، ځکه چې ارتزاقي توکې د اقتصاد مهم رکن بلل کیږي.

۳- د لویو لارو په مقدماتي نقشو کې، لویو لارو، هوایي او سمندري کرښو، تر مینلونو او سټیشنونو ته ځاي ورکول کیږي.

۴- د ځمکني لیږد رالیږد سړکونو، د ریل ګاډو او د میترو له کرښو څخه عبارت دي، خو د الوتکو هوایي کرښې په هوایي کوریډرونو(هوایي دهلیزونه) کې وړاندې کیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مضمون ښوونکي باید د نړۍ او هیواد په ټولو اقتصادي توکو باندې وپوهیږي د مالوچو د تولید او نورو صنعتي تولیداتو په اړوند باید معلومات ولري، په صنعتي محصولاتو او پیداوارو، لکه: ګني او چغندر باندې وپوهیږي، چې په کوم ځاي کې کول کیږي او په کومه سیمه کې د قندو یا بورې صنعتي فابریکه شتون لري، د فولادو ډیر ستر تولیدوونکي او ځینې الکترونیکي سامان او وسایل وپیژني، واردات، صادرات او مهم اقتصادي تولیدات په ګرافونو او چارتونو کې لست او وښیي.

ګرافونه او د صنعتي تولیداتو او کرنیزو پیداوارو کچه او احصاییه راټوله کړي په ټولګي کې زده کوونکو ته نوي او تازه تر څو چې د اقتصادي نقشې پر مخ د تولیداتو کچه د وارداتو او صادراتو اندازه وښیي.

د لارو، سرکونو نقشې او د ترافیکو د تګ راتګ کچه معلومه کړاي شي، د ښاري ترافیکو نقشې له لویو لارو او حلقوي سړکونو څخه بیلې کړاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	اندازه (مقیاس)	
۲- زده کړه بېز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	له زده کوونکو څخه هیله کیږي چې د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له مقیاس سره پوره بلدتیا پیدا کړي. ځانګړي موخې: - د نقشې له مقیاس سره به بلدشي. - د مقیاس له ډولونو سره به بلدشي. - د مقیاس د ډولونو نومونه به واخلي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، تلویزیوني ویدیویي د کمپیوتر، سي ډي ګانې او انترنت	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه لنډې پوښتنې، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶- په ټولګي کې زده کړه بېز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه (کورنۍ کار)، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست او تیر لوست ترمنځ اړیکه را منځ ته کول.	وخت په دقیقو
	هڅونکي پوښتنه: د نقشې د مقیاس په هکله معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړي فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – دمقیاس په اړوند پوښتنې وکړئ، پر تخته د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ – د نقشې له مخې مقیاس، لفظي مقیاس اوګرافي مقیاس بیان کړئ. – د لفظي او ګرافي مقیاس په هکله پوښتنې وکړئ. – ز ده کوونکي په ګروپونو وویشئ په ټولګي کې د ننه د دوی فعالیت جوت کړئ. – پوښتنې ځواب کړئ. – د زده کوونکو پوښتنې حل او د لوست ارزونه وکړئ. – له ټولګی نه بهر فعالیت شرح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته متوجه کیږي. – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د نقشې په هکله نظر څرګند وي – د لوست مهم ټکي په کتابچو کې لیکي نقشې ته پام کوي او د محترم ښوونکي توضیحات په غور اوري مهم ټکي په نښه کوي او خپلې پوښتنې کوي. پوښتنو ته ځواب وایي. د خپلو پوښتنو ځوابونه په کتابچو کې لیکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نقشې په کسري مقیاس کې $\frac{۱}{۱۵۰۰}$ یو سانتي متر، په څمکه کې د (۱۵) متره واټن معنا لري.

۲– په دغه مقیاس (۱:۲۰۵۰۰۰۰) د نقشې یو سانتي متر په څمکه کې ۲.۰۵ کیلو مترو اندازه ښیي.

۳– د نقشې په کسري مقیاس $\frac{۱}{۲۵۰۰۰۰۰۰}$ یو سانتي متر، په ځمکه کې ۲۵۰ کیلو متره واټن ښیي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په کارتو ګرافي نقشو کې مقیاس یو اصلي عنصر یا جز دی.

په نقشه کې د مقیاس شتون اړین دی، ځکه د فاصلې (واټن) ټاکل، د کرنیزې ځمکې د مساحت معلومول، د ځنګلونو مساحت د اداري واحدونو او د هیواد د پولو ټاکل او اندازه کول. سیاسي نقشې هم د مقیاس پواسط محاسبه او ارزول کیږي.

د سیندونو، دریابونو اوږدوالي، د اوبلنو سیمو، د بحیرو مساحت، جهیلونو او د بحیرو د پولو اوږدوالي ټول د مقیاس په واسطه اندازه او ارزول کیږي. په ځانګړي ډول په پوځي عملیاتو کې، د الوتکو الوتنه، د سمندري کرښو اوږدوالی د مقیاس په واسطه معلوم او ټاکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	په نقشه کې د رنګ کارول	
۲- د ز ده کړې (پوهنیزې، مهارتی او ذهینتې) موخې.	له زده کوونکو هیله کیږې چې د لوست په پای کې لاندې هدفونه تر لاسه کړي: عمومي موخې: زده کوونکي به په نقشه کې د رنګونو له کارولو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړی موخې: ز ده کوونکي به په نقشو کې د مختلفو رنګونو په اهمیت وپوهیږي. زده کوونکي به په نقشه کې د رنګ په کارولو پوه شي او نوروته به معلومات ورکړای شي زده کوونکي به هغه مهم رنګونه وپیژني چې په نقشه کې ځانګړی مفهوم لري او له هغو سره علاقه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتودونه	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، دړه، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه او د امکان په صورت کې جغرافیاوي فلمونه، تلویزیوني، ویدیویي، او کمپیوتري سي ډي ګانې اوانترنت	
۵- د ارزونې لارې	په وینا، کتبي ډول، د پوښتنو لنډ ځواب، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، او عملي کار	
۶- په ټولګي کې د تدریس لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ څارنه، له ټولګي نه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې د اړیکې ټینګول هڅوونکي پوښتنه. آیا په نقشه کې د رنګو د استعمال په هکله معلومات لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د مطلبونو شرح د زده کوونکو فعالیت	وخت په دقیقو
- ښوونکی پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - ښوونکی دي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې معلومات ورکړئ. - ښوونکی دي پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنګونو استعمال توضیح کړئ. - دي په نقشه کې د رنګونو او د هغو د استعمال په باره کې بحث وکړئ. - ښوونکی دې ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هري ډلې فعالیت وټاکئ. - ښوونکی د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - ښوونکی د ارزونې په موخه پوښتنې وکړئ. - ښوونکی له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - زده کوونکي نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې نظر څرګندوي. - زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي او غور پرې کوي. - زده کوونکي د لوست غوره ټکې یاد داشت کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د استعمال شوي رنګ په باب له محترم ښوونکي سره یوځاي بحث کوي. - زده کوونکي په ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې رغنده برخه اخلي. - زده کوونکي د ستونزو ځواب په کتابچو کې لیکي - زده کوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوی	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- په نقشو کې دوه ډوله شمال لوری لیدل کیږي، جغرافیایي شمال او مقناطیسي شمال.

۲- حقیقي شمال له جغرافیایي شمال څخه عبارت دي چې د TN په توري ښودل کیږي.

۳- مقناطیسي شمال: د مقناطیسي شمال قطبي لوری راښیي چې د هدسن د خلیج په شمال کې موقعیت لري.

۴- لوړ ځایونه په نقشه کې په جګري رنګ ښودل کیږي چې د غره له لمنې څخه لوړوالي په کم جګري رنګ پیل کیږي، په منځني لوړ والي کې ملایم جګري او له ۵۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ ارتفاعاتو پورې تیز جګري رنګ کارول کیږي او په لوړوغرنیو ځایونوکې که یخچال شتون ولري هغه په سپین رنګ ښیي.

۵- په نقشه کې ابي رنګ د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، سمندرګیو او سیندونو له پاره کارول کیږي.

۶- په نقشه کې دښتې په زیړ رنګ ښودل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

یو ډول مشخص رنګونه د جغرافیي په نقشو کې کارول کیږي چې هر رنګ ځانګړئ مفهوم لري.د جغرافیي په نقشو کې هغه رنګونه چې کارول کیږی، له تور، شین، زیړ، ابی، سور او جګري رنګونو څخه عبارت دي، خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږي، چې له اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او له ځمکو څخه د ګټې اخیستنې په څرنګوالي کې له هغو څخه کار اخیستل کیږي، په جغرافیایي نقشوکې یو شمیر ځانګړي رنګونه استعمالیږي چې هر رنګ د زده کوونکو په ذهن کې ځانګړی مفهوم رامنځته کوي.

هغه مهم رنګونه چې په جغرافیایې نقشو کې کار ول کیږي په دې ډول دي.

- تور رنګ: د نقشې د اډانې د ښودلو او دښارونو او نورو ځایونو د مختلفو نومونوله پاره کارول کیږي.
- شین رنګ: د سمسورو ځمکو او ځنګلي سیمو د ښود لوله پاره استعمالیږي.
- زیړرنګ: دبیا باني وچو او شګلنو سیمو د ښودلو له پاره دي.
- ابي رنګ: د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، وړو سیندونو اوسیندونود ښودولو لپاره کارول کیږي.
- سور رنګ: د مواصلاتي کرښو، لویو لارو، اداري او سیاسي مرکزونو له پاره ترې کار اخیستل کیږي.
- ځیګري رنګ: د غرونو د لړۍ شتون ښیي.

خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږی چې په اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او د ځمکو په څرنګوالي کې ترې کار اخلي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د نقشو رسمول	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د دې لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. –عمومي موخې: –زده کوونکي به د نقشې له ارتسام سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړې موخې: – ز ده کوونکي باید پوه شي چې هر ه نقشه د یوه ټاکلي ارتسام له مخي تهیه او برابریږي. – زده کوونکي به پوه شي چې د نقشو رسمول بیل ډولونه لري چې د سیمې د اړتیا له مخې ترې کار اخیستل کیږي – زده کوونکي به د نقشو رسمول مرکاتور او مشخصات وپیژني. – زده کوونکي به د مخروطي ارتسام او دکارولو له ځای سره بلدشي. – زده کوونکي به په مستوي کې مولواید، ایکرت او سینوسایدل رسم کړاي شي.	
۳– د تدریس میتودونه	– په ټولګي اولابراتوارو کې عملي لاره او د تطبیق کار، – ډله ییزکار، د ترسیم او ارتسام د لارې په باره کې توضیح	
۴– د تدریس اړین توکي	په نوري مرکز شفافه مجسمه کره، هغه شفافه مقوا چې مجسمه احاطه کوي د لابراتوار تیاره خونه چې نور او د وړانګو عمل د مجسمې کرې له مرکز څخه نشر کړي.	
۵– د ارزونې لار	پوښتنې او ځوابونه، عملي کار، د ښوونکي یاداشتونه	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې کتل، دتېر لوست ارزونه، او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول هڅوونکې پوښتنه: آیا د نقشې د رسمولو په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- ښوونکي پر تخته د نوي لوست سرليک ليکي. - ښوونکي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه کوي. - ښوونکي د مرکاتتور او مخروطي نقشو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - ښوونکي د نقشې رسمول توضيح کوي. - ښوونکي د مولوايد نقشې د رسمولو په باره کې بحث کوي. - ښوونکي مهم اوغوره ټکي ليکي - ښوونکي زده کوونکي په ډلو ويشي او د هرې ډلې فعاليت ټاکئ - ښوونکي له زده کوونکو پوښتنې کوي او د لوست ارزونه کوي. - ښوونکي له ټولګي بهر فعاليت توضيح کوي.	- زده کوونکي د نوي لوست سر ليک ته ګوري. - زده کوونکي نوي لوست په پټه خوله لولي. - زده کوونکي د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. - زده کوونکي نقشې ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - زده کوونکي په تختې ليکنو ته پاملرنه کوي. - زده کوونکي د ټولګي د ننه فعاليت کې هڅوونکي برخه اخلي. - زده کوونکي مهم ټکي او خپلې پوښتنې وايي. - زده کوونکي پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعاليتونه ياداشت او بيايې په کورونو کې ترسره کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

له اووه ډوله ارتسام سره بلديو. استوانه يي، مخروطي، مستوي، مولوايد، سنوسايدل، ګودز او ايکرت ارتسامونه.

۲- د استوانه يي ارتسام ځانګړتياوې يا مرکانتور دا دي چې په سمندري او هوايي چلند اوان چې د مصنوعي سپوږميو په توغولو او لارې وهلوکې ډير غوره ګڼل کيږي، د يوې سيمې د زاويې ځاې د بل ځای په اړوند ښيي، غوره استوانه يي ارتسام د مرکانتور نقشې دي چې زياتره له هغوڅخه کار اخيستل کيږي.

۳- د کاغذ په مخروطي ارتسام کې مخروط د يوه عرض البلد له پاسه او يا د دووعرض البلدو له پاسه د مماس په توګه کيښودل کيږي، په نتيجه کې لاس ته راغلی ارتسام او توليد شوي نقشې ته مخروطي ارتسام وايي، دغه د شکل او ساحې له مخې د ځمکې له سطحې سره مناسب دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

جغرافيايي نقشې د هندسي معيارونو له مخې په اووه ډوله تصنيف کيږي چې له استوانه يي يا مرکانتور، مخروطي، مستوي، مولوايد، سينو سايدل، ګودز او ايکرت ارتسام څخه عبارت دي، که څه هم د مرکانتور نقشې مقياس يوازې د مدارونو په ساحه کې سم دي. په قطبينو کې له حقيقت نه لري او د استوا له ساحې سره مساوي دی، چې دغه تشه د مرکانتور ارتسام له ستونزې څخه ده، خو د بين المللي کاروني له پلوه نړيوال ارزښت لري.

په مخروطي ارتسام کې چې پر و جکش د عرض البلد په يوه دايره او يا دوو دايرو يا د عرض البلد له زياتو دايرو سره مماس دی، د مماس په ساحوکې د نقشې مقياس د قناعت وړ او سم دی.

په مستوي ارتسام کې د ارتسام کاغذ د مجسمې کرې په يوه برخه په ځانګړي ډول په قطبينو کې عملي کيږي.

د مولوايد، ايکرت او سينوسايدل ارتسام د طول البلد او عرض البلد د هندسي دايرو تنظيم دي چې په بشپړ مهارت سره دغه ارتسامونه د يوې جغرافيايي نقشې په شکل برابر شوي او ټولې لويې وچې او سمندرونه په کې ځای کړای شويدي، له دې جملې څخه مولوايد ارتسام په جغرافيايي نقشو کې زيات مطلوب دی او په ښه توګه ترې کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د مصنوعي اقمارو له انځورونو کار اخېستل	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: – زده کوونکي به له مصنوعي سپوږمکیو څخه له کار اخیستلو سره بلدشي. – د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو له ګټو سره به بلد شي. – زده کوونکي به د غرونو د لړیو د لوري موقعیت د مصنوعي سپوږمکیو د انځوروتو پر بنسټ رسم کړي.	
۳– د تدریس میتودونه	فضایي عکسونه ښیي، توضیحي او ډله ییز کار، په مصنوعي عکسونو، عملي کار، تر سره کوي	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه که امکان ولري جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې	
۵– د ارزونې لار	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه دتېر لوست ارزونه، د نوي لوست اوزاړه لوست تر منځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅونکي پوښتنې: آیا د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو څخه د ګټې اخیستلو په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکي. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو د ګټې په اړه دې پوښتنې طرحه کړئ. – دکرنې او ښار په مطالعه کې د مصنوعي سپوږمیو له عکسونو څخه دکار اخیستل توضیح کړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. – ښوونکي پوښتنې طرحه او دلوست ارزونه وکړي. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نقشې په اړه د نظر ښکاره کول – فضایي عکسونو ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري – مهم ټکي او خپلې پوښتنې دې کوي. – په تختې نصب شوي عکسونه ګوري او دهغو په هکله تبصره کوي. – له ټولګي بهر فعالیتونه تر سره کړئ	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱– د مصنوعي سپوږمکیو د انځوروونو په واسطه د وچو ټو ټو شکل او د لویو وچو ساحلونه ښه ثا بتیږي چې د جیولوجیکي او کارتو ګرافي پوهانو له پاره اسانتیاوي برابر وي.

۲– په مصنوعي سپوږمیوکې د کرنې برخه سمسوره او اواره څرګندیږي.

۳– د ځمکې انځورونو اخیستل چې د مصنوعي سپوږمکیو په واسط اخیستل شوي وو، ځمکه په کروي شکل ښیي. په فضا کې ځوړند(معلقه) او د لمر چاپیره ګرځي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مصنوعي سپوږ میو عکسونه د جغرافیایي موضوعګانو د تحلیل اوتفسیر له پاره ډیر په زړه پورې، د استفادې وړ دي او زده کوونکي يې باید په ارزښت پوه شي.

د ځمکې عکس اخیستل چې له مصنوعي سپوږ میو څخه تر سره کیږي، ځمکه په کروي شکل ښيې او په فضا کې ځوړنده(معلقه) ده او دلمر چاپیره څرخي.

ټولې مصنوعي سپوږمۍ چې له ځمکې چاپیره ګرځي، بیضوي مدار لري، په مختلف لوړوالي له (۷۰۰– څخه تر ۳۰۰۰ کیلو مترو پورې تنظیمیږي.

د مصنوعي سپوږمیو عکسونه د توپوګرافي د وضعې په تحقیق او د محکې په جوړښت کې مهم رول لري، د جیولوجیکي جوړښتونو په اړوند، ماتي، طبیعي سرچینې، تر ځمکې لاندې اوبه، کانونه، منرالونه، اوبه لرونکي حوزې، د یخچالونو حالت، د ځنګلونو پراختیا، د ساحلونو غاړې، د روانو اوبو شبکې، د سیندونو څرګنوالی او خط السیر او یخچالي جهیلونو په اړوند ښکاره معلومات ورکوي.

د بشري مشخصاتو له پلوه د نفوسزیاتوالی، د کلیو او ښارونو مواصلاتي کربښې، د لویو لارو ترافیکي حالت او ښارونه په غور مطالعه کولی شي.

صنعتي مرکزونه، د بندرونو حالت، سمندري ترافیک، او دغه شان نور په هوایي انځورونو کې جوتیږي، د طیفون، هری کن او سیلاوونو طوفاني تګلاره ټول په انځورونو کې مطالعه او ثابتیدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان اقلیم	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اقلیمي مهمو فکتورونو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړي موخې: – د اقلیم اصلي عناصر (لکه تودوخه، لنده بل، اورښت او د بادونو لګیدل) به وپیژني – هغه فکتورونه چې پر اقلیم تاثیر لري نومونه به یې واخلي. – په دې به وپوهیږي چې افغانستان په کومه اقلیمي سیمه کې پروت دی. – د اقلیمي عناصرو نومونه به واخیستلی شي؟ – په نقشه کې به د افغانستان اقلیمي سیمې وښيي.	
۳– د تدریس میتودونه	تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث.	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، د افغانستان اقلیمي نقشه، تخته، تباشیر، د کتاب عکسونه، چارتونه، اقلیمي ګرافونه او دښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټو لګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه. د کورنۍ کار کتل او له تېر لوست سره د نوي لوست اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: زمورږ هېواد د اقلیم په ډولونو کې کوم عوامل اغیزناک دي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکي. – د نوي لوست په اړوند پوښتنې کوي. – ایا اقلیم د انسانانو په ژوندانه اغیز لري؟ – په تختې د افغانستان د اقلیم د نقشې ځړول. – په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښتنه کوي. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کوي. – په تختې د تودوخې، لنده بل، اورښت او باران مهم ټکي لیکي – نوي لوست (مهم اقلیمي فکتورونه) تشریح کوي. – زده کوونکي په ډلو ویشل – له ډله ییز فعالیت څخه کتنه او لارښوونې – د ارزونې په موخه د لوست د وروستنیو پوښتنو طرح کول. د نوي لوست لنډیز وایي او زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري	– د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. – پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د اقلیم د اغیز پوښتنې ته ځواب ورکوي. – د اقلیم نقشې ته په پوره غور ګوري او په پټه خوله نوي لوست مطالعه کوي. – د نوي لوست د لغتونو او اصطلاحاتو پوښتنه کوي. – د لنده بل، اورښت او باران په اړوند څرګندونو ته پاملرنه کوي. – د ټولګي په فعالیت کې ګډون کوي د مهمو ټکو یاداشت اخلي. – د فعالیت نتیجه د ټولګي په مخ کې لیکي – د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. – په ډله ییزو کارونو کې رغنده برخه اخلي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت ته په ځیر ګوري	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب: د اقلیم اغیز ناک عوامل، دلمر وړانګو د لګیدلو زاویه، جغرافیایې عرض، لوړ او ټیټ فشار، د سمندر له سطحي څخه لوړوالی، سمندري جریانونو، د هوایي کتلو، له سمندرڅخه لرې والي او نژدیوالی او داسې نورو څخه عبارت دی.

سمې جملې د (س) په توري او نا سمې د (ن) په توري په نښه کړئ

۱– س

۲– س

۳– س

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان په اقليم عمومي نظر:

په مترولوژي کې د اقليم موضوع له ډېرو مهمو، اساسي او فوق العاده موضوعگانو څخه گڼل کيږي او هم د انسان او نورو حشرانو په ژوند مستقيماً اغيزه کوي.

د اقليم پيژندنه: اقليم د جوي عواملو، جوي اثارو او مترولوژي له ټولگې څخه عبارت دی. چې د تودوخې، لنده بل، اوربښت، فشار او دغه شان د باد لگېدلو د منځني کچې ځانگړتياوې لږ تر لږه يې ۳۰ يا ۴۰ کاله يې مطالعه کوي.

– په غرنيو هېوادونو، لکه افغانستان کې د هوا پيژندنې دستگاوې د بېلا بيلو سيمو د جوي حالت د ټاکلو او ثابتولو له پاره ځاي پر ځاي او په کار اچوي. چې په پاې کې د اقليمي غوره او موثقو نتيجو د لاس ته راوړلو له مهمو او اساسي غوره موضوعگانو څخه گڼل کيږي.

د جوي اثارو مهم، غوره عوامل او شرايط چې د افغانستان اقليم جوړوي، په دې ډول دي.

– د لمر د ځليدو زاويه: لکه چې مطالعه شوي په کابل کې د لمر د ځليدو زاويه د چنگاښ په اول ۷۸درجې او ۵۷ دقيقو ده، ځکه هوا توده وي.

خو دحمل او ميزان په اول په کابل کې د لمر د ځليدلو زاويه ۵۵ درجې او ۲۸ دقيقې وي، نو په منې او پسرلي کې هوا معتدله او دجدي په لومړی د لمر د ځليدو زاويه ۴۰ درجې او ۵۸ دقيقې وي، نو هوا سړه وي.

– د جغرافيايي عرض البلد موقعيت: دغه عامل په يوکال کې زموږ د هېواد اقليمي مهمې نتيجې رامنځ ته کوي، لکه چې زموږ د هېواد د شمالي عرض البلد په ۲۹ درجو او ۳۰ دقيقو او ۳۸ درجو او ۳۱ دقيقو کې پروت دی. کله چې د لمر وړانگې په استوا خط عمود وي، د افغانستان په جنوبي سيمه کې دلمر وړانگې ميلان ٦۰ درجې ۳۰ دقيقو او د افغانستان په بشپړه شمالي برخه کې ۵۱ درجې او ۲۳ دقيقو وي.

– د ټيټ او لوړ فشار اغيز ناک جوړښت هم غوره او مهم عامل دی.

– لنده بل لرونکي هوايي کتلې چې دکال په مختلفو موسمونو کې افغانستان ته له بيلو خوا وو څخه د اخليږي، هم د هېواد په اقليم اغيز کوي.

– لوړ والی هم د هېواد په اقليمي حالت کې اساسي عامل دی او د ځمکې د جوړښت د حالت له مخې فوق العاده اقليمي موضوع رامنځته کوي. افغانستان غرنی هېواد دی، تو پوگرافي وضعه او د غرونو د واقع کيدلو لوری يې څرگند اقليمي عامل جوړ وي، ځکه چې د تودوخې درجه له لوړوالي سره معکوس تناسب لري، نو په لوړو غرنيو ځايونو کې زياتره يخچالونه ليدل کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	تو دوخه	
۲− زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: د لوړ تیا له مخې به د تودوخې په بدلون پوه شي. − ځانګړي موخې: دکال موسومونه به په شکل کې رسم کړي. − زده کوونکي به پوه شي چې ۲۴ ساعته یوه شپه او ورځ کیږي − زده کوونکي به پوه شي چې عرض البلدونه پر اقلیم اغیزه لري.	
۳− د تدریس میتودونه	تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث	
۴− د تدریس اړین توکي	کتاب، نقشه، مجسمه یي کره، تخته او تباشیراو د کتاب عکسونه.	
۵− د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، عملي کار لنډ ځوابه پوښتنې	
۶− په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، حاضری اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتل او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول. − هڅوونکي پوښتنه. کوم اقلیمي عناصر د کال په اوږدوکې د هېواد پر اقلیم اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقه
- ښوونکي د نوي لوست سرليک په تختې ليکي - له تېر لوست څخه پوښتنې کوي. - د ټولګي مخې ته د افغانستان اقليمي نقشې ځړوي - د نوي لوست په پټه خوله سپار ښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کوي. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ليکي. - او د نوي لوست شرحه (تودوخه) - په ډلو کې د زده کوونکو ويشل تر سره کوي. - د ډلو په استازو د ټولګي په مخ کې نتيجې وايي - د لوست لنډيز وړاندې کوي. - دلوست دپاې پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر د فعاليت سپارښتنه کوي.	د نوي لوست سر ليک ته ګوري. د نوي لوست د سر ليک نقشې مطالعه کول په پټه خوله د لوست مطالعه کول د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه د نوي لوست (حرارت) شرحې ته غوږ نيول - د ټولګي د ننه فعاليت کې برخه اخلي - د ډلو په فعاليت کې د نوي لوست شرحه کول - د خپلو استازو پواسطه د ډلو کار تشريح کول - وروستۍ نتيجه وړاندې کوي - د لوست لنډيز ته پاملرنه کول - د لوست د پای پوښتنوته ځواب وايي - له ټولګي څخه د بهر فعاليت ته غور کول	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د (۱) پوښتنې ځواب: تودوخه د طبيعي ځانګړتيا له يو عنصر څخه عبارت ده

د (۲) پوښتنې ځواب: هغه وخت چې لمر وړانګې له اتموسفير څخه ځمکې مخ ته رسيږي.

د (۳) پوښتنې ځواب: افغانستان د ۲۹ درجو، ۳۰ دقيقو او ۳۸درجو ۳۱ دقيقو شمالي عرض البلدونو ترمنځ پروت دی.

د (۴) پوښتنې ځواب: افغانستان يو لوړ او غرنی هيواد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

تودوخه: د یوې سیمې اقلیم اساسي عنصر ګڼل کیږي. تودوخه د ځمکې د مخ په ټولو ځایونو کې یو ډول نه ده، بلکې په مختلفو ځایونو کې په مختلفو درجو شتون لري، د یوې سیمې د تودوخې درجه دوخت په اوږ دوالي د عرض البلد دایرې لوړ والي او نورو پورې اړوند دي، نو هر کله چې د کابل، جلال اباد او چغچران د تودوخې درجه چې تقریبا په یو عرض البلد کې واقع دي، په نظر کې ونیسو، لیدل کیږي چې د دې ځایونو هر یو د ارتفاع له مخې زیات اختلاف لري، له دې کبله د کال په اوږ دوکې د هغو د تو دوخې درجه هم زیات اختلاف لري، نو هر څو مره چې ارتفاع زیاته شي، د تودوخې د درجې اندازه کمیږي، لکه څنګه چې واضح شوې ده، د تودوخې درجه په هر سل متره ارتفاع کې په مرطو بو ځایونو کې ۰.٦٥ درجې او په وچو ځایونو کې تقریبا یوه درجه ټیټیږي، که وغواړو چې د یوې سیمې د تودوخې درجه و څېړو، باید د یوې سیمې منځنۍ کچه د څو کلونو په اوږدوکې مطالعه کړو، او سطح یې پیدا کوو، د یوې سیمې د مځنۍ تودوخې درجه معلومیږي، په یوه سیمه کې چې هر څو مره د تودوخې درجه زیاته وي، دابنیې چې دغه سیمه یوه غرنۍ او یا بیدیانۍ منطقه ده

$$\frac{\text{اعظمي تودوخه + اصغري تودوخه}}{۲} = \text{د ورځې منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{د کال د ۱۲ میاشتو تودوخه}}{۱۲} = \text{کالنۍ منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}}{M\text{(د کلونو په شمیر)}} = \text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}$$

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت) ۴۵ دقیقې

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	لنده بل او د هوا فشار د بادونو لګېدل	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان په اقلیم کې به د لنده بل وضعیت وپیژني ځانګړې موخې: – په دې به پوه شي چې کوم عوامل په لنده بل اغیزه لري – د افغانستان مرطوبې سیمې به په نقشه کې وښيي – په سیمه کې به د لنده بل وضعیت بیان کړای شي.	
۳– د تدریس میتود او لار	تشریحي، پوښتنې او ځواب، ډله ییز بحث	
۴– د تدریس ارین توکي	درسي کتاب، د افغانستان اقلیمي نقشه، تخته او تباشیر، حاضرۍ اخیستل، دکتاب عکسونه د ښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه کول، د کورنۍ کار پوښتنه، دنوې او زاړه لوست ترمنځ اړیکې رامنځ ته کول. هڅوونکې پوښتنه – آیا پوهیږئ د افغانستان په اقلیمي حالت کې لنده بل څه اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکل – انګیزه یي پوښتنې کول – د ټولګي په مخ کې د افغانستان د اقلیمي نقشې ځړول. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپار ښتنه – د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو حل کول – پر تختې باندې د لوست د مهمو برخو لیکل او شرحه کول – په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول، د ډلو څارنه او لارښوونه او بیا د ډلې په استازې د هرې ډلې معلومات لولي – د ارزونې په موخه د لوست د ورستنیو پوښتنو طرحه کول. – له ټولګي بهر فعالیت سپار ښتنه کوي.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – انګیزه یي پوښتنې ته ځواب ورکوي. – د نقشې په هکله نظر ښکاره کوي. – په پټه خوله لوستل او د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. – د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي – په ډلو کې برخه واخلي او د ښوونکي لارښوونې ته پاملرنه کوي. – د فعالیت نتیجه دي په ټولګي کې وایي. – له ټولګي بهر فعالیتونو ته پاملرنه کوي. – د پوښتنو ځوابونه وایې.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د میاشتې او کال په اوږدوکې لنده بل د یوې سیمې په جوي شرایطو او اقلیمي حالاتو باندې مستقیمه اغېزه لري.

۲– د یو ځای د اقلیم په بدلون کې بادونه ډېر اغیز ناک دي، بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټو فشارونو د مرکزونو په لوري حرکت کوي، د ساري په توګه پروان او هرات د ۱۲۰ ورځو بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار په لوري حرکت کوي.

۳– د تیټ فشار په ساحه د استوا په کرښه او د لوړ فشار ساحه د سرطان او جدي په دایره تشکیلیږي.

۴– ډېر تیټ فشار د زمري په میاشت کې او ډیر لوړ فشار مرغومي(جدي) په میاشت کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

لنده بل- د يوې سيمې لنده بل او اورښت، د هوا د فشار د مرکزونو د ځمکني جوړښت او په سړو او ګرمو جبهو پورې مستقيم تړاو لري. د اورښت اندازه زياتره په هغو سيمو کې چې ټيټ فشار لري، زياته وي، خو په لوړو سيمو او غرونو کې چې د تودوخې درجه په کې نسبتا ټيټه ده، لنده بل ژر د اشباع حالت غوره کوي، له دې کبله په لوړو ځايونو او د غرونو په لړۍ کې اورښت زيات وي. کله کله د سړې او ګرمې جبهې ټکر په صحرايي ځايونو کې په موقتي توګه اورښت او کله په پرله پسې توګه اورښت رامنځته کوي.

د جغرافيايي موقعيت له پلوه هغه ځايونه چې د لوړ فشار په ساحه کې دې، د دي سبب کيږي، چې دوچ اونيم صحرايي اقليم ځانګړتياوې افغانستان ته ډالۍ کړي، ځکه چې په عمومي توګه صافه هوا، کم لنده بل، د تودوخې د درجې اختلاف اوکم دوامه اورښتونو افغانستان ته وچ اقليم ورکړيدی او د سړې هوا کتلې چې دکال په مختلفو سيمو کې افغانستان تر اغيزې لاندې راولي، د لنده بل د پيدا کيدو او اورښت سبب ګرځي. د ژمي په موسم کې د سايبريا سړې جبهې د هيواد شمالي سيمو ته ننوځي، د واورې اوريدلو سبب کيږي د اوړي په موسم کې د هند د مونسون تودې کتلې د ختيځ او جنوب ختيځ له لوري زمونږ خاورې ته را ننوځي، د سپين غره په لوړو برخو او د سليمان د غرونو په لړۍ کې او د دغو غرونو د لړۍ په لمنو کې اورښت پيدا کوي. دجلال آباد په شاوخوا کې د تودو بادونو سبب کيږی، د ژمي د موسم په پای او د پسرلې په لومړيو کې هغه لند بل چې د اطلس له اوقيانوس څخه سرچينه اخلې، مرکزي لوړې سطحې او د هندوکش نورې غرنۍ سيمې تر اغيزې لاندې راولي، د اوړي، په موسم کې د فارس د خليج مرطوبه هوا افغانستان ته راننوځي، په غرنيو سيمو کې موقت او کم دوامه اورښت منځته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د افغانستان اقلیمي سیمې</td></tr>
<tr><td>۲- زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنې موخې تر لاسه کړې.
- عمومي موخې:
- د افغانستان له اقلیمي سیمو سره به بلد شي.
ځانګړی موخې:
- په افغانستان کې به د اقلیمونو له ځرنګوالي څخه خبر شي.
- په دې به پوه شي چې د افغانستان سیمې د لوړتیا له کبله کوم اقلیمي صفتونه لري.
- د افغانستان په نقشه کې به د اقلیم ډولونه وښیي.
- د افغانستان د اقلیمي سیمو نومونه به واخیستلای شي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود او لار</td><td colspan="2">تشریحي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ییز بحث</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، د افغانستان د اقلیم نقشه، تخته او تباشیر، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لار ښود کتاب.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري شفاهي، عملي کار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیم، حاضری اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتنه، د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکې ټینګول
هڅوونکې پوښتنه
ایا د افغاسنتان د اقلیمي سیمو څرنګوالی بیانولی شئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ او دافغانستان دا اقلیم نقشې وځروئ - په پټه خوله د نوي لوست مطالعه کول - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کړئ. - د افغانستان اقلیمي سیمې تشریح کړئ. - په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول او د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کړئ. - د ډلو لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست په پاې کې د ارزونې د پوښتنو سپارښتنه وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک او د افغانستان اقلیمي نقشه ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې په خپله کتابچه کې لیکي. - د نوي لوست غوره او مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست تشریح ته په غور غوږ نیسي - په تنظیم شوو ډ لو او د ټولګي په فعالیت کې زیاته برخه اخلي - د لوست په پای کې پوښتنو ته ځواب وایي - له ټولګي نه بهر فعالیت په اړوند یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- د جلال آباد اقلیم لاندې ځانګړتیاوي لري، وچ او تود اوړی، په ژمي کې ډیر اورښت او په اوړي کې د تودوخې د منځنۍ درجې لوړوالي.

۲- په جلال آباد کې اورښت عموماً د باران په ډول وي او واوره نه وریږي، یوازې د سپین غره په ۹۰۰ مترو لوړوالي کې واوري لیدل کیږي.

۳- د (ب)ځواب سم دي

۴- د (د) ځواب سم دي

نا سم دي

نا سم دي

نا سم دي

سم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان اقليمي سيمې:

د افغانستان اقليمي سيمې په لاندې ترتيب تنظيميږي.

- صحرايي اقليم

- مونسوني اقليم

- مديترانه يي اقليم

- په اوارو ځايونوکې د ۱۰۰۰ او۲۵۰۰ مترو ترمنځ د ستپ اقليم.

د۲۵۰۰ او ۳۰۰۰ مترو تر منځ د تندرالپاين د ناحيې اقليم.

د ۳۰۰۰ مترو اوله هغو څخه لوړ غرنۍ اقليم.

صحرايي اقليم: د صحرايي اقليم صفتونه اومشخصات دا دي چې د کال په اوږدو کې د اورښت کچه او اندازه فوق العاده کمه او وقفه يي وي او مياشتنى منځنۍ اورښت له ۵- ۱۰ ملي متروڅخه تيرى نه کوي، د شپې ورځې په اوږدوکې د تودوخې درجې بدلون په اوړي اوژمي کې ډېر ليدل کيږي.

د ستپ سيمې اقليم: هغه څرګندې ځانګړتياوې چې له ستپ اقليم څخه نمايندګي کوي، له وچې اب او هوا څخه عبارت دى. د تودوخې د درجې اختلاف د سانتي ګريد له ۲۰ درجو نه زياتيږي، اورښت په عمومې توګه د ژمي په موسم کې واقع کيږي او زياتره علفزاروي، په ځينو ځايونو کې د تيټ قد لرونکو بوټو او په ځينو ځايو کې د کرکو بوټو پراخې سيمې نيولي دي. او په د وو بيلا بيلو سيمو ويشل شويدي، شمالي ستپ او جنوبي ستپ،

الپاين تندرا اقليم: د الپاين تندرا اقليم په ټولو ځايونو د لوړو قد لرونکو ونو د ودې له سيمو څخه پورته ليدل کيږي.خو موقعيت يې له يوې اقليمي سيمې څخه بلې اقليمي سيمې ته بدلون کوي. په افغانستان کې دغه سيمې په عمومي توګه له ۳۰۰۰ مترو لوړوالي څخه پورته ليدلى شو، د الپاين تندرا په شاوخواکې د تودوخې درجې توپير هم زيات وي، د کرنې دودې فصل ډېر لنډ او يخنې يې نه پريږ دي چې حبوبات په کې وکرل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د ستپ سیمې اقلیم</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه بېز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د افغانستان له ستپ اقلیم سره به بلد شي
ځانګړې موخې:
– د غرني او ستپ اقلیم ځرنګوالي به وپېژني.
– د ستپ اقلیم د صفتونو په اړه به معلومات ترلاسه کړي
– غرنی او ستپ اقلیم به سره بیل کړای شي
– د هغو سیمو په اړوند به معلومات پیدا کړي چې ستپ اقلیم لري
– د هېواد د سټپ سیمې به په اقلیمي نقشه کې وښیي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">تشریحي، پوښتنې او ځواب، ډله ییز بحث</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، دافغانستان د اقلیم نقشه، تخته او تباشیر، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لارښود کتاب</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري، شفاهي، عملي کار</td></tr>
<tr><td>۶– په ټولګي کې زده کړه بېز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنې، له ټولګي څخه بهر فعالیت کتل، د تېر او نوي لوست ترمنځ اړیکې ټینګول.
هڅوونکې پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې سټپ اقلیم څه ځانګړتیاوې لري؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د ټولګي مخکې د افغانستان نقشې وځړوئ - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپار ښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - نوي لوست تشریح او توضیح (غرنۍ اقلیم) کړئ. - په ډلو د زده کوونکو ویشلو لارښوونه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - د افغانستان اقلیمي نقشې ته پاملرنه کوي. - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي - په ټولګي کې دننه فعالیت کې برخه اخلي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت ته پاملرنه کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب سم دی

د دویمې پوښتنې ځواب غلط دی

د دریمې پوښتنې ځواب سم دی

د څلورمې پوښتنې ځواب غلط دی

د پنځمې پوښتنې ځواب سم دی

د شپږمې پوښتنې ځواب سم دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

– غرنی اقلیم: په لوړو او غرنیو ځایونو کې د تودوخې درجه فوق العاده ټیټیږي. بر خلاف د اورښت اندازه او د هوا لنده بل زیاتیږي. په لوړ و ځایونو کې داوړي او ژمي د میاشتو د شپې او ورځې د تودوخې د درجې اختلاف ټیټ وي، د اورښت حالت په لوړو ځایونو کې د هماغې برخې له اقلیم سره په بشپړه توګه پیوستون لري، خود تودوخې درجه او د لمر لګیدلو زاویه د اراضي د میلان له مخې بدلون مومي، په دې معنا چې جنوبي میلان یو څه تود او وچ دی. شمالي میلانونه یې یخ او مرطوب دي. څنګه چې هر ډول مرطوبې کتلې او یاسرې جبې چې د افغانستان د لوړو ځایونو او د غرونو دلړۍ له پاسه تیریږي، د واورې اورید لواو اورښت سبب کیږي. ځکه په لوړو ځایونو کې د هوا تکاثف عمل او اشباع ژر منځته راځي لکه چې په شمالي سالنګ کې د اعظمي او اصغري تودوخې اختلاف ۵۲، ٦ درجې او په جنوبي سالنګ کې د سانتي ګرید ۴٦، ۸ درجو معادل وي، د واورې دایمي اورښت په ختیځ هندوکش او د بابا د غره په ځینو ځایونو کې په تیره د شاه فولادي په ګاونډ کې د پخوانیو یخچالونو نښې روښانه کوي.

ستپ اقلیم: د ستپ اقلیم د پراختیا ساحه د مونسوني او مدیترانه یي اقلیم په پرتله زیات دی.

ستپ په عمومي توګه په نیمه صحرایي ساحه کې پروت وي، د ستپ په سیمه کې واښه او مختلف حبوبات کرل کیږي چې د هندوکش شمالي او جنوبي لمنې او د پروان سمیې په بر کې نیسي.

میوه لرونکي اوبې میوې ونې هم په دې ځای کې وده اونمو کوي. که دغه لوړې سطحې او غرونه نه وای، بې شکه شګلنو او پراخو دښتو به په هندوکش ځاي نیولی و. له نیکه مرغه له د غې سیمې سره طبیعت مرسته کړي، د هندوکش غرو لړۍ او سپین غره له شتون سره سره په افغانستان کې یې پراخه د ښتې له منځه وړي دي. د ستپ سیمه وچه اب او هوا لري. د شپې او ورځې تودوخه یې له ۲۰ درجو زیاتی نه کوي، د هندوکش د غرونو لړۍ د ستپ برخه په دوو سیمو ویشلي ده، دستپ شمالي او جنوبي سیمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان جیولوجیکي حالت	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، او مهارتي ذهنیتي) موخي	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له جیولوجیکي حالت سره به بشپړه بلدتیا پیداکړي ځانګړی موخې: – د افغانستان له جیولوجیکي حالت سره به بلدشي – د جیولوجیکي مختلفو دورو د بدلونونو سره به مینه پیدا کړي. – په یوه دیګرام کې جیولوجیکي مختلفې دورې رسم کړئ.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، مباحثه یي، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځمکې د جوړښتونو او شکلونو بیلې بیلې نقشې، په لوست پورې اړوند عکسونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري شفاهي، د فعالیتونو ارزونه، لنډ ځوابه پوښتنې، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامینول، د زاړه لوست په اړه ارزونه – هڅوونکي پوښتنه: ایا د ځمکې د جوړښت د شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د افغانستان د جیولوجیکي حالت په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. – د افغانستان جیولوجیکي حالت شرحه کړئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ – د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ – د ډله ییز کار لارښوونه اوڅارنه وکړئ. – د لوست د پای پوښتنې وکړئ. – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د ټولګي بهر فعالیت شرحه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري. – نوي لوست په پټه خوله مطلعه کوي. – د افغانستان د جیولوجیکي حالت په باره کې نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. – تختې او نقشې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي. – د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي. – زده کوونکي دې په ډلو کې او د ټولګي د ننه فعالیت کې فعاله ونډه واخلي او د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. – د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– لومړۍ شمیره سمه ده

۲– دویمه شمیره سمه ده

۲– رسوبي تیږې چې زموږ په هېواد کې د میزوزویک له دریم عهد څخه شتون لري، شګلنې تیږې، شیلونه او کانګلو مراتونه دي چې د هندوکش په جنوبي برخو کې لیدل کیږي.

۳– په کواترنري دوره کې جوړښتونه په عمومي توګه د افغانستان په جنوب غرب کې د نیمروز، مارجې، نوزاد، ګودزیره دښتې او په نورو برخو، لکه فراه. هلمند، کندهار او زابل کې رامنځته شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

افغانستان يو غرنی هيواد دي چې له $\frac{۱}{۳}$ څخه زياته برخه يې د غرونو لړيو نيولي ده چې زياتره دهماليې د غرونولړی اوله بلې خوا د لويديځې اسيا د غرونو لړی سره اړوند دی. د اسيا د فزيکي نقشې له کتنې څرگنديږي چې د منځنی اسيا لوړ ځايونه د لوړوالي له نظره د نړی له مهمو غرونو څخه شميرل کيږي چې ختيځې سيمې يې ډيرې لوړې، خو لويديځې برخې يې ډېره ارتفاع نه لري

د غرونودغه لړی دختيځ له خوا د لويديځ په لور پرته ده.

د افغانستان غرونه هم له خيتځ څخه لويديځ خواته پراته دي، نوموړي غرونه په خپل اوږدوالي کې د ختيځ له خوا لويديځ لورته په څوڅانگو ويشل شويدي او له بلې خوا يې لوړ والی له ختيځ څخه د لويديځ په لور لږ لږ کميږي او په پای کې په اوارو ځمکو او جبو پای ته رسيږي.

د مرکزي آسيا په برخه کې چې نن د ځمکې د کرې ډيره لوړه سيمه جوړوي او د نړی په بام شهرت لري، د ځمکې پيژندنې په دويم عهد کې يو سمندر شتون درلود چې د اطلس سمندرېي د الکاهل له سمندر سره يو ځای کاوه. دغه سمندر د ځمکې پيژندنې د پوهانو په واسطه د تيتس په نامه ياد شوي دي چې شمالي لويه وچه يې (Angara) او جنوبي لويه وچه يې (Gondvana)سره بيلولې د وخت په تېريدلو شمالي اوجنوبي طبقاتو د دوه اړخيزفشار په پای کې او غرونود راپورته کيدلو حرکتونو کرار کرار د تيتس رسوبات لوړ کړل، په پای کې يې موجود غرونه منځته راوړل چې له ختيځ څخه دلويديځ په لور پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیارلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د اراضي جوړښت اوشکلونه	
۲− زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − د اراضي له جوړښت او شکلونو سره به بشړه بلدتیا پیدا کړي ځانگړې موخې: − د اراضی له جوړښت او شکلونو سره به بلد شي. − لوړې، وتلي او نیوتلي او اوري سیمې رسمې کړي. − د افغانستان د لړو لوړو سیمو په باره کې به معلومات او مینه پیدا کړي.	
۳− د تدریس میتود	توضیحي، مباحثه یي، ډله کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴− د تدریس اړین توکې	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اراضی نقشه شکلونه او جوړښت، د لوست اړوند عکسونه د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډې گانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵− د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، د فعالیتونو ارزونه، لنډ ځواب پوښتنې، عملي کار	
۶− په ټولگي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	روغبړ، د ټولگي تنظیمول، د حاضرۍ اخیستل، له ټولگي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامینول. هڅوونکي پوښتنه ایا د اراضي د جوړښت او شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اراضي د جوړښت او شکلونو په هکله ځانګړې پوښتنې. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د اراضي جوړښت او شکلونه تشریح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ګروپونو وویشئ دهغوی په ټولګي کې د ننه فعالیت جوت کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست دپای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیت تشریح کړئ.	- د لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د اراضي د جوړښت او شګلونو په هکله نظر ښکاره کوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې برخه اخلې او د ټولګي د ننه فعالیت کې تر سره کوي. - زده کوونکي په ډلو کې فعاله او رغنده ګدون کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي. - له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځوابونه:

د متن په کتنې سره د نیمګړو جملو تش ځایونه ډک کړئ

۱- د سمندر له سطحې د هېواد د خاورې ډېره لړه ارتفاع ۲۵۹ متره ده.

۲- ډېره لوړه څوکه یې د نو شاخ په نامه د هندوکش څوکه ده چې ۷۴۸۵ متره لوړوالی لري.

۳- هغه اراضي چې له ۲۰۰۰ څخه تر ۶۰۰۰ لوړوالی لري، د افغانستان د ټولو غرونولړۍ ده.

۴- هغه اراضي چې په منځنۍ ارتفاع له ۵۰۰ څخه تر ۲۰۰۰ مترو لوړوالی کې پرته ده، څه ځانګړتیاوې لري.

۵- هغه سیمې چې د سمندر له سطحې له ۳۰۰ مترو څخه تر ۵۰۰ مترو پورې لوړوالي لرې، په عمومي توګه دټیټو ځمکو تر سرلیک لاندې یا د لږو لوړو سیمو په نوم یاد شوي دي

۱- د آمو لږه لوړه ساحه د افغانستان په شمال کې د آمو د سیند په غاړه د کوکچې د سیند تر وروستنۍ برخې پورې، د کندوز د سیند له غاړو څخه تر شکاشم، د تاشقرغان حوزه، د بلخ آب له سیند ورستنۍ برخې څخه د مزارشریف تر جنوب، د شبرغان حوزه، دولت آباد او تر اندخوي غزیدلې ده.

۲- د هلمند حوزه د افغانستان په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د هلمند دسیند ټیټه حوزه، خاشرود، فراه رود، ادرسکن او ګودزیره نومیږي چې په عمومي توګه دګودزیره دښته، د جهندم دښته، امیران دښته د چخانسور ټولې ځمکې، زرنج، کنګ، د پوزک هامون او اطراف یې احتوا کوي او برې او صحرایي ځانګړتیا لري.

۳- د ننګرهار لږ ارتفاع ساحه نسبتاً د کابل دسیند غاړ وکې له جلال آباد څخه د لعل پورې سیمې نیسي د ګواترنرې د شګلنو تیږو او د نورو دورو د تیږو ډولونه جوړ شویدي، له دې کبله یې د اراضیو لنده بل رامنځته کړی او تر استوا لاندې اقلیم په درلودلو سره مدیترانه یې پیداوارو په کې پراختیا موندلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د جوړښت، تشکیل او پیداښت له نظره تقریباً د مرکزي اسیا د غرونوله لړۍ سره ورته والی لري، د افغانستان د غرونو لړۍ په تیره مرکزي برخې یې له خیتځ څخه د لویدیځ په لوري اوږدوالي لري او په پای کې د هریرود په حوزې پای ته رسیږي. د اوبو دوېش سرحد د هندوکش او بابا غر دشمال او جنوبي برخو ترمنځ تاکنه کوي سربیره پر هغې د افغانستان د بیلو بیلو سیمو د غرونو لړۍ له دې جملې نه د هوار شمالی سیمې په تیره بدخشان اوترکستنان د جنوبي او جنوب ختیځ له سیمو یعنې کابل، ننګرهار، غزني او کندهار سره بیلوي او د مواصلاتو او ترانسپورټ له نظره یې زیاتې ستونزې رامنځ ته کړي دي، په داسې حال کې چې په اوسني وخت کې د سالنګ د تونل په کیندلو سره یې دغه ستونزې تر یوه حده لرې کړیدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څوارلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د غرونولړۍ او په ژوند کې د هغې اهمیت	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د غرونو له لړۍ او په ژوند کې به دهغې له اهمیت سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د غرونو په لړۍ او په ژوند کې د هغې اهمیت وپېژني. – زده کوونکي به مینه پیدا کړي چې د غرونو لړۍ د انسانانو په ژوند کې څه رول لري. – پوه به شي چې کومې مهمې زیرمې د غرونو په لړۍ کې شتون لري.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې اوځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه، که امکان ولري جغرافیایي ویدویې، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر، سي، ډي ګاني او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول: هڅوونکي پوښتنه ایا د غرونو د لړیو او په ژوند کې د هغو د ارزښت په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په ژوند کې د غرونو د لړلو د اهميت په هکله پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې په تختې د غرونو د لړۍ مهم ټکي وليکئ او په ژوند کې يې اهميت شرحه کړئ. - د نوي لوست په باره کې پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وويشئ د هغو فعاليت مشخص کړئ. - د ډله ييز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست د پاى پوښتنې وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د غرونو د لړۍ او د هغو د اهميت په باره نظرخرګندوي - د لوست مهم ټکي ليکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست تشريح ته غوږ نيسئ. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. - ز ده کوونکي پر ډلو ويشئ او په ټولګي کې د ننه فعاليت کې برخه اخلي. - د ښوونکي په لارښوونه د ګروپي کار پايله د خپل استازي پواسطه نورو زده کوونکو ته وړاندي کوي. - د نوي لوست د پاي پوښتنو ته ځواب وايي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعاليت ليکئ	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د جملو خالي ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ

۱- دافغانستان $\frac{۱}{۳}$ **برخه دغرونولړۍ** او لوړې ارتفاعګانې دي

۲- زموږ د هېواد غرونه او لوړې برخې د **قراقرم** او د کوچني پامير له شمال ختيځ څخه پيل شويدي.

۳- د افغانستان د غرونو لړۍ يوازې طبيعي عامل دى چې د دغې ساحې **دښتې حالت يې** له منځه وړى دى.

۴- د افغانستان ځينې غرونه په **ځنګلونو** پوښلي دي

۵- د افغانستان په زياترو **غرونو کې** دايمي **واورې** شته.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د مرکزي اسيا د غرونو له لړۍ سره د جوړښت له طرز او پيدايښت سره لږ تر لږه يوشان دى. د افغانستان د غرونولړۍ په تيره مرکزي برخې يې چې له ختيځ څخه لويديځ پلو ته امتداد لري او په پاى کې د هريرود په حوزې کې پاى ته رسيږي، د شمالي سيمو، د هندوکش او بابا غره ترمنځ د اوبو دوېش سرحد ټاکي او سر بيره پر دې مختلفې سيمې يعنې د افغانستان شمال په تيره د ترکستان او بدخشان شاوخوا د افغانستان د جنوب او ختيځ جنوب سيمې يعنې کابل، ننګرهار، غزني او کندهار بيل کړيدي، د مواصلاتوله درکه يې ستونزې رامنځ ته کړيدي.

په داسې حال کې چې دغه ستونزې نن د سالنګ د تونل په کيندلو او له ښو نقليه وسايطوڅخه په کار اخيستلو ترېوې اندازې لږې شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځلسم لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هندوکش لړۍ	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هندوکش له لړۍ سره به بلدشي ځانګړې موخې: – د هندوکش دلړۍ په باره کې به معلومات پیدا کړي. – په نقشه کې به د هندوکش د لړۍ موقعیت رسم کړي. – د ختیځ هندوکش او لویدیځ هندوکش د لړیو سره به مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب– تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، په لوست پورې تړلې انځورونه، د هندوکش لړۍ، که امکان ولري د کمپیوټر، له سي ډي ګانو انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
٦– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول هځوونکي پوښتنه – ایا د هندوکش دلړۍ په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هندوکش د لړۍ په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ او په نقشه کې یې شرحه کړئ. - د هندوکش د لړۍ نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې د ننه فعالیت ورته مشخص کړئ. - د ډلو کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې طرحه کړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست د سرلیک په غور لوستل او کتاب کې پیدا کول - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هندوکش د لړۍ په باره کې نظرخرګند وي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې ونډه اخلي او د ټولګي د ننه فعالیت ترسره کوي او د ښوونکي لارښوونې عملي کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د افغانستان د هندوکش غرونو لړۍ په شمال او جنوب یعنې د دوو اوبو لرونکو سیمو یعنې د کابل د اوبو حوزه د امو له اوبو څخه بیلوي.

۲- ختیځ هندوکش د زیباک له درې د خاواک تر کوتله د ۳۶۰ کیلو مترو په واټن امتداد موندلی، زموږ د هېواد له لویو غرنیو لړیو څخه شمیرل کیږي

۳- یخچالي مرینونه د کران او منجان له درې څخه لاندنۍ ناحیه انجمن، پوشال او خاواک د ائتکالي فعالیت له اغیزې په زیاته اندازه رامنځته شوي دي.

۴- د ختیځ هندوکش ډیره لوړه څوکه له افغاني خاورې بهر په چترال کې د تراجمیر په نامه پرته ده او د سمندر له سطحې څخه یې لوړوالی ۷۷۵۰ متروته رسیږي

۵- د هېواد د شمال او جنوب سترې لویې لارې دلویدیځ هندوکش د سالنګ له تونل او شکاري دره له همدې ساحې څخه تیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واخان په جنوب لویدیځ لوري. د غرونو لړۍ یا لوړې څوکې پرتې دي چې د هندوکش یا هندي قفقاز په نامه یادیږي. د غرونو دغه لړۍ له شمال ختیځ څخه د لویدیځ او جنوب لویدیځ پلوته امتداد لري او دغرونو هغه لړۍ چې په لویدیځ کې پرتې دي، د افغانستان د شمال او جنوب ترمنځ يې لوی دیوال رامنځته کړیدی. د غرونو دغه لړۍ د ختیځ له لوري د افغانستان خاورې د قراقرم د غرونو له لړۍ سره یوځای شوي دي او د بروغل کوتل د ۳۸۰۴ مترو په لوړوالي د دغو دوو لړیو بیلوونکی حد جوړوي.

د جیومار فولوجستانو له نتیجې څخه داسې روښانه کیږي چې د هندوکش د غرونولړۍ د مرکزي اسیا دلړیو په شان ځوانې دي او د څرګندیدو او ودې په حالت کې دي، د غرونو پیدا کولو حرکتونه چې د زلزلو د رامنځته کولو سبب کیږي، د دې موضوع حقیقت ثابتوي، د غرونو د دغه لړۍ اساس او بنسټ له پلتونیک او ولګانیک نار په ډوله تیږو څخه جوړ شوي او پورتنۍ برخې يې د رسوبي تیږو پنډو طبقو نیولې ده چې په ځینو برخو کې يې تیږې ښکاره شویدي، د هندوکش لړۍ ښې شمیره درې او وادي ګانې لري چې د ځینو د جوړښت اساس د ائتکال د عمل په واسطه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپاړسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د بابا غر	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بابا له غره سره به بشپړه بلدتیا ومومي. ځانګړې موخې: - د بابا د غره په باره کې به معلومات حاصل کړي. - د بابا غره د موقعیت معلومات به ترلاسه کړي. - په نقشه کې به د بابا غره کوتلونه په نښه کړي. - د سپین غره په باره کې به معلومات ترلاسه کړي. - د سپین غر په اقتصادي ارزښت به وپوهیږي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دبابا غره او سپین غره نقشې، د امکان په صورت کې دکمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول.	وخت په دقیقو
	هڅوونکي پوښتنه - ایا دبابا غره او سپین غره په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښته وکړئ. – د بابا د غره او سپين غره په اړه پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ، د بابا غر او سپين غر نوی لوست توضيح کړئ. – د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ – زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت و ټاکئ. – دلوست دپای پوښتنې طرحه کړئ. – د زده کوونکو پوښتنې اوستونزې حل کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د بابا د غره او سپين غر ه په اړه نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست د تشريح په اړه د ښوونکي څرګندونې په غور اوري – پوښتنو ته ځوابونه وايي. – په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي. – د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب وايي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب وايي:

سم ځواب نښه کړئ

۱– (د) سم دی

۲– (ب) سم دی

۳– (د) سم دی.

۴– (ج) سم دی

۹– د ښوونکي له لپاره اضافي معلومات

د بابا غر:

د غرونو دغه لړۍ تقریبا دافغانستان په مرکزي برخه کې پرته ده او دغرونو دغه لړۍ هم د هندوکش، فیروز کوه او د ترکستان د تیربند د غرونو په شان له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پرته ده، هغه څانګې چې له دغې لړۍ بیلې شویدي په مختلفو خواوو غځېدلې چې د څانګو یوه برخه یې د شمال او شمال لویدیځ په لور او بله برخه یې د جنوب او جنوب لویدیځ په لور پرته ده. دغه څانګې له شمال څخه جنوب ته اوله جنوبه شمال ته تګ راتګ له ستونزو سره مخامخ کړیدی د بابا د غره زیاتې لوړې برخې په کال کې له شپږمیاشتو زیاته موده په واورو پوښلې وي، تګ راتګ په کې نه کیږي، د دغې لړۍ د لوړوالي منځنۍ اندازه (۴۰۹۰) مترو ته رسیږي او ډیره لوړه څوکه یې د شاه فولادي په نوم یادیږي چې د سمندر له سطحې څخه (۵۱۴۰)متره لوړوالی لري.

سپین غر(سفید کوه) د افغانستان د ختیځ په لور پروت دی، (۱۵۰) کیلو متره اوږدوالی لري، دغه لړۍ د پېښور له (۴۸) کیلومترۍ څخه پیل کیږي، د لویدیځ په لورې امتداد لري، ښایي چې د سپین غره ښاخونه زیات وي چې یوه برخه یې د کابل تر جنوب ختیځ پورې رسیږي اوله هغه ځایه یې نورې څانګې د جنوب په لور دوام لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	دسلیمان غر	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د سلیمان غربه په بشپړه توګه وپیژني ځانګړې موخې: – دسلیمان د غره په اړوند به پشپړ معلومات پیداکړي. – د سلیمان د غره موقعیت به په نقشه کې وښیي. – دترکستان دتیربند په اړوند به خبرتیا او مینه پیدا کړي – په دې به پوه شي چې په پسرلي او اوړي کې د ترکستان د تیر بند شمالي او جنوبي برخې څنګه دي، نوروته به یې روښانه کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دسلیمان د غره نقشې، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، له ټولګي بهر فعالیت تامینول، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅوونکي پوښتنه – ایا د سلیمان غره په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند په اړوند پوښتنې وکړئ - د تختې پرمخ د لوست دمهمو ټکو د لیکلو سپارښتنه وکړئ. - دنقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ. - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند نوي لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلوویشئ - د ټولګي د ننه فعالیت وګورئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - دلوست د پای پوښتنې حل او دنوي لوست ارزونه وکړئ. - د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د سلیمان د غره او د ترکستان دتیربند په باره کې نظر څرګندوي - د درس مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او پر تختې باندې لیکلو مهمو ټکو ته پاملرنه کوي، نوي لوست ته په غور غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډ لو او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې فعاله ونډه اخلي. د خپلو ستونزو په هکله پوښتنې کوي. - د ډله ییز کار پایله د خپلو استازو په واسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي په مخکې نورو ته وړاندې کوي. - د لوست د پای پوښتنوته ځواب ورکوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب وایي:**

۱- د افغانستان د غرو لړۍ په مجموع کې په جیولوجیکي (ترشیري) دریمې دورې پورې اړوند دي.

۲- د سلیمان د غره د لړۍ لوړه څوکه د سلیمان د تخت په نامه یاده شوي او دسمندر له سطحې (۳۲۰۰) متره لوړوالی لري.

۳- نور ښاخونه چې دسلیمان د غره د لړۍ په دوام زموږ د هېواد محلي اوسیمه ییز غرونه جوړوي، په پکتیا، پکتیکا او بلوچستان کې پراخیتا موندلې او د سیند حوزه د افغانستان له جنوبي ولایتونو څخه بیلوي، خو د دغې سیمې د اوسیدونکو کلتوري ځانګړتیاوې یو شان دي او ګډ فرهنګ او کلتور لري او هغه سرحدي کرښه چې د غرونو له دغې لړۍ څخه تیره شوې واحدې قبیلې له یو بل څخه بیلوي.

۴- د ترکستان تیربند د افغانستان په شمال لویدیځ کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د سليمان د غرو دلړۍ پروت لورى د سپين غره او ختيځ تور غره له لړۍ سره اختلاف لري. د غرونو دغه لړۍ د افغانستان د پولو په جنوب کې پرته ده او ۶۰۰ کيلو متره اوږدوالى لري. د لويديځ سليمان داغ او ختيځ سليمان داغ په برخو ويشل کيږي. د سليمان د غره په جوړښت کې د تکنونيک عمليه رول لري او په دغه توګه يې زياتې ماتې په دغه لړۍ کې رامنځته کړي دي، د غرونو د لړۍ په پورتنيو برخو کې اهکي تيږې ځرګندوي چې د جوړښت عمل يې د طبقات الارضي په دويمه او دريمه پيړۍ کې رامنځته شويدى. د سليمان د غره دلړۍ ختيځه برخه د افغانستان له پولو بهر پرته ده او د وزيرستان خاوره جوړ وي. جنوبي څانګې يې د سيند حوزې په بلوچستان کې افغانستان له جنوبي حوزې بيلوي، د سليمان د غرو لړۍ، ختيځو غرو لړۍ، سپين غره د موسمي لنده بل درسيدلو له امله زيات مرطوب دى او ستنې ته ورته پاڼې لرونکې ونې، څيړۍ زيړه ونې او نورې ونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	ب– هوار ځايونه – د ښتې او شګلنې سيمې	
۲– زده کړه بز (پوهنيزې مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي: – عمومي موخې: – له اوارو ځايونو – دښتون اوشګلنو سيمو سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: – د اوارو ځايونو – دښتو او شګلنو سيمو په باره کې به معلومات پيدا کړي. – د اوارو ځايونو – دښتو او شګلنو سيمو موقعيت به په نقشه کې وښيې – د غرونولړۍ، لرِ لوړ ځايونه او اوارې سيمې به وپيژني او نورروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس ميتود	توضيحي، خبرې، ډله ييزکار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، طبيعي نقشه که مکان ولري، د کمپيوتر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه کار اخيستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې) په ټولګي کې د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د ياداشت کتابچه.	
٦– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخستل، له ټولګي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځته کول	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ايا د اوارو ځايونو، دښتو او شګلنو سيمو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوارو ځايونو، دښتو او شګلنو سيمو په اړوند پوښتنې وکړئ. – دلوست مهم ټکي وليکئ. – د نقشې له مخې دې مهم ټکي وليکئ او پر تختې دي اوار ځايونه، دښتې او شګلنې سيمې توضيح کړئ – د نوي لوست د مهمو ټکو په باره کې پوښتنې وکړئ. – زده کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعاليت مشخص کړئ. – د ډله ييز کار څارنه وکړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې طرحه کړئ – د لوست د پای پوښتنې طرحه او نوي لوست ارزيابي کړي – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوارو سيمو دښتو او شګلنو سيمو په اړوند نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي ياداشت کوي. – نقشې او په تخته ليکل شوی مهمو ټکوته پاملرنه کوي. – د نوي لوست شرحې ته غوږ نيسي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ډلو کې دټولګي د ننه فعاليت کې فعال برخه اخلي ډله ييزکارکې د ښوونکي له لارښونې سره سم برخه اخلي او پايله يې د خپل استازي پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د لوست د پای پوښتنو ته ځواب وايي – له ټولګي څخه بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووايي:

۱– د افغانستان هېواد د طبيعي عوارضو او توپوګرافی د له مخې په درو برخو ويشل شوی ده

۲– د افغانستان په شمال کې د شير ماهي شګلنې دښتې د بلخ او امو درياب ترمنځ پرتې دي.

۳– د هلمند د حوزې دښتې صحرايي اقليمي ځانګړتيا لري.

۴– د ننګرهار د حوزې دښتې د ثمر خيلو او غازي اباد د شګلنو ځمکو او په لغمان کې د ګمبيري او سرخکانو له دښتو څخه عبارت دي.

۵– د افغانستان د جنوب لويديځو شګلنې ساحې چې د ګودزرې د جهيل شاوخوا سيمې، د جهندم دښته، صديقی ريګستان، د اميران دښته او د چخانسور ټولې ځمکې په کې شاملې دي چې پراخه شګلنې سيمې جوړې کړې دي.

۹– د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

په هغو ځايونو کې چې د غرونو لړۍ شتون و نه لري، او به او داوبو سرچينې نه ليدل کيږي او اوربښت پکې ډير لږ وي صحرايي او دښتي ساحې رامنځ ته کوي. د افغانستان په شمال کې د شيرماهي دښته او شګلنه دښتې د بلخ او امو درياب ترمنځ موقعيت لري، دهلمند په حوزه کې اواره اراضي د ګودزرې د جهيل شاوخوا، د جهندم دښته، صديقي ريګستان او د اميران دښته پرته ده. په ننګرهار کې د ثمر خيلو او غازي اباد شګلنې سيمې، په لغمان کې د ګمبيري او د سرخکانو دښتې شته. دغه راز په لوګر کې د سقاوې دښته او په کاپيسا کې ريګ روان د يادولو وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نولسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	ژوي	
۲- زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ژويو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: - د افغانستان د ژويو په اړه به معلومات حاصل کړي. - د اهلي او وحشي ژويو د ارزښت په اړه به معلومات پيدا کړي. - د ژويو د ژوند ځای به د اقليمي سيمو له نظره وپيژني - د ژويو د اقتصادي ارزښت په اړه به معلومات پيدا کړي	
۳- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د سليمان غره نقشه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه به کار واخلي	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د فعاليت ارزونه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ اخيستل، له ټولګي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - ايا د افغانستان د ژويو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. – د ژويو په اړه پوښتنې وکړئ. – له تختې څخه د لوست د مهمو ټکو ليکلو سپارښتنه وکړئ. – د انځورونو له مخه پر تختې باندې مهم ټکي وليکئ او نوی لوست تشريح کړئ. – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده کوونکي په ډلو وويشئ د ټولگي د ننه د هغو فعاليت مشخص کړئ. – ډله ييز کار څارنه وکړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – له ټولگي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک گوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د لوست په اړه نظر څرگندوي – د نوي لوست مهم او غوره ټکي ياداشت کوي. – د انځورونو له مخه د تختې مهم ټکي (ژوي) توضيح کوي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ډلو او د ټولگي د ننه فعاليت کې ونډه اخلي، د ډله ييز کار نتيجه د استازو پواسطه د ټولگي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د ټولگي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووايي:

سم ځواب په نښه کړئ

۱– (۱) شميره سمه ده

لنډ ځواب ورکړئ

۲– د هندوکش د غرونو لړۍ د نيمه قطبی او نيمه استوايي سيمو د څارويو د جلا کولويوه پوله گڼل کيږي.

۳– زمونږ په هيواد کې له ۴۴۱ څخه زيات ډولونه الوتونکي ليدل کيږي چې زيات شميريې د اوبو او مهاجر الوتکونکي دي.

۴– هغه مرغان چې په لوړو ځايونو کې ځاله لري، د هامون له جهيلونو او د غزني د ولاړ و اوبو له مرغانو سره توپير لري.

د ساري په توگه: پکه بابښه، گربت، تيوس او کونگ په لوړو ځايونو کې ژوند کوي.

۵– صحرايي ژوي له ډول ډول موږ کانو، گيدړو، کفتار، سور لنډي، خځنده گانو او حشراتو څخه عبارت دي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ډول ډول ژوي، مديترانې او تر استوا لاندې ژويو ته ورته ژوي شته. له دې کبله زمونږ د هېواد نښتې ساحه د ژويو ځای د قطب او تر استوا لاندې سيمو ترمنځ سيمه جوړوي چې د هېواد په اقتصاد او د توريزم په جلبولو کې مهم رول لري، دغه هېواد د هغو د ژوند له پاره مناسب ځای دي چې کم پيداکيږي، لکه مار خوړونکې هوسۍ، مارکوپولو هوسۍ، د ختن هوسۍ، اورين پړانگ، سپين کلنگ او ډول ډول تې لرونکي او نور جوړ وي.

لکه: پخوا يږه دنورستان په ځنگلونو کې اوسيده، د امو درياب په غاړه کې ببر او پړانگ په اوچتو او د هندوکش په لوړو سيمو کې يې شتون در لود، په کوهستانونوکې ليوه ژوند کاوه، سره گيدړه چې ځانگړی طبي ارزښت لري، په مرکزي کوهستانونو کې پيدا شويده.

د شمال په لوس ستپ خاوره کې شيشگي ژوند کوي او له ۴۴۱ زيات مرغان چې زيات شميريې ابي او مهاجر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شلم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	**د مطلبونو شرح**	
۱- د لوست موضوع	ځنګلونه	
۲- زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ځنګلونو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړي موخې: - د افغانستان له ډول ډول ځنګلونو څخه به خبرتيا تر لاسه کړي. - د ځنګلونو اقتصادي ګټې به وپيژني. - په دې به و پوهيږي چې ځنګلونه په څو ډولو ويشل شويدي - د ځنګلونو ارزښت د ژوند د چاپيريال په ساتنه به پوه او نورروته به يې معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځنګلونو انځورونه که امکان ولري د کمپيوتر سي ډي ګاني او انټرنټ کارول	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د ننه فعاليت ارزونې او عملي کار	
۶- په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست د اړيکې رامنځته کول	وخت په دقيقو
	- هڅوونکې پوښتنه - ايا د ځنګلونو له ډولونو او قسمونو سره بلدتيا لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیت	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. – (د ځنګلونو) په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د ځنګلونو د نوي لوست د انځورونو له مخې لیکل شوي مهم ټکي توضیح کړئ. – له زده کوونکو څخه د نوي لوست پوښتنې وکړئ – د ټولګي د ننه ډله ییز کار مشخص کړئ – د ډله ییز کار څارنه وکړئ – د زده کوونکو پوښتنو او ستونزو ته ځوابونه ورکړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د نوي لوست (ځنکلونو) په اړه نظر څرګندوي – د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. – د انځورونو او هغو مهمو ټکو چې په تخته لیکل شوي په اړوند توضیح کوي. – نوی لوست (ځنګلونه)په غور وايي – د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظریې په خپل استازي د ټولګي په مخکې لولي – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنګلونه چې پاڼې یې همیشه شنې دي، د ۲۰۰۰ – او ۳۰۰۰ متره لوړتیا ترمنځ وده او نمو کوي، د هېواد په جنوبي او ختیځو سیمو کې شتون لري.

۲– د دولت په وسیله د ځنګلونو حفاظت او ساتنه او په عنعنوي توګه دهغه ځای د خلکو په وسیله رامنځته کیږي

۳– ځنګلونه زیاتې اقتصادي ګټې لري، د ساري په توګه د ودانیو د جوړولو، تودوخې، سکرو او مغز لرونکو میوو، د لرګیو پلورل چې د ملي اقتصاد په پراختیا کې مهم رول لري

خالي ځایونه ډک کړی.

۱– زموږ د هېواد د ځنګلونو زیاتې **برخې د امنیت** د تامین له امله او په تیره دونو ساحې خالي کول، چې دوا ټونو او اوسیدلو کورونو ته نژدې وې له منځه وړی دي.

۲– د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنکلونه د ۲۰۰۰ – او ۳۰۰۰ مترو ترمنځ لوړوالي کې وده او نموکوي.

۳– بوټي لرونکي او تیت شوي ځنګلونه د هېواد په مرکزي او جنوب لویدیځو برخو کې واقع دي.

۹– د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

ځنګلونه دافغانستان له طبیعي مهمو سرچینو څخه دي، د ټولنې او هېواد په اقتصادي بنسټ او د اړتیا وو په لرې کولو کې اغیزمن رول لري. شواهد ښیي چې د هېواد د جنوب غرنۍ سیمې د ستنې په شان پاڼو لرونکو او پلنو پاڼوګنو ځنګلونو پوښلي دي. د هېواد د جنوب ختیځ غرونه، لکه: دسلیمان غر، سپین غر، د چترال برخې، هندوکش او پامیر دنورستان په ګډون له او چتو ارتفاګانو څخه د هغو ترلمنو پورې له صنعتي او له ارزښت لرونکي صنعتي ځنګلونو او دځېرۍ او ستنې په شان پاڼو لرونکوونو پوښلي دي او هم د هېواد شمال لویدیځې سیمې او غونډۍ دښتې ځنګلونو او نورو ډول ډول ونو پوښلي دي، په افغانستان کې د ځنګلونو حفاظت او ساتنه د دولت په واسطه په عنعنوي توګه د هغه ځای د خلکو په واسطه کیږي، زموږ په هېواد کې د استوګنې د چاپیریال له عمده رنګولو او د جګړې په وخت کې د ځنګلونو له منځه تلل او د طبیعي سرچینو ستره ضایعه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونه شرحه	
١- د لوست موضوع	د بوټو فرش	
٢- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بوټو له فرش سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د بوټو د فرش په ارزښت به پوه او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي. - د اقليمي سيمې ټول بوټي به وپيژني - د بوټو د فرش په ګټو به پوه شي - له و نو او بوټو څخه د کار اخيستلو له طريقې به خبرتيا حاصله او په کتابچو کې به يې وليکي.	
٣- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د بوټو فرش انځورونه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتني)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت کتل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - ايا له اقليمي مختلفو سيمو څخه د بوټو د فرش خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ١٠ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د بوټو د فرش په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ. - د انځورونو او په تخته د لیکل شوو بوټو فرش توضیح کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګې د ننه د دوی فعالیت مشخص کړئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ او د لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز ووایې - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بوټو د فرش اړوند نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. - د بوټو د فرش توضیح ته غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ټولګي کې د ننه د ډلو په فعالیت کې فعاله ونډه اخلي د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست لنډیزته غوږ نیسي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

خالي ځایونه په مناسبو جملو ډک کړئ

۱- افغانستان یو غرنی هېواد دی

۲- په افغانستان کې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې د جوړښت له نظره ډول ډول بوټي لیدلی شو.

صحیح او غلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (غ)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې دجوړښت له نظره ډول ډول بوټي پکې لیدلی شو. لکه چې زموږ د هېواد شمالي برخو کې ډول ډول نباتات روزل کیږي، سربیره په دې په افغانستان کې نور بوټي هم شته. زیره د وحشي بوټو له ډلې څخه ده چې له هېواد څخه بهرته صادریږي. د بدخشان درې د نرۍ ډېره ښه زیره تولیدوي او دد غه بوټي تخم زرونه کاله پخوا ختیځو او لویدیځو هېوادونو ته د وریښمولا لارې صادریده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	په طبیعت کې د اوبو ګرځیدل (سایکل یې)	
۲- د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - په طبیعت کې به د اوبو ګرځیدل(سایکل یې) وپیژني ځانګړې موخې: - په طبیعت کې داوبو له ګرځیدلو (د اوبو سایکل) سره به بلد شي او نوروته به یې معلومات ورکړای شي. - د هایدرو سایکل په عملیې به و پوهیږي. - د اوبو د بد لیدلو حالت په براس او کنګل کیدل به وپیژني	
۳- د تدریس میتود	ځرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، د ښوونکي لارښود کتاب، په طبیعت کې داوبو له ګرځیدلو (د اوبو سایکل) که امکان ولري، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار واخلي.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګیو بهر فعالیت لیدل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړیکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - ایا په طبیعت کې د اوبو د ګرځیدلو (د اوبو سایکل) په اړه څه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په طبیعت کې داوبو ګرځیدلو (داوبو سایکل) په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې دلوست مهم ټکي ولیکئ. - د تختې له مخې د غوره ټکو پوښتنې وکړئ. - د انځورونو له مخې د اوبو سایکل توضیح کړئ. د زده‌کوونکو ستوتزې او پوښتنې حل کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او فعالیت یې ځانګړی کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د اروزنې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په طبیعت کې د اوبو د ګرځیدلو(د اوبو سایکل) په باره کې نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي یاداشتت کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه خپلې ستونزې هواروي او پوښتنې کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلو ډلو پایله د خپل استازې پواسطه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه وړاندې کوي. - د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د ځمکې په کره کې موجودې اوبه تل په بدلون کې دي چې راز راز پړاوونه او پیچلتیا په کې طی کوي، د بېلګې په ډول د مایع او بلن حالت په بړاس او وریځو بدلیږي، او ربښتونه منځه راوړی، تر هغې چې په لومړي حالت بدلې شي، د اوبو دغه سایکل ته د اوبو دوراني سایکل ویل کیږي.

۲- د اوبو ګرځیدل د ځمکې د کرې پر اصلي برخو یعنې اتموسفیر، هایدروسفیر او بایوسفیر ویشل کیږي.

صحیح اوغلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (ص)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

سایکل یا د اوبو دوران د سمندر له بړاس څخه پیل کیږي او به له سمندرونو او د اوبو له سرچینو څخه بړاس کیږي، فضاته پورته کیږي او د باد په وسیله په فضا کې حرکت کوي، د هوا د کتلو د حرکت واسطه، د اوبو بړاس د مترولوجي شرایطو لاندې تراکم کوي، وریځې رامنځ ته کوي او داشباع د عملیې په واسطه بیرته تکاثف(نژدې کیدل) کوي، په باران بدلیږي، د باران او به چې پر ځمکه پریوزي، په مختلفو بنو جریان پیدا کوي، یوه برخه یې په خاورې کې جذبیږي، بله برخه یې سمد لاسه د لمر د لګیدلو په اغیزې د خاورې د مخې د بړاس او ترانسپایریشن، په بنه د بوټي له سطحې فضا ته پورته کیږي، د باران یوه برخه د ځمکې پرمخ جاري کیږي، د سیند او یا ویالې په شکل حرکت کوي او یوه برخه یې په ځمکه کې جذبیږي، تر دې چې ترځمکې لاندې او به جوړ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو ارزښت په ژوندانه، د انرژۍ په تولید او کرنیز اقتصاد کې	
۲– د زده کړې(پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې به د اوبو له اهمیت سره به بشپړه توګه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: – د زراعتي اقتصاد، انرژۍ د تولید او ژوند کې به د اوبو د اهمیت په اړه معلومات پیدا کړي – په زراعتي اقتصاد کې به د اوبو په اهمیت وپوهیږي او نوروته به یې ووایي – په ژوند کې به د اوبو ارزښت وپیژني. – د انرژۍ په تولید کې به له اوبو څخه د کار اخیستلو په اهمیت پوه شي	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په زراعتي اقتصاد انرژۍ تولید، د اوبو اهمیت او که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزوني لارې	شفاهي تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه – ایا په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو له اهمیت خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په باب پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د انځورونوله مخې په تخته د لیکل شویو مهمو ټکو تشریح وکړئ - د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې دننه د هغو فعالیت مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د نوي لوست ارزونه وکړئ، د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په اړوند نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي لیکي - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي - د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي او پایله يې د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، دلوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب په نښه کړئ

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (الف) سم دی

تشریحي پوښتنې:

۱- د اوبو له سطحې څخه د کورونو په ورځنیو لګښتونو، ښاري او کورنیو لګښتونو، زراعتي او صنعتي لګښتونو سر بیره د کالیو او مسافرو په وړلو راوړلو کې کار اخېستل کیږي.

۲- په کرنه کې هم باید د اوبه خور او د اوبه کولو له مناسبو او نویو لارو څخه کار واخیستل شي، څو د اوبو له ضایع کیدلو مخنیوی وشي

۳- اوبه په صنعت کې هم کارول کیږي، لکه چې په میلیونونو لیتره اوبه د صنعت په تولید کې کارول کیږي. دبرېښنا د ځواک په تولید کې د موادو او دستګاوو په کارولو کې هم له اوبو څخه کار اخیستل کیږي، په پرمخ تللیو هېوادونو کې چټلې اوبه بیرته سایکل کوي او په ښارونو کې ترې کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د $\frac{۳}{۴}$ برخې په شاوخوا کې د ځمکې سطحه اوبو نیولې ده، دانسانانو، ژویو او نباتاتو ژوند په اوبو پورې تړلی دی، له اوبوڅخه د څښلو او په ورځنیو کارونو کې کار اخیستل کیږي. له اوبو څخه د کرنې، صنعت او دبرېښنا د انرژۍ له پاره هم کار اخیستل کیږي، امکان لري چې بشر له خوړو پرته ډېر وخت ژوندي پاتې شي، خوله اوبو پرته ژوند ته دوام نه شي ورکولی، انسانان په څښلو او ورځنیو فعالیتونو کې خوړو او بوټه اړتیا لري یعنې هغه اوبه چې د مالګې اندازه یې ډېره کمه وي، د سمندرونو او بحیرو اوبه ترو شې دي او له هغو څخه د کار اخیستل پاکولو ته اړتیا لري.

د براعظمونو په ترتیب سره د نړۍ د اوبو نامتو حوزې په لاندې ډول دي

۱– په آسیا کې د ژیړ سیند او هوانګهو د اوبو حوزه په چین کې، د آسیا په سهیل ختیځ کې میکانګ سیند، همدارنګه د سیر او آمو سیندونه د افغانستان په شمال کې له ځانکړي اهمیت څخه برخمن دي. چې په دې حوزو کې په ځانګړي ډول په چین او افغانستان کې مهمې کریزي حوزې شمیرل کیږي. سر بیره پر دې د دې حوزو له اوبو څخه د بریښنا په تولید کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

د سیند دریاب حوزه همدارنګه د ګنګا او بر هماپوترا سیندونو اوبه چې د بنګال په خلیج کې ورتویږي، له هغوي څخه هم په کرنه او د بریښنا په تولید کې ګټه اخیستل کیږي.

زمونږ په ګران هیواد کې د کابل سیند، امو دریاب، د هریرود او هلمند اوبو له حوزو څخه په کرنه او د بریښنا په تولید په لوړه کچه ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د اوبو لګولو حوزې</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- له اوبو لرونکو حوزو څخه به بشپړه معلومات ومومي
ځانګړې موخې:
- په دې به پوه شي چې افغانستان په څو اوبو لرونکو حوزو ویشل شویدي.
- د هېواد اوبو لرونکو حوزو سر چینې به وپیژني.
- اوبو لرونکې حوزې به رسم کړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني، خبرې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو لرونکو حوزونقشې او انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، کورنۍ دنده، د لوست کتل، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې ټینګول
- هڅوونکې پوښتنه
- ایا د اوبو لرونکو حوزو په باره کې خبرتیا لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – (د اوبو لرونکو حوزو) اړوند پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې له مخې د اوبو لرونکو حوزو تشریح وکړئ. – پر تختې لیکل شوي مهم ټکي شرحه کړئ – د نوي لوست په باره کې ستونزې اوارې او پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعالیت مشخص کړئ – د ډله ییز کار څارنه وکړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د لوست لنډیز ووایي – کورنۍ دنده ورکړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوبو لرونکو حوزو په اړوند نظر څرګند وي – دلوست مهم ټکي یاداشت کوي. – د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي – له تختې مهم ټکي په خپلو کتابچو کې لیکي. – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. – په ډلو کې خپل کارونه تر سره او د خپل استازې پواسطه یې د ښوونکي په لارښوونه د ټولګې مخکې وړاندې کوي چې نور زده‌کوونکي هم پرې پوه شي – د ډله ییز کار په تر سره کولو کې د ښوونکي لارښوونې عملې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته غوږ نیسي – په کورنۍ دنده ځانونه پوهوي چې په کورونوکې یې تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځوابونه:

۱– (ص)

۲– (ص)

۳– (غ)

۴– (غ)

۵– (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

- افغانستان يو غرنی هېواد دی، د اوبو لرونکو حوزو سر چينې يې د هندوکش د غرونو لړۍ او دهغه لوړې سيمې جوړوي، په تيره دايمي واورې او يخچالي کتلې چې په واخان، پامير، ختيځ او لويديځ هندوکش او د بابا په غره باندې يودبل له پاسه لوېږي، د پسرلي او اوړي په ورځو کې دغه واورې اوبه کيږي، رواني اوبه د هېواد په مختلفو حوزو کې رامنځ ته کوي. دواورې او باران د اورښت له کبله په ژمي او دپسرلي په لومړيو ورځو کې د سيندونو د اوبو اندازه زياتيږي، کله سيلابي متلاطم اوطوفاني کيږي او کله د سيندونو د اوبو دغه زياتيدل د ځمکې په سطحه کې د نباتاتو دکموالي سبب کيږي، د سيندونو او خوړونو په تګلاره کې د ګاونډيو سيمو د ځمکو شکلونه تخريبيږي او يو څه برخې يې سمسورې او زراعتي ګرځي.

په اوسينو شرايطو کې په افغانستان کې د اوبو پنځه سيمې شتون لري.

۱- د آمو حوزه: په دې حوزه کې د واخان: کوکچې، پلخمري او امام صاحب سيندونه شامل دي.

دا حوزه د هيواد په شمال کې د سر سبزي او کرنيزو ځمکو په خړوبولو کې ګټه اخيستل کيږي.

۲- د کابل سيند د اوبو حوزه: په دې حوزه کې د غوربند، سالنګ، پنجشير، للندر او لوګر سيندونه شامل دي. همدارنګه دې حوزې د سره رود، اليشينګ، الينګار او د کنړ سيند پراخه سيمه يې نيولي ده. د دې حوزې له اوبو څخه دوې کرنيزې پروژې (هډه او غازي آباد) فارمونه او د هغوي ترڅنګ ځمکې خړوبيږي. همدارنګه د سروبي، نغلو او درونټې په سيمو کې د بريښنا لوېې دستګاوي، د دې حوزې پر اوبو ګرځي او بريښنا توليدوي.

۳- د هريرود اوبو حوزه په کرنه او د بريښنا په توليد ارزښتناکه ونډه لري.

۴- د هلمند د اوبو حوزه: دا حوزه پغمان ته نژدې له لوړو برخو سرچينه اخلي، اوبه يې سهيل لوديځ پلو بهيږي، د قندهار او هلمند ولايتونو له خړوبولو وروسته د سيستان هامون ته ورتويږي، د دې حوزې پر اوبو د کجکي د بريښنا بند جوړ شوي او قندهار ولايت ته بريښنا توليدوي.

۵- د اوبو بسته حوزې: په دې حوزې کې د غزني، تاشقرغان او بلخاب سيندونه شامل دي، له دې اوبو څخه د کرنيزو ځمکو په خړوبولو کې ډيره ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د آمو حوزه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د آمو له حوزې سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړي موخې: – د آمو د حوزې په اړه به بشپړ معلومات ترلاسه کړي – د آمو دریاب موقعیت به په نقشه کې رسم کړي. – د آمو دریاب مرستیالان به وپیژني – د آمو دریاب، بندرونه به وپیژني او له هغوي سره به مینه پیدا کړي. – .د کوکچې او کندز دسیند په اړوند به پوه او نوروته به معلومات ورکړای شي	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د امو دریاب د حوزې عکسونه انځورونه که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه دې کار واخیستل شي	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
٦– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوې لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه – ایا د امو حوزې په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د آمو د حوزې په اړوند ځانګړې پوښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د لیکل شوي نوي لوست له مخې د آمو حوزه شرح کړئ د نوي لوست له مخې اړوند پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د آمو د حوزې اړوند نظر څرګندوي - د تختې د نوي لوست غوره ټکې لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي په مخکې د ښوونکې په لارښوونه د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د آمو په حوزه کې هغه شمیر دریابونه شامل دي چې هندوکش د لړۍ شمال او شمال ختیځ له څوړو څخه سرچینه اخلي.

۲- Oxus د آمو دریاب په ګاونډ کې د بخدي یا نني بلخ زوړ مدنیت را څرګند شوی او پخوانیو یونانیانو امو د اوکسوس په نامه یاد وه.

۳- د افغانستان په خاوره کې د امو دریاب مرستیالان له کندز او کوکچې څخه عبارت دي چې د واخان او پامیر د اوبو په ګډون په سلو کي څلویښت برخه لري او د اوبو د حجم له مخې په سلو کې له ۲۰څخه تر ۳۰ پورې د امو په اوبو کې برخه لري، د دغه دریاب مرستیالان چې د شمال له غاړې ورسره یو ځای کیږي، د تاجکستان او ازبکستان په جمهوریت کې بهیږي، مهم یې له ګونت، وانچ دریاب، قزل سو، وخش دریاب او د کافرنهان او سرخان له دریابو څخه عبارت دي.

۴- د امو دریا ب د افغانستان د اسلامي جمهوریت، تاجکستان او ترکمنستان ترمنځ سیاسي پوله جوړوي.

۵- د کوکچې دریاب د بدخشان له مهمو او مشهورو سیندونو څخه ګڼل کیږي، له دې کبله چې د کوکچې د سیند ژوروالې زیات او سور یې لږ او په ځینو ځایونو کې له یو کیلو متر څخه تیری نه کوي، له دې امله په ویالو او لښتیو کې د اوبو اخیستل ترې ناشونې دي او په بدخشان کې زراعت هم دومره پراختیا نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د آمو په حوزه کې هغه سيندونه شامل دي چې د هندوکش له لړۍ د شمال او شمال ختيځو ځوړو څخه جاري کيږي، يو شميرېې د امو له درياب سره يو ځای او نورېې د هندوکش د شمال په پراخو دښتو او شګلنو سيمو کې جذبيږي.

د آمو درياب چې د اکسوس Oxus په نامه هم مشهور دی، د پامير له لوړو سطحو څخه سرچينه اخلي د آمو سيند د ارال تر بحيری Aral (د اورال په درياب کې د توييدو تر ځای) پورې۲۵۰۰ کيلومتره اوږ دوالی لري، ۱۲۰۰ کيلو متره د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي، د امو درياب د کوچني پامير له کنګلونو څخه سر چينه اخېستې ده، د امو درياب چې د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د جمهوريتونو ترمنځ واقع دی، له سياسي اړخه د بين المللي سيندونو رژيم لري يعنې دواړه هېوادونه په ټاکلو شرطونو له اوبو څخه د کار اخيستلو حق لري، خو د امو د کيڼې غاړې د نه مساعدت له نظره او د اوبود اوچتولو له پاره د کافي وسايلو د نشتوالي له کبله د کرنې هغه ځمکې چې د درياب د بستر له سطحې ډېرې اوچتې، دي، د امو له اوبو څخه لږه اقتصادي استفاده کيږي، خوله مرستيالانو څخه يې په تيره د کندز او کوکچې له سيندونو څخه کرنيز او اقتصادي کار اخيستل کيږي. د کندز له سيند څخه د برېښنا د توليد له پاره د پلخمري د سپېسينو ټوکرانو د فابريکې او د روښانولو له پاره کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د کابل حوزه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د کابل له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د کابل د حوزې له سیندونو سره به بلد شي – د کابل سیند او د هغه مرستیالان به د نقشې پر مخ رسم کړي. – د کابل د سیند د اوبو لرونکي حوزې په سمسورتیا کې به د برېښنا په ترلاسه کولو به وپوهیږي او نوروته به يې معلومات ورکړای شي – د کابل سیند تګلاره او سرچینه به وپیژني او د هغه سره به مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، نقشه او د کابل د سیند انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست سره يې اړیکې ټینګول – هڅوونکي پوښتنه: آیا دکابل د حوزې په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (کابل د حوزې) په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د نوي لوست مهم ټکي تشریح کړئ. - د نوي لوست اړوند پوښتنې وکړئ. - د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د نوي لوست ارزونه وکړئ. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د کابل د حوزې په هکله نظر څرګندول - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست (کابل حوزه) تشریح ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ص)

۲- (ص)

۳- (غ)

۴- (ص)

۵- (غ)

۶- (غ)

۷- د کونړ سیند کامې ته نژدې د کابل له سیند سره یوځای کیږي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د کابل د سیند اوږ دوالی له سرچینې څخه د توییدو تر ځایه ۵۰۰ کیلومتروته رسیږي، چې ۳۶۰ کیلو متره یې د افغانستان په خاوره کې بهیږي. د کابل سیند د کابل د ښار د لویدیځ له ۸۰ کیلو متری د اونی درې له نژدې اوله ۳۵۰۰ متره لوړ والي څخه سرچینه اخلي، د خپل بهیر په پورتنی برخه کې ډېر تیز او مخ پر ځوړې بهیږي. د کابل د سیند تګلوری لویدیځ لوري ته دی، له بې شمیره حوزو او تنګیو تیریږي، د ساري په توګه کله چې د کابل سیند د للندر له تنګي تیریږي د چهاردهي حوزې ته ننوځي، وروسته له هغه چې له کابل څخه تیرشو، تنګ غاروته ننوځي او دنغلو او سروبې له حوزې څخه تیریږي، وریښمین تنګي ته د اخلیږي، وروسته بیا لغمان او د بهسودو له حوزې د لعل پورې تنګي ته ننوځي، د پیښور حوزې ته داخل او د اټک په نژدوکې د سیند له سطحې څخه د ۲۷۱ مترو په لوړالی د سند له دریاب سره یو ځای کیږي. د دغه بهیر په اوږدوکې له ښي او کیڼې خوا څو مرسیتالان ورسره یوځای کیږي او د کابل دسیند د اوبو د زیاتوالي سبب کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هلمند او سیستان اوبو لرونکي سیمه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هلمند او سیستان اوبو لرونکي حوزې به وپیژني ځانګړې موخی: – د هلمند او سیستان له اوبو لرونکې حوزې سره به بلدتیا پیدا کړي – د هلمند سیند له اوبو لرونکي حوزه به په نقشه کې رسم کړي. – د هلمند سیند له اوبو لرونکي حوزې څخه به د ژوند په بهبود کې د کاراخیستلو معلومات پیدا او نورو ته به یې وړاندې کړای شي – د ادرسکن دسیند له ساحې سره به بلد شي – د هلمند سیند په باره کې به معلومات پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدریس ارین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دهلمند سیند نقشه او انځورونه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار واخلي	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، دکورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه: – ایا د هلمند او سیستان اوبو لرونکې حوزې په باره کې خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هلمند او سیستان اوبو لرونکو حوزې په باره ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د نوي لوست (هلمند او سیستان) مهم ټکي توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ګروپونو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هلمند اوسیستان اوبو لرونکي حوزو په باره کې نظر څرګندوي - له تختې د نوي لوست د غوره برخو لیکل - د سیستان د حوزې د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لار ښوونه د خپل استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې لوست یې زده شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب غوره کړئ

۱- (ج) ځواب سم دی

۲- د هلمند سیند د پغمان غره له لویدیځو ځوړو او د اونۍ د کوتل له لویدیځ څخه د یونیم کیلومتر په واټن سر چینه اخلي، وروسته بیا د (ګردن د یوال) له جنوب څخه تیریږي، د ملایعقوب د کوتل د لمنو په برخه کې د میدان لویدیځ سرحد شاته پریږ دي، د بامیانو جنوبي برخوته د اخلیږي، د ارزګان په ولایت کې له خپلو نورو مرستیالانو سره په لوري روانیږي، د کجکي د بند په برخه کې یې سور پراخیزي، د بریښنا د تولید په غرض د زیرمې لویه ساحه جوړوي وروسته بیا د لښکر ګاه په لور روانیږي، په نیمه صحرایي ځمکو کې لوی قوس د درویشان او چهار برجک په برخه کې منځ ته راوړي، د نیمروز ولایت د کمال خان په ساحه کې د شمال په لوري ځي، د خوابګاه او کنګ په حصه کې دهېواد د پولو په امتداد په مختلفو پیچلتیا و وخپل جریان ته دوام ورکوي، د خپلې دلتا په برخه کې پر بې شیمره ښاخونو ویشل کیږي.

۳- د هلمند د سیند رسوبات ناوړه پایلې لري، د هامون په سیستان کې د هلمند د سیند رسوبات د دې سبب شوي دي چې هرکال د سیند دلتا د لویدیځ په لور خویږي په پایله کې د سیستان د هامون اوبه د لویدیځ په لوری وړاندی ځي او بلاخره د سیستان د هامون اوبه د سر حدي کرښې څخه هغه خوا راتلو شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هلمند سیند د افغانستان ډېر لوی سیند دی چې تقریباً له سرچینې تر تویید لو ځای پورې د افغانستان په خاوره کې بهیږي، د هلمند سیند د هزاره جاتو له غره څخه چې د سمندر له سطحې څخه ۳۸۰۰ متره لوړ والی لري، سرچینه اخلي او ترمصبه پورې چې دلویدیځ او جنوب لویدیځ په لور جاري دي ۱۴۰۰ کیلو متره اوږدوالی لري، د هلمند د سیند په پورتنۍ برخه کې ابشار موجود دی، خو په منځنۍ برخه کې یعنې د ګرشک له سیمې له تیریدو څخه وروسته سیلابي حالت له لاسه ورکوي، تقریبا ۸۰۰ متره (یعنې له سر چینی تر ګرشکه) یې لوړ والی کمیږي. له هغه ځایه وروسته د هلمند سیند پراخیږي، لوی مرستیال یې یعنې د ارغنداب سیند چې د ترنک، ارغستان او لورا له ګډون څخه تشکیلیږي او د بست کلا ته نژدې ورسره یو ځای کیږي، له هغې وروسته د جنوب په لور روانیږي، د زیات واټن له وهلو وروسته د یوه قوس په شکل د افغانستان په جنوب لویدیځ کې د هلمند په هامون کې توییږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اته ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هريرود حوزه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د هريرود له حوزې سره به بشپړه بلدتيا ومومي.
ځانګړې موخې:
– د هريرود د حوزې په اړه به بشپړه معلومات پيدا کړي
– د هريرود د حوزې پر اقتصادي او کرنيز ارزښت باندې به پوه شي
– د هريرود د سيند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.
– د هريرود د سيند موقعيت به په نقشې کې رسم کړي.
– د مرغاب د سيند په اړوند به پوره معلومات پيدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">ځرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">درسي کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، دهريرود نقشه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخېستل، کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې پيدا کول
– هڅوونکې پوښتنه:
– ايا د هريرود دحوزې په باره کې خبرتيا لرئ؟</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (هریرود د حوزې) په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لیکنې، نقشې او د نوي لوست له مخې د هریرود حوزه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو فعالیت په ټولګي کې دننه وټاکئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هریرود د حوزې په باره کې نظر څرګندول - د هریرود د حوزې نوي لوست ته غوږ نیسي - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه د ښوونکي لارښود د ټولګي مخکې نوروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (ب)سم دي

۲- (ج)سم دي

۳- (الف)سم دي

تشریحي:

۱- د هریرودسیند د بابا غره له لوړو څخه سرچینه اخیستې ده

۲- د هریرود سیند له تګاب اوشلان سره له یو ځای کیدلو وروسته د لویدیځ په لوري روانیږي

۳- هریرود سیند د ذولفقار د درې له تیریدو وروسته د ایران دولت او ترکمنستان ترمنځ ګډه پوله ترسرخس پورې جوړوي.

۴- د هریرود له اوبو څخه د اوبه کولو له پاره زیات کار اخیستل کیږي، له همدې کبله په هرات کې د کرنې حالت د قناعت وړ دي، ځکه چې د کانالونو او اوبو ګرځولو بندونو په مرسته همدارنګه د هرات د ښار د سلما بند له برکته یې ختیځې برخې ډېرې سمسورې اوتازه دي.

۵- د مرغاب سیند د ځمکې د کرنې په برخه کې ورڅخه کار اخیستل کیږي، اقتصادي ارزښت لري، د ماري چاق په برخه کې په اوارو ځمکو کې بهیږي، د کرنې په برخه کې ګټې اخیستلو ته مساعد دي، خو په ځینو برخو کې دلوړوالي له مخې د اوبو تیزوالی زیات شوی، ترې کم ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هريرود سيند د بابا غره دلړۍ له لويدځو لمنو او د سنگل اب او سرجنگل له دوو سيندونو څخه سرچينه اخلي، د دولت يار په برخه کې سره يو ځاى کيږي، د هريرود سيند جوړوي، د هريرود سيند له ختيځ څخه لويديځ ته د ۴۰۰ کيلو مترو په اوږدوالي د سفيد کوه د غرونو دلړۍ او کاسه يې مرغ ترمنځ بهيږي. دا اوبه د ښار په لويديځ کې له خپل ستر مرستيال تگاويشان سره چې ۲۰۰ کيلومتره شاوخوا د هريرود له سيند سره موازي د سياه کوه په جنوبي لمن کې بهيږي، يوځاى کيږي او له هغې وروسته له غرنيو ځمکو تيريږي، د هرات ښارته ننوځي.

د مرغاب له سيند څخه د ساحل د لوړوالي له امله د افغانستان په خاوره کې د مرغاب له ناحيې څخه پرته کرنيز کار کې گټه نه اخيستل کيږي، خو د مروي په پنجدې کې زيات شمير بندونه جوړ شوي او له هغو زيات کار اخيستل کيږي، خو د بالامرغاب او ماري چاق په برخه کې چې د ترکمنستان پولوته نژدې پرته ده، يوازې د مرغاب د سيند غاړې سمسوري او شنې شويدي او د پنجدې ناحيه له ۱۸۸۵ کال څخه مخکې د افغانستان په خاورې پورې تړلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	ترلې حوزې	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ترلو حوزو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: - له ترلو حوزو سره به پشپړه بلدتيا پيدا کړي. - ترلې حوزې به وپيژني - د غزني سيند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي - د بلخاب له سيند سره به بلد شي - د قيصار د سيند موقعيت به وپيژني.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، ښوونکي لارښود کتاب، د ترلو حوزو نقشه، که امکان ولري د کمپيوټر سي ډي ګانو او انټرنټ کارول	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنۍ فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخيستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکي رامنځ ته کول - هڅوونکې پوښتنه: - ايا د ترلو حوزو په باره کې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د تړلو حوزو په هکله نظر څرګندوي – نقشې او د تختې لیکنې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحي ته غوږ نیسي، د تړلوخوزو توضیح ته پاملرنه کوي. – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د ښوونکي په لارښوونه د خپل استازي پواسطه نوروته وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د لوست اړوند د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – (د تړلی حوزې) په هکله ځانګړې پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې پر تختې د لیکل شوي لوست غوره ټکي تشریح کړئ. – نوی لوست (تړلي حوزې) توضیح کړئ. – زده‌کوونکي د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې تنظیم او د ډله ییز کار څارنه یې وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست ارزونه وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د افغانستان د تړلي حوزې سیندونه غزني، بلخاب، قیصار، سمنګانو او د اندخوی له سیندونو څخه عبارت دي

۲– د غزني سیند د سوسنګ، جغتو، شش ګاو او خواجه عمري له سیمو تیریږي.

۳– د بلخاب درې ویالې له نهر شاهي او بلخ له نهرونو څخه عبارت دي

۴– د سلطان بند د غزني د سیند له پاسه جوړ شوی، چې له ۲۰ تر ۲۵ میلیون مترو مکعب اوبو ظرفیت لري.

۵– د قیصار سیند د ترکستان د تیر بند د شمال له څوړو سر چینه اخیستې او د اندخوی د ښار په شګو کې جذبیږي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ځینې هغه سیندونه چې له لوړو غرنیو ارتفاعګانو څخه سرچینه اخلي او جریان یې په یو تړلي تګلوري پورې منحصر شوی او یا جذبیږي، د تړلې حوزې د سیندونو په نامه یادیږي، د ساري په توګه د غزني، بلخاب، قیصار، او داندخوی سیندونه دي.

بسته یا تړلي حوزې (سیمې): له هغو سیمو څخه عبارت دي، چې په افغانستان کې یې د ننه اوبه راټولې شوي، خو د هیواد له پولو نه خارجیږي، لکه:

۱– د غزني د سیند تړلي حوزه یا سیمه چې له اوبو څخه یې د سلطان د بند په شاوخوا کې د کرنې لپاره ګټه اخیستل کیږي او د غزني په سهیل کې یې د غزني و لاړې اوبه رامنځ ته کړي، د ښکلو او ښایسته الوتونکو د تولیدو مرکز یې جوړ کړیدي.

۲– د هیواد په شمال کې د قیصار، بلخاب او د تاشقرغان سیندونو ټولې بسته او تړلي سیمې جوړوي، بې له شکه د هغو سیندونو له اوبو څخه په کرنه کې ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان مشهور جهیلونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له مشهورو جهیلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان له مشهورو جهیلونوسره به بشپړه بلدتیا ترلاسه کړي. – د سیستان هامون، د پوزک هامون او د صابري هامون به وپیژني – د دغ نمد او نمکسار کول په هکله به خبرتیا حاصله کړي – د ګودزیره جهیل، د ناور د دښتې و لاړې اوبه، او د غزني ولاړې اوبه بند امیر او د زرکول جهیل به وپیژني. – د چقمقتین د جهیل او د شیوا جهیل په هکله به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبري، ګروپي کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ایا د افغانستان له جهیلونو سره بلد تیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړیز فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - له نقشې او تختې څخه په ګټه اخیستلو سره د افغانستان مشهور جهیلونه، توضیح کړئ - د لوست اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وڅاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - د کورنۍ دندې په اړه لارښوونه وکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو نقشې او پر تختې د لیکل شوو ټکو تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه وایي - د ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل فعالیت معلومات د ښوونکي په لارښوونه نوروته د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (ب) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

افغانستان یو شمیر کوچني او لوی جهیلونه لري چې په لاندې ډول دي. د شیوا جهیل، د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل، بند امیر، د غزني و لاړې اوبه، د ناور د دښتي ولاړې اوبه، د ګودزیره جهیل، د دغ نمد او نمکسار د کول جهیلونه، صابري هامون، د پوزک هامون، دسیستان هامون او نور.

د افغانستان نامتو جهیلونه په دوو بیلا بیلو کتګوریو کې تر بحث لاندې نیسو.

۱- کنګل لرونکی جهیلونه، چې د واخان په لوړو نقطو کې پراته دي.

د بیلګې په ډول د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل په همدې ډول د بدخشان په شمال ختیځ کې د شیوا جهیل دا ټول خوږې اوبه لري او د سیمې په مرطوبوالي کې ځانګړې ارزښت لري.

۲- هغه جهیلونه چې د افغانستان په لویدیځ او یا هم په سویل لویدیځ کې تقریبا په نیمه سارایي سیمو کې پراته دي، لکه: د هرات د نمکسار، دغ نمدي، د ګودزیره جهیل، چې مالګینې اوبه لري، په غالب ګمان سره له ځینو کمیاوي عملیو وروسته له دې جهیلونو څخه مالګه هم تر لاسه کیږي.

په غزنیو جهیلونو کې نه ګونې بندونه، لکه د امیر بند د پاملرنې وړ دی چې د بلخاب دریاب لومړنۍ سر چینه جوړ وي او له هغه څخه په کرنه کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ديرشم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	وچکالي او د اوبو کمښت	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د وچکالی او اوبو له کمښت سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - له وچکالی او اوبو د کمښت په اړه به معلومات تر لاسه کړي. - په دې به پوه شي چې وچکالي څه وخت منځ ته راځي - د وچکالی له اقتصادي ستونزو به خبرتيا تر لاسه کړي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدريس لارې	څرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د وچکالی او د اوبو د کمبود انځورونه او عکسونه، که امکان ولري، د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.	
۵- د ارزونې ميتود	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيمول، حاضری اخېستل، د کورني کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره اړيکې پيدا کول - هڅوونکي پوښتنه: - ايا د وچکالی او د اوبو د کمښت اړوند خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونكي د تدريس فعاليتونه	د زده‌كوونكو زده‌كړيز فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د نوي لوست غوره ټکې پر تختې وليکئ او د نقشې له مخې وچکالۍ او د اوبو کمښت توضيح کړئ - د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ په ټولګي کې د ننه د هغو فعاليت وټاکئ. - د ډله ييز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د وچکالۍ او اوبو دکمښت په هکله نظر څرګندوي. - د وچکالۍ او اوبو د کمښت نوي لوست ته غوږ نيسي په نقشې کې يې پيژني - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي - د ټولګي د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپلو استازو پواسطه وړاندې کوي. - د نوي لوست ستونزې له ښوونکي سره شريکوي او پوښتنې کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعاليت ليکي	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په يو کال کې له منځنۍ حد کښته د اورښت او وچوبې د اندازې زياتوالی ته وچکالي وايي، يا په بل عبارت وچکالي د اورښت کمښت اولږ والی چې انسان، ژويو، نباتاتو او خاورې ته بسنه ونه کړي او اکوسيستم ګډ وډ کړي له وچکالۍ او د اوبو له کمښت څخه عبارت دی.

۲- په وچو او نيمه وچو سيمو کې د وچکالۍ زياتوالی يعنې هغه سيمې چې دهوا جوي حالت زياتوالی او له خاورې د زيات براس سبب کيږي، منځ ته راوړي.

۳- په افغانستان کې وچکالۍ د زراعتي او د اقتصاد په برخه کې زياتې ستونزې پيدا کوي.

سمې اونا سمې پوښتنې:

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

وچکالي يوه طبيعي او پيچلې ښکارنده ده چې امکان لري، په هر ډول اقليم هم وچ، مرطوب، حاره يي، او ان قطب ته نژدې هم واقع کيږي. د اوبو کمښت په وچو او نيمو وچو سيمو يعنې په هغو سيمو کې چې د هوا د وچوالي زيادښت له خاورې د زيات براس سبب کيږي، رامنځ ته کوي.

وچکالي، څاروي او انسانانو لپاره يو لوی ګواښ دی او کرنيز محصولات له ستونزو سره مخامخ کوي. وچکالي يو نا څاپه رامنځ ته کيږي، بلکي وچکالي د اوبو په کچه او سيمه ييز اقليم کې بدلون رامنځ ته کوي. له بله پلوه له طبعيت سره د انسان بې پروايي په دې معنا چې انسانان هڅه کوي، ځنګلونه له منځه يوسي او يا هم په استوايي سيمو کې څارويو د زيادې څرولو له امله وابنه له منځه ولاړ شي، په پايله کې شنې دښتې په اوچو او سپيرو ډاګونو اوړي. څه موده پخوا مو د دې ښه بيلګه، په خپل ګران هيواد افغانستان کې وليده، ډير بندونه وچ شول د کاريزونو اوبه وچې شوې، تر ځمکې لاندې اوبه نورې هم ښکته شوې او د دريابونو د اوبو حجم کم شو چې دا موضوع د قرغې، نغلو او سروبي بندونو، همدارنګه د سيستان په هامون کې وليدل شوه. چې د اوبو کچه ډيره کمه شوي وه او انسانان يې ليږديدو ته اړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	طبیعي چاپیریال	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - چاپیریال به په بشپړه توګه وپیژني ځانګړې موخې: - د اوسیدو چاپیریال او طبیعي چاپیریال په باره کې به معلومات ترلاسه کړي - طبیعي چاپیریال به وپیژني. - د طبیعي سر چینو په اړوند به خبرتیا ترلاسه کړي. - د اوسیدو د چاپیریال ساتنې اغیزې به په روغتیا باندې وپیژني او نورروته به يې معلومات ورکړي	
۳- د تدریس میتود	د لوست څرګندونې ګروپي کار، یوکسیز او دوه کسیزکار	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوربښتونو انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، ویدیویي، تلویزیوني د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اوچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	- هڅونکي پوښتنه. - ایا پوهیږئ چې د اوسیدلو چاپیریال څه ته وایي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړېز فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د استوګنې د چاپیریال او د طبیعي چاپیریال په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د مهمو ټکو لیکل، د نقشې پرمخ د طبیعي چاپیریال او د استوګنې چاپیریال توضیح کړئ – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – له نوي لوست څخه د ارزونې پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم او غوره ټکي لیکي – نقشې ته پاملرنه کوي او په دقت سره غوږ نیسي چې د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یوځای خبرې وکړي – د ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره د ټولګي مخکې بیانوي چې نور زده‌کوونکي پرې پوه شي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې څو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز اوري او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي څخه بهر فعالیت په کورونو کې اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د استو ګنې چاپیریال د بیولوژیکي فزیکي، ټولنیز، خپل منځي او له یو بل سره د هغو مقابلو اړیکو ښکارندو څخه عبارت دی چې په مجموع کې د انسان په ژوند اغیزې کوي، په بل عبارت انسان او دهغه شاوخوا چاپیریال له اقلیمي ټولنیزو شرایطو او دهغو متقابلې اغیزې د استوګنې د چاپیریال په نامه یادیږي، نو له دې کبله د استوګنې چاپیریال د ژوندیو او نا ژوندیو عناصرو د یوځای کیدلو مجموعه ده، چې انسان یې نه بېلېدونکی جز دی او د خپل ژوند له دوام سره په مستقیمه توګه تړلي دي.

۲– طبیعي چاپیریال له هغو ټولو شتو شیانو څخه چې زموږ په شاوخوا کې پراته دي، چاپیریال جوړیږي، په عمومي توګه په چاپیریال کې دوه ډوله عناصر لیدلی شو، اول حیاتي یا ژوندي عناصر، لکه: انسان، نباتات او ذره بیني جسمونه دویم د نا ژوندیو عناصرو چاپیریال، لکه اوبه، هوا، خاوره، تیږې او نور

۳– طبیعي چاپیریال له غرونو، څرځایونو، تیږو، سیندونو، جهیلونو، اوبو، هوا، خاورې، انسانانو، ژویو، نباتاتو، ذره بیني جسمونو او نورو څخه جوړ شویدي.

۴– هغه چاپیریال چې مونږ په کې ژوندکوو، ځانګړي هنري نظم او قانون لري، باران د باد لګیدل، د یخچالونو رامنځ ته کېدل، د بوټو شنه کیدل، د کال د موسمونو بدلون، ټول په ځانګړو اساسي قوانینو رامنځ ته کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د پېړيو په اوږدوکې انسانان په دې وپوهيدل، چې همدغه چاپيريال زموږ زياتې اړتياوې پوره کولی شي، له دې کبله له دغوښکارندو سره اړيکې په چټکتيا ټينګيږي او په دې اړوند يې زياتې تجربې تر لاسه کړي، انسانان وپوهيدل چې په هر چاپيريال کې بايد په ځانګړې توګه له طبيعت سره اړيکه ټينګه کړي، څو د هغو له امکاناتو څخه ګټه واخلي، تودې او وچې سيمې د کرنې او غذا د توليد له پاره مناسبې نه دي، په جبه زارو او سمسورو سيمو کې چې له سيندونو او جهيلونو سره نژدې دي، ټول شيان د مطلوب ژوندانه د پرمختګ له پاره برابر دي، د همدې سيندونو پر غاړو تمدنونه راپيدا شوي دي، په هر ځای کې انسانان هڅه کوي، څو د طبيعي چاپيريال شرايط وپيژني او خپل ژوند ورسره برابر کړي او يا چاپيريال ته له خپلې اړتيا سره سم بدلون ورکړي.

کوم چاپيريال چې موږ په کې ژوند کوو، ځانګړی نظم او قانون لري، د باران اورښت، باد لګيدل، د يخچالو واقع کيدل د بوټو زرغونيدل، د کال د موسمونو بدلون ټول د ټاکلو قوانينو پر اساس واقع کيږي، موږ بايد دغه قوانين او نظام وپيژنو او له چاپيريال سره خپله اړيکه د هغو پر اساس تنظيم کړو، نو له دې کبله دا زموږ دنده او زموږ وجيبه ده چې په چاپيريال کې د ژوند په ترڅ کې د ښکارندو د پيژند لو له لارې او له هغو څخه د خبرتيا په لرلو د هغو د اړيکو له کشف سره سم چلند وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځنګلونو ساتنه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ځنګلونو له ساتنې سره به بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د ځنګلونو د ساتنې په اړه به معلومات پید اکړي - د ځنګلونو د ساتنې لارې به وپیژني - په روغتیا او د استوګنې په چاپیریال به د ځنګلونو د اغیز په ګټه پوه شي - له ځنګلونو څخه به د کار اخیستلو په لارو بلد او نورو ته به یې په اړه معلومات ورکړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویډویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر له سي ډي ګانې. او انترنټ څخه ګټه واخلئ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځته کول هڅوونکې پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې ځنګلونه د انسانانو او ژویو په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د ځنګلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د ځنګلونو د ساتنې اړوند خبرې وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ - د ځنګلونو ساتنه، د بوټو او ځړ ځایونو نوی لوست توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړه پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ځنګلونو د ساتنې اړوند له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. - د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي - د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- ځنګلونه ارزښنا کې اقتصادي ګټې لري، د طبیعي ځنګلونو وده او نمو الهٰي نعمتونه دي چې په طبیعت کې شتون لري او د ځمکې کرې ته یې روغتیا یې او اقلیمي ښه رونق ورکړی دی، ځکه چې د ځنګلونو شتون د هوا په پاکولوکې چې موږ یې تنفس کوو، ځانګړې نقش لري.

۳- په څلورو کټګوریو ویشل شوي دي

۱- د ستنې په شان پاڼې لرونکي ځنګلونه، (مخروطي)،

۲- پلن پاڼي او پاڼې توییدونکوونو ځنګلونه

۳- له دواړو قسمونو مخلوط ځنګلونه.

۴- استوایي چترۍ ته ورته ځنګلونه

۳- د ټولو په ژوندانه کې ځنګلونه زیات ارزښت او نقش لري، لکه: چې له ټولو مهمه دنده دا ده چې کاربن ډای اکساید اخلي او اکسیجن تولیدوي، له لرګیو څخه یې د سیلاوونو مخنیوی کوي، ځانګې او پاڼې یې د باران تیزوالی کموي، د موټرونو کار خانو او الوتکو لوړ اوازونه کموي، د دوړ و او ګردونو مخه نیسي، د ژوو د اړ تیاوړ واښه برابروي، په صنایعو او در مل جوړولو کې ترې کار اخیستل کیږي، د ځناورو د استوګنې ځای دی، د کاک ربړ ونې، صناعتي سرچینه ده.

۴- باید له بوټو او ونښوېې سمه ساتنه وکړو، څو زیات حاصلات ورکړي.

۵- له بوټو او ونو څخه یې د ژویو د خوراک له پاره کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د ۱۹۸۰ لسیزې د کلونو په اوږدو کې د نړۍ په زیاتو برخو کې د ځنګل نالول او نشتوالی مولیدلی د شمیرنې له مخې یوازې په استوایي برخو او تودو ځایونو کې هر کال پنځلس میلیونه هکتاره د ځنګلونو له مساحت څخه کم شویدي، دغه بهیر په ۱۹۹۰ لسیزه کې زیات چټکوالی درلود او په وروسته کې دغه شان دوام لري.

د مایو د موسسې وروستنې تعریف چې د رسمي مسؤولیت برخه یې ځنګلونه جوړوي، د یادو لوور دی چې طبیعي یا مصنوعي ځنګلونه چی ونې یې په دوه یا درې ډوله دي، لکه او کالینوس، کاج، سبر او دغه شان نورو پورې ځانګړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د وحشي ژوو د ژوند ساتنه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په اړه به معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - د وحشي ژوو په ساتنه به وپوهیږي. - د وحشي ژویو د ساتنې لارې به وپیژني - د ژوو او مرغانو د کمښت د مخنیوي له لارو سره به بلدتیا. - د بامیانو د ملي پارک موقعیت (بند امیر) د نقشې پر مخ وښیي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د وحشي ژوو انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي تلویزیوني، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انترنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: آیا غوره نه ده چې د وحشي ژوو ساتنه وکړو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وحشي ژوو د ساتنې ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د ژوو او مرغانو دله منځه تللو مخنیوی او دملي پارکونو ساتنه وکړئ. – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په باره کې بحث وکړئ – پر تختې د لوست د مهمو ټکو لیکل – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د ننه ډله ییز کار او د هغه فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وایي او د لوست ارزونه وکړي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وحشي ژوو د ساتنې په هکله نظر څرګندوي – د وحشي ژوو د ژوند د ساتنې په باره کې له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي او د ملې پارکونو د ساتنې دنده اخلي – د وحشي ژوو د ساتنې په اړه خبرې کوي. – د ښوونکي توضیح ته په غور سره غوږ نیسي د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د لوست ارزونه کې برخه اخلي او ځوابونه وایي – د لوست لنډیز وړاندې کوي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زموږ د هېواد وحشي ژوي تر استوا لاندې، د مدیترانې، معتدله او قطب لاندې چاپیریال ژویوته ورته دی.

۲– د هغو غوښه او پوستکی زموږ په هېواد کې اقتصادی ارزښت لري.

۳– ملي پارکونه له طبیعي ارزښتناکو ژوو څخه برخمن دي، چې لږ تره لږه زر هکتاره دي او د دولت په واسطه یې ساتنه کیږي.

۴– له وحشي ژوو څخه کولاي شو چې ژوبڼونو کې ګټه واخلو.

۵– د ملي پارکونو ساتنه د ټولنې د ټولو افرادو دنده ده، موږ باید د هغو په ساتنه کې زیاته هڅه وکړو، څو زموږ ملي پارکونه سمسور، زرغون، پاک او ښکلي اوسي، څو ټول خلک ترې ګټه واخلي او خپلو کوچنیانو ته هم ور زده‌کړو چې همداسې عادت شي چې د کثافاتو له اچولو او د ګلانو له شوکولو مخنیوی وکړي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د ژوو پیژندونکو پوهانو Zoologists له مطالعه کولو چې د سیمو او د هېواد له بیلا بیلو ناحیو څخه داسې څرګندیږي، چې افغاني ژوي مدیترانه یې او تر استوا لاندې چاپیریال کې شتون لري، او هغو ژووته ورته دي، له دې کبله افغانستان د ژوو د اتصال د قلمرو ساحه تر قطب لاندې او استوا لاندې سیمو ترمنځ ساحه جوړوي.

د تاریخي دورو په منځ کې زیات شمیر ژوي په غرنیو سیمو کې ژوند کاوه، له څو کالو را په دې خوا د نورستان په ځنګلونو کې یږه موجوده وه، سربیره پر دې د امو دریاب په غاړو کې ببر هم ژوند کاوه، پړانګ د هندوکش په لوړو ځایونو کې اوسیده. سر بیره پر دې وحشي خرس د هېواد په لویدیځ جنوب سیمو کې په سر ګردانه توګه ژوند کوي. لیوه په وچکالیو کې اوارو ځمکوته راښکته کیږي. په دې سر بیره ګیدړه د نړۍ په غرونو او د هېواد په شمال کې، وحشي پسه اوغرنۍ وزه او د هندوکش په جنوب لویدیځو دروکې بیزو او سور لنډۍ په هر ځای کې زیات شمیر شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو، خاورې او هوا ساتنه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به پوه شي ځانګړې موخې: – د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به وپوهیږي – د انسان په روغتیا کې به د اوبو، خاورې او هوا په ګټو او ضررونو وپوهیږي – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په لارو به پوه شي او نوروته به يې معلومات ورکړي	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو، خاورې او هوا انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافيايي، ویدیویي، فلمونه او دکمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول – هڅوونکي پوښتنه: – د اوبو، هوا او خاورې دککړتیا مخنیوی څنګه کوو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوبو، خاورې او هوا ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. – د اوبو، خاورې او هوا په هکله غوره ټکي په تختې وليکئ. – پر تختې د لوست د ليکل شوو مهمو ټکو روښانه کول – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله غوره ټکي او نوى لوست توضيح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي د هغو فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډيز په ساده الفاظو وړاندې کړئ، چې زده‌کوونکي پرې پوه شي – د ټولګي نه بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوى لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره يو ځاى بحث کوي. – د نوي لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضيح ته غوږ نيسي – خپلې پوښتنې طرحه او د مهمو ټکو او د لوست تشريح ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د خپل فعاليت نتيجه د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشريح کوي. – پوښتنو ته لنډ او مناسب ځوابونه وايي – د لوست ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې په لوست پوه شي – له ټولګي بهر فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– اوبه د ژوند سرچينه ده. انسانان، ژوي او نباتات د خپل ژوند د دوام له پاره اوبو ته اړتيا لري، د ټولو ژونديو موجوداتو شتون په اوبو پورې اړه لري، په ساه لرونکو کې مهم رول لري.

۲– خاوره يوه ارزښتناکه ماده ده چې انسانان ترې په کار اخيستلو، د خوراکي او صنعتي محصولاتو د تر لاسه کولو لپاره تخمونه کري، خاوره د نباتاتو، زراعت، ځنګلونو او ژوو دودې او نمو يو مهم عنصر دى او د غذا د توليد له پاره د ځمکې په سطحه د ژوندانه د بقا به خاطر ورته اړتيا ليدل کيږي.

۳– هوا زموږ په ژوند کې مهم رول لري، موږ ټول بايد د خپل ژوند د دوام له پاره د هوا د وضعې له ترکيب څخه خبر اوسو، ټول ژوندي موجودات هوا او اکسيجن ته اړتيا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

هر انسان د اوبو په څښلو سر بیره د خپلو ټولو فعالیتونو له پاره اوبوته اړتیا لري، د کرنیزو صنعتي او کورنیو فعالیتونو له پاره اوبه په زیاته اندازه د انسانانو د کار اخیستلو له پاره په کاریږي، خوله بده مرغه د اضافي لګښت او د صنعتي فعالیتونو له کبله اوبه ککړیږي، د اوبو سرچینې تر تهدید لاندې دي، نو د هر سړي دنده ده د اوبو ساتنه ده، ځکه چې د اوبو د سرچینو ککړتیا د انسانانو، او ژوو ژوند له جدي خطر سره مخامخ کړیدي.

خاورې د ځمکې د پورتنۍ طبقې مخ جوړ کړیدي، په خاورې کې ژوندي موجودات، هوموس د بوټو له فعالیت ځناورانو او په کې له موجودو باکتریا وو څخه منځ ته راځې، خاوره د زراعت، ځنګلونو او ژوو له پاره، د بوټو دودې او نمو له پاره له مهمو عناصرو څخه ده چې په مجموعه کې د بوټو او حبوباتو وده ور پورې اړه لري او موږ د غذا د تولید له پاره ورته اړتیا لرو، خو که انسان په سمه توګه خاوره ونه ساتي، خاوره په ډېره چټکتیا خرابیږي او له استفادې نه وځي.

اوبه او هوا زموږ په ژوندانه کې مهم رول لري، موږ باید د خپلو کارونو د تر سره کولو له پاره د اوبو او هوا له حالت نه خبراو سو، د ساري په توګه که وغواړو چیرې لاړ شو، د کالیو ډول چې باید ویې غوند و اوهم غواړ وچې په ازاده هوا کې سپورټ وکړو، د اوبو او هوا له وضعې باید خبرتیا و لرو.

(Humus) د خاورې پورتنۍ برخه عضوي حصه ده چې دونو د پاڼو او د وښود عضوي موادو ګنده کیدل د حبوباتو او نورو نباتاتو د ودې له پاره زمینه برابر وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ښار د هوا ککړتیا	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د ښار د هوا د ککړتیا په اړه به معلومات تر لاسه کړي. ځانګړې موخې: – د ښار د هوا له ککړتیا څخه به په ځان ساتنې وپوهیږي – د ښار د هوا د ککړتیا په مخنیوي به وپوهیږي او ورسره به مینه پیدا کړي – په روغتیا باندې به د ښار د هوا د ککړتیا په اغیز او ضرر وپوهیږي او نوروته به یې تشریح کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د هوا د ککړتیا انځورونه او عکسونه، په ټولګي کې د ننه فعالیت، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت کنټل، د تیر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – څنګه د ښار د هوا دککړتیا مخنیوی کولی شو؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د ښار د هوا دککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د ښار د هوا د ککړتیا په هکله بحث وکړئ - د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ښار د هوا د ککړتیانوی لوست توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ښار د هوا دککړتیا په هکله نظر څرګندوي - د ښار د هوا د ساتنې په باره له ښوونکي سره بحث کوي. - د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د ډلې فعالیت د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. - پوښتنوته ځواب وایي - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- هر ډول اضافي ماده چې هواته ننوځي، فزیکي، کیمیاوي خواص او حیاتي شرایط یې بدل کړي، د هوا ککړتیا بلل کیږي، د ماسټرپلان په خلاف د کابل د ښار بې اندازې پراختیا، د نفوسوزیاتوالی، د ترانسپورتي وسایطو له حده زیات زیاتوالی، په تیره بیا د زړو میعاد ختم وسایطو تګ راتګ، د بې کیفیته تیلو او ګاز استعمال او نور ډیر عوامل، لکه: د ربړ له سوزو لو څخه استفاده، په داشونو او حمامونوکې د پلاستیک او سوو مبلایلو سوزول، په زیاتو کورونو، دوکانونو او دښارشاوخوا موسساتو کې د دغه موادو سوزول دښار د هوا دککړتیا سبب کیږي، دکاربن ډای اکساید، کاربن مونو اکساید، ککړې خاورې، صنعت، کرنه د ژوو سرې او ښارې صنایعو اړوند اضافي موادو اچول په نامناسبو ځایونوکې، دغه شان نورې ستونزې په مجموع کې د ښار د هوا او دکابل په ښار کې د استوګنې چاپیریال ککړوي.

۲- د هوا له ککړتیا څخه د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو اوله هغو شیانو نوچې د هوا د ککړتیا سبب ګرځي، کارو انخلو، خپل ښار چاپیریال پاک او سمسور وساتو او کثافوتونه په ټاکلو ځایونو کې واچوو

۳- ککړه هوا د انسانانو او ژویو له پاره ډول ډول وژونکې ناروغۍ پیدا کوي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر ډول اضافي غازونه چې په هوا کې داخل شي، فزیکي، کیمیاوي خواص او د هغې حیاتي شرایط بدل کړي، د هوا ککړتیا ورته وایي. په بل عبارت د هوا د ککړتیا مهم عوامل له هغه لوګي څخه عبارت دي چې د سوزولو له ډول ډول موادونه پیدا شوي وي. جغرافیایي موقعیت، د اورښت کموالی، هر ډول انساني فعالیت، لکه د سرې اچولو د ځای زیاتوالی. نامناسبه ټتي، د کاربن ډای اوکساید، کاربن مونو اوکساید تولیدول، ککړې خاورې، د ژوو سرې د کرنې اړوند صنعت، ښاري صنایع په نامناسب ځای کې د ښار د هوا او د استوګنې د چاپیریال د ککړتیا سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زړو موټرو زياتوالی او د ښار ککړتيا:	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زاړو موټرو او دښار د هوا له ککړتيا سره د زده‌کوونکو بلدتيا ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به وپوهيږي چې زاړه موټرونه څنګه د هوا د ککړتيا سبب کيږي. – د زړ و موټرو په ضررونو به وپوهيږي او نوروته به معلومات ورکړي. – د ښار د ککړتيا په اړوند د زړو موټرو د زياتوالي په مخنيوي به وپوهيږي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د ښار د هوا د ککړتيا انځورونه، عکسونه، که امکان ولري جغرافيايي، ويديويي، تلويزوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – آيا زاړه موټر د ښار د هوا په ککړتيا باندې څه اغيزه لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زړو موټرو او د ښار د هوا د ککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د زړ و موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا د ککړتیا په باره کې بحث وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا ککړتیا توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زړو موټرو زیاتوالي او د ښار د ککړتیا په باره کې نظر څرګندوي – د زړو موټرو د زیاتوالي او د ښار دککړتیا په باره کې له محترم ښوونکي سره بحث کوي. – دلوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي – په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه یې نتیجه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې روښانه کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– زاړه موټرونه زیات په وروسته پاتې او بېوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي. په عمومي توګه نقلیه وسایط له یوې خوا د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ترې وځي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.

۲– پټرول او سوي موبلایل د سلفر ډای اکساید so۲، نایتروجن ډای اکساید No۲، کاربن مونو اوکساید co_2، د Pm – Pm۲ مخصوصې ماده لري.(کوچني ذره بیني ماده(خپروي)

۳– د زړو اونوو موټرونو توپیر د هوا د ککړتیا په لحاظ زیات دی چې زاړه موټرونه زیات لوګی او ګازونه خارجوي، هوا ککړوي، خو نوي موټرونه پر مختللي تخنیک او عصري مدرنې پرزې لري چې ټول خلک ورنه زیات کار اخلي او هوا نه ککړوي

۹– د ښوونکي له پاره معلومات اضافي

زاړه موټرونه زیاتره مخ په پرمختیا او بېوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي، معمولاً نقلیه وسایط که له یوې خوا زموږ د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ورنه خارجیږي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي چې موږ یې تنفس کوو. نقلیه زاړه وسایط په عمومي توګه د کار اخیستلو وړ نه دي، په بېوزلو هېوادونوکې له هغو زیات کار اخیستل کیږي، لوګی او هغه بړ اسونه چې ترې وځي، فضا زهرجنه کوي، زموږ د تنفس، روغتیا او ژوند له پاره ضرر رسوي، په مجموع کې د انسان ژوند له ستونزو سره مخامخ کوي. زاړه موټرونه چې پخوا زیات استعمال شوي وي زیات عوارض او د تیلو اومبلایلو زیات لګښت لري، نو لکه چې نوي موټر تولید شول، د زړو موټرو ځای یې ونیوه، په اوسني وخت کې له نوو موټرونو زیاته استفاده کیږي او ټول خلک له هغو کار اخلي، زاړو موټرو په بازار کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱ – د لوست موضوع	د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا	
۲ – د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د واټونو اوکوڅو له خرابۍ او د واټونو له ککړتیا سره به زده کوونکي بلد شي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا وپیژني – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا له عواملو سره به بلد شي – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا څخه دساتلو لنډې لارې به وپیژني او نوروته به یې روښانه کړي	
۳ – د تدریس میتود	څرګندوني ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴ – د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا انځورونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵ – د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶ – په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي کنټرول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا د خلکو له پاره څه ستونزې پیدا کوي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا به باب ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا په هکله بحث وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د هغو فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا په هکله نظر څرګندوي - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا په باره کې له ښوونکي سره يو ځای بحث کوي. - د لوست مهمو ټکوته پاملرنه وکړي - په ټولګي کې د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې لولي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب وايي - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په وروسته پاتې او مخ پرووده هېوادونو کې واټونه او کوڅې عموماً خراب، خامې او په خاورو لړلي وي. ځکه تر اوسه زياتره واټونه او کوڅې قير او اسفالت شوي نه دي، د واټونو په غاړه د اوبو تللو ويالې نه لري، په خامو واټونو کې دوړې، لښتي او کندې چې بې اندازې ککړتيا لري، د مرضونو د خپريدو سبب ګرځي چې همدغه عوامل د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا سبب کيږي.

۲- د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا د مخنيوي له پاره بايد پاکوالی مراعات کړو، د ونوا يښودل هم د واټونو او کوڅو په پاکوالي او نظافت زياته اغيزه لري، چاپيريال تر يوې اندازې له دوړو او ککړتيا څخه ساتي، ځکه چې په سمسور او زرغون چاپيريال کې دوړې نه وي. د ښار شاوخوا واټونه او کوڅې ناولې خامې او خاورينې وي، په اقليمي وضعې هم اغيزه لري، د واورې او باران د اورښت په وخت کې ټرانسپورټ له زياتو ستونزو سره مخامخ کيږي.

۳- ښاروالي دنده لري چې د واټونو، سړکونو او کوڅو بيارغاونې ته پاملرنه وکړي او په کيفيت لرونکو موادو او فني اشخاصو ټول واټونه او کوڅې بيا ورغوي، د ښار د ساحو زرغون کمربند بيرنی دی، د ماسټرپلان تطبيق د ښار په ټولو برخو کې حتمي دی او رسنۍ تل بايد ښاري کلتور ښاريانوته تبليغ کړي، په دې ترڅ کې د ښاروالي د تنظيفاتو برخه بايد خپل مسووليت هم وپيژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتيا زياتره د نظافت دنه مرعات کولو له اغيزې رامنځ ته کيږي، په وروسته پاتې اومخ په پراختيا هېوادونو کې د ښاروالي پراختيا نا منظمه ده، نو واټونه او کوڅې له پلان سره سمون نه لري. د کلو او بانډو خلک زياتره ښارونو ته مهاجر شوي او له ښاري فرهنګ سره له بلدتيا پرته ژوند کوي، نو د کوڅو او واټونو ککړتيا او دوړن والی زياتيږي، د ښار په کلو کې کورونه زياتره خامې او له ښاري نقشو پرته دي. کوڅې هم خامې او په دوړو ککړې دي او دشګو په ځاي کوڅې په خاورو لړلي چې کوڅې يې زياتې غير صحي کوي او مناسبې ټيټې شتون نه لري، چې ککړې اوبه له ساحې نه ووځي. په ټولو واټونو او کوڅو کې پلان شوي کاناليزاسيون شتون نه لري، چې د واټونو او کوڅو د ککړتيا مخه ونيسي، ښاري فرهنګ نه شتون هم د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا سبب ګرځي، ځکه چې تر اوسه د ټولنې ټول افراد په واټونو او کوڅو کې نظافت نه مراعاتوي او ټول څيزونه چې وغواړي په کې اچوي، واټونه کوڅې چټليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">زلزله</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د زلزلې په اړه به بشپړه معلومات تر لاسه کړي
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه شی ده او څنګه واقع کیږي
– د زلزلې عوامل به وپیژني او نوروته به یې معلومات ورکړي
– د هغو سیمو په اړه به معلومات پیدا کړي چې زلزلې په کې کیږي
– د زلزلو څپې به رسم کړای شي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که امکان ولري له جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونو د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، د ښوونکي د ارزونې کتابچه</td></tr>
<tr><td>۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.

– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا د زلزلې په هکله معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقيقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه
۳۵ دقيقې	– د نوی لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست توضيح ته غوږ نيسي. – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – د ټولګي د ننه فعاليت اجرا کوي.	– د نوي لوست سرليک په تختې وليکئ. – د پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ او د لوست مهم ټکي پر تختې وليکئ. – طبيعي نقشې زلزله او هغه سيمې چې زلزلې په کې کيږي، توضيح کړئ. – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعاليت وټاکئ – په ټولګي کې د ننه د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زلزله د ځمکې د سطحې له خفيف او يا شديد لړزيدلو څخه عبارت دی چې په سيمه ييزه توګه واقع کيږي، څپې يې اطرافو ته خپريږي، شدت او دوام يې مالي او ځاني خطرونه لري

۲– تکتونيکي زلزلې د ځمکې د مخ له پليټونو سره مستقيم ارتباط لري، د ځمکې مخ له يو شيمر کوچنيو او لويو پليټونونه جوړشويدي، چې د توازن د لاسه ورکولو په وخت کې يو پليټ د بل پليټ په وړاندې حرکت کوي، په هماغه سيمه کې زلزله رامنځ ته کوي. د ځمکې ستر پليټونه د ايروشيا، هند، استراليا، د افريقې، شمالي امريکې، د جنوبي امريکې، انتارکتيکي له پليټ، څو نورو وړو پليټونو څخه عبارت دي. هند او ايرو شيا د پليټونو حرکتونه په بدخشان، چترال او تاجکستان کې د بېلابيلو زلزلو سبب کيږي.

۳– اورغور ځونکي زلزلې زياتره د مديترانې دسمندرګي د وزو سيسلي په ساحه کې، د آسيا په ختيځو ساحلونو او د امريکا په لويديځو غاړ وکې د دغو سيمو د اور غورځوونکو زلزلو مهم مثالونه ګڼل کيږي، چې په جاپان، لرې ختيځ، کليفورنيا او د امريکې په لويديځو غاړو کې سختې او يا خفيفې زلزلې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

زلزله په عمومي توګه درې علته لري، لکه: تکتونیکي، د اورغورځوونکي علت، پلوتونیکي عامل. تکتونیکي عامل يې د ځمکې پر مخ له مختلفو پليټو سره مستقيمه اړيکه لري.

اور غورځوونکي عامل يې د وزو د سسلې اور غورځوونکي ساحه په مديترانه کې، د اسيا ختيځې غاړې او د امريکې لويديځې غاړې اورغورځوونکي، د زلزلو د پيدا کېدلو مهم مثالونه د غه سيمې ګڼل کيږي.

پلوتونيک زلزلې په اصل کې د مګما د پورتنۍ برخې د حرکتونو فشار دی چې د ځينو ځايونو د تودوخې د ګرځيدو اغيزې له زلزلې سره مخامخ کيږي.

خلک بايد هغه له پامه و نه غورځوي، ځکه چې له امله يې ځاني ار مالي خطرونه رامنځ ته کيږي، د انسانانو د له منځه تلو او ودانيو د ړنګيدو لامل ګرځي. که څه هم د زلزلو وړ اندوينه (پيشبيني) نه شي کړای، خو په حيواناتو او ځنګلونو کې ځينې نا څاپي پيښې تر سترګو کيږي، له دې امله د زلزلې د معلومولو، سنجولو او پيژندلو مرکزونه په ځنګلو کې جوړيږي او د زلزلې د ثبتولو او سنجولو آلې په ځنګلونو کې ځاي پر ځاي کوي. چې د حيواناتو نا څاپي او غير مترقبه اوازونه د هغه په وسيله اوري او د زلزلې د پيښدو په فکر کې لويږي، زلزلې د بندونو او نهرونو د ورانيدو لامل کرځي همدارنګه لويې او کوچنۍ ودانۍ له منځه وړي، بې له شکه د انسانانو د مرګ ژوبلې سبب کيږي. لکه چې د ايران د بم په ښار کې زلزله او يا هم هغه زلزله چې د مکسيکو په ښارکې پيښه شوه. يا هغه زلزله چې په ۱۷۰۰م کال کې په پغمان کې وشوه او يا هم هغه لويه زلزله چې په کليفورنيا کې رامنځ ته شوه، چې د ډيرو ودانيو د ړنګيدو سبب، د ډيرو ځاني او مالي زيانونو لامل شوه، له دې امله بايد انسانان هڅه وکړي، چې د زلزلو زيانونه راټيټ او ځانونه په امن کې وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د زلزلې خطرونه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د زلزلې د خطرونو په اړه به بشپړ معلومات تر لاسه کوي.
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه خطرونه لري
– د زلزلې په خطرونو به پوه شي
– د زلزلې د کیدلو له پاره پر وخت به لازمو او وقایوي تدبیرونو وپوهیږي او نورو‌ته به معلومات ورکول.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتني او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، که امکان ولري د جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ وکاروي.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه اړیکې رامنځ ته کول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې زلزله څه خطرونه لري؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– د تختې پرمخ د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې د خطرونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د لزلې خطرونه توضیح کړئ – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د بحث وړ موضوع څرګنده کړئ – د ټولګي د ننه فعالیت څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې د خطرونو په باره کې نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي لیکي – د محترم ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – پوښتنو ته ځواب وایي – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او په ټاکل شوي موضوع بحث کوي او وروسته د ډلې استازي د بحث نتیجه نوروته وایي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– څنګه چې زموږ د استو ګنې ځای د کابل ښار دي، نو په عمومي توګه دکابل په ښارکې د نفوسو ګنه ګونه زیاته ده.

۲– د زلزلې خطرونه له دوو لحاظو کمزوري کیدای شي، د کورونو فزیکي او انجینري جوړښت.

۴– زړې ودانې، چې له لرګیو، خښتو یا پخسې څخه جوړې شوي وي، زیات تاوان ورسیږي.

۳– د ودانیو په اسکلیت کې ودانۍ باید کانکریت چې له اوسپینې، ګاډر او سیمنټو څخه وي، کلکې ستنې دې ورکړل شي څو ودانۍ ته ارتجاعیت او مقاومت ورکړای شي

زړې ودانۍ چې له خښتنو او پخسې نه جوړې شوې وي، تاوان زر ورسیږي، هغو ته دې استنادې او کلکې ستنې ورکړلی شي، د ودانیو د ټینګښت ستنې دې ورکړل شي چې د ودانۍ د ټینګښت سطحه لوړوي، ودانۍ په هغو سیمو کې چې زیاتې زلزلې په کې کیږي، د غرونو په لمنه او نرمو رسوبي ځمکو کې جوړې نه شي.

درسي او د اجتماعیاتو ټولګي په تعلیمي ځایونو کې باید په هغو کوټو کې چې ټینګښت ونه لري، ځای پر ځای نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په زلزلو کې د کورونو ړنګيدل، او اور لګيدل، ان چې د ځمکې پرمخ سوري او درزونه پيدا کيږي، نو له دې امله د زلزلې په وخت کې اخطارونه او لارښوونې حتمې وي، له دې کبله خلکو او د پوهنې زده‌کوونکوته خبرتيا د دولتي موسسو ډله ييزه دنده ګڼل کيږي، څو خلک د زلزلې د خطرونو له اساسي مسايلو او د تدبيرونو د نيولو له پاره چمتو اوسي.

د زلزلې زيانونه د هغې په کچه پورې اړه لري، هغه زلزلې چې د ريختر په (۷– ۹) درجو په کچه پښيږي، ودانۍ له منځه وړي، د لارو او سړکونو بڼې ته بدلون ورکوي، همدارنګه د ريل ګاډي ليکه هم ورانوي. د زلزلې د پيښندو له امله کله چې د ودانيو له کړکيو څخه ښيښې رالويږي، د ځينو خلکو د ټپيکيدو او ستونزو لامل ګرځي، کچيرې څوک د زلزلې په پيښنو کې را ايسار شول، خپل ژوند له لاسه ورکوي، بايد دې ډول پيښنو د مخنيوي لپاره دولت اړين ګامونه پورته کړي، په ښوونځيو او د تولیدو په نورو ځايونو کې د زلزلې خطر ته پاملرنه وکړي، د زلزلې خطر په مستقيم او غير مستقيم ډول احساسيږي، په مستقيم ډول د ودانيو رالويدل د اوسيدونکو له منځه تللو سبب کيږي، په غير مستقيم ډول د زلزلې زيانونه، لکه: د سيندونو د تګ لوري بدلون، د کانالون ورانيدل او د ځمکې ماتيدل (شکست) په غير مستقيم ډول انسانان زيانموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د زلزلې د اندازې سنجول</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د زلزلې د اندازې د سنجولو په اړه به معلومات تر لاسه کړي
ځانګړې موخې:
- زده‌کوونکي به د زلزلې د اندازې په سنجولو باندې وپوهیږي.
- د اندازې اخیستلو په اله به د زلزلې سختوالي پیدا کړای شي
- د زلزلې سختوالي او تراکم له ۱- ۹ اندازې پورې مینه پیدا کړي</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې له جغرافیایي، ویډیویي تلویزیوني فلمونو او د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه:
- ایا پوهیږئ چې د زلزلې سختوالي څنګه سنجول کیږي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زلزلې د اندازې سنجولو په باب ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - نوی لوست او د زلزلې د اندازې سنجول توضیح کړئ - له نوي لوست نه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - په ټولګي کې د ننه فعالیت څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زلزلې د اندازې سنجولو په هکله نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - د ښوونکي توضیح ته ښه غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په دریمه درجه زلزله کې د ودانۍ خوځښت احساسیږي او ځوړند شیان ښه لړزیږي

۲- اور ګاډی د ریختر په نهو درجه کې له ځایه بې ځایه کیږي

۳- د زلزلې تشخیص جرمني عالم د ریختر په ټاکلي مقیاس وکړ.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر شي د اندازه کولویو واحد لري. دساري په توګه د وزن د اندازه کولو واحد کیلو ګرام، من او یا پونډ دی، د اوږ دوالي، د اندازه کولو واحد له متر، فټ او یا میل څخه عبارت دی، له دې امله قوه سختوالی او یا د زلزلې دلړزو ځواک په مرکالي او ریختر اندازه کیږي، د زلزلې د لړزولو او ټکانونو له اغیزې په کورونو کې د ننه شیان ډیر سخت لړزیږي.

د زلزلې کچه د تخنیکي وسایلو (ریختر) په واسطه محاسبه کیږي. هغه زلزلې چې د ریختر تر (۱- ۳) درجو پوري رامنځ ته شوي وي، خفیفي زلزلې، که د ریختر د (۴- ٦) درجو په کچه وي، منځنۍ زلزلې او د ریختر له (۵- ۹) درجو په کچه زلزلې سختي زلزلې ګڼل کیږي. دا وسیلې کله کله ساده او ابتدایي جوړښت لري او کله هم اتوماتې برقي وسیلي وي، چې هره یوه یې د «زلزله سنج» په نوم یادیږي.

ریختر د فزیک نامتو عالم و، که د زلزلې شدت او درجې تثبیت کړئ، د زلزلې دغه سنجش د دې په نوم نومول کیږي، دا فزیکي آله پیچلی جوړښت لري، چې د زلزلې د تکانونو پر وخت لړزیږي، که چیري دا لړزیدنه د عقربې په واسط د (۱- ۹)لوحې پر مخ حرکت وکړي، هغه د سیسمو ګرام په نوم یادیږي او که د زلزلې دا لړزیدنه د کاغذ پر مخ ثبت شي، نو سیسمو ګراف یې بولي، خو په اوسنو استیشنونو کې د زلزلې اندازه کوونکي او سنجوونکي اتومات وسایل ځاي پر ځاي شوي دي، چې د زلزلې د سختوالي کچه، وخت او دقیقه نیټه سمت ته راځي او د هغه په منځ کې ریکارد کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هېواد زلزله کیدونکي ساحې</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړه به معلومات پیدا کړي
ځانګړې موخې:
– زده کوونکي به د هېواد د زلزلې حوزې په نقشه کې وښيي.
– د زلزلې د شدت او کمزورتیا حوزې به پيژني
– په مختلفو حوزوکې به د زلزلو د شدت په باره کې پوهه ولري او نوروته به یې معلومات ورکړای شي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیويي، تلویزیوني فلمونو، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېرلوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول.

– انګیزوي پوښتنې:
– ایا د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې خبرتیا لرې؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د نوي لوست په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د طبیعي نقشې پرمخ د هېواد زلزله کیدونکې حوزې توضیح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې ته ګوري د لوست توضیح ته غوږ نیسي - پوښتنو ته ځواب وایي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوهه ومومي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (د) سم دی

۲- (۳) سم دی

۳- د افغانستان د مات مهم خطونه د بدخشان، چمن او هرات له ماتو خطونو څخه عبارت دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان زلزله کیدونکي مرکزونه په شمال خیتځ کې ډېر زیات دي او د جنوب لویدیځ په لور د زلزلې شدت ورو ورو کمیږي، د پامیر، واخان، فیض اباد، تخار، خان اباد، دکونړو نو شمال او نورستان په ساحو کې د زلزلې خوځښت او ټکانونه سخت دي، هرکال څو ځلې رامنځ ته کیږي، له دې سره یوځای، موضعي خوځښتونه، د ځمکې پرمخ هم زیاتې ماتې رامنځ ته کوي چې زیات شمیرېې ننګرهار، بدخشان، کابل او غزني کې شتون لري.

په هېواد کې د زلزلو سیمې په درو برخو کې کولی شو، مطالعه او وڅیړو:

۱- د هیواد په شمال ختیځو ولایتونو، لکه: بدخشان، تخار، د پنجشیر شمالي برخې، د لغمان ولایت شمالي سیمې او د کنړونو ولایت شمالي برخې د ډیرو زیانمنو سیمو په نوم یادولي شو. چې په هیواد کې له زلزلې څخه یوهستره اغیزمنه سیمه جوړوي. خو له شمال ختیځو ولایتونو څخه د سهیل لودیځو او لودیځو ولایتونو پر لورې د زلزلې د سختوالي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدت کچه کمیږي، ځکه کله چې له بدخشان څخه د زلزلې موجونه پیل کیږي. په شمال ختیځو ولایتونو کې د زلزلې لوړه کچه احساسیږي، خو د بلخ، شبرغان، اندخوي، هرات ولایتونه، د قندهار، هرات، ارزګان او زابل شمالي برخې تقریبا د زلزلې منځنۍ سیمې جوړوي.

خو د هیواد په سهیل کې لکه: د قندهار، هلمند او نیمروز سهیلي سیمو کې یا د زلزلې د سختوالي کچه لږه احساسیږي او یا هم په دې سیمو کې زلزله نه کیږي، په دې ترتیب د زلزلو د پیښدو درې سیمې شتون لري، چې له شمال ختیځ پیل، په سهیل ختیځو ولایتونو کې په منځنۍ کچه زلزلې پښیږي، د هیواد په سهیل لودیځو ولایتونو او سیمو کې زلزله نه احساسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	سیلاب	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – زده کوونکي به سیلاب وپېژني. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به په دې پوه شي چې سیلاب څنګه رامنځ ته کېږي – د سیلاب ډولونه به وپېژني – د سیلاب په خطرونو او زیانونو به پوه شي – د سیلاب له آفتونو څخه د خلاصون په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولکي تنظیمول، د سوبتیا کنترول، له ټولګي څخه د وتلي فعالیت ځارنه، د تېر لوست ارزونه او له زوړ لوست سره د نوي لوست اړیکې – هڅوونکې پوښتنه. – آیا د سیلاب په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - نوي لوست په پټه خوله ولولئ. - د سیلاب په باره کې پوښتنې وکړئ. - پر تخته باندې د لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ، د نوي لوست په اړه څرګندونې وکړئ - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت ورته وټاکئ - د ټولګي د ننه فعالیتونه وڅارئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیلاب په اړه نظر څرګندوي - د لوست د مهمو او غوره ټکو په ګوته کول او په کتابچو کې لیکل - د نوي لوست څرګندولوته په غور غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونو د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - د ښوونکي لارښوونو ته پاملرنه کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته سم ځواب غوره کړي:

۱- (د) سم دی

۲- (الف) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (الف) سم دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سیلاب یا سیلاو د باران د اوبو هغه بهیردی چې د باران د اوریدو له امله په نا څاپي ډول د غرونو له درو څخه راځي، په بل عبارت د عادي سطحې د اوبو د حوزو لوړوالی او بهیر چې په ډیره تېزۍ بهیږي، پټي او ځمکې وړي او خرابوي یې، سیلاب یا سیلاو بلل کیږي.

سیلاب د اوبو هغه طوفان دی، چې په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي له امله رامنځ ته کیږي، دا سیلابونه ډیر په پسرلي کې رامنځ ته کیږي، ځکه چې په دې وخت د غرونو واورې ویلې کیږي او د پسرلي موسمي بارانونه په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي لامل ګرځي، د سیلاب د راوتلو پر وخت نه یوازې کرنیزو ځمکو ته زیان رسیږي، بلکې کلیو او بانډو هم له منځه وړي، په دې اړوند د بیلګې په ډول له دوو سیمو یادونه کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- هغه ویجاړونکي سیلاب چې په ۱۳۲۰ هجري شمسي کال په کوهدامن کې راوتلي و، ډیر عمومي سرکونه یې له منځه یوړل، ډیر کسان پکې مړه شول ډیر کوچیان او د کوچیانو ډیرې رمې یې له منځه یووړې. دې سیلاب په دې سیمه کې ډیرې زیاتې ستونزنې او زیانونه رامنځ ته کړل، کرنیزو ځمکو او کلا ګانو د خوړ بڼه غوره کړه.

په دې اړوند دویمه بیلګه د امو سیند د اوبو د کچې لوړوالي دی، چې د پسرلي په لومړیو وختونو کې یې د اوبو کچه لوړیږي، له درقد څخه ترخماب پورې یې د شورتیپې، قرقین، حیرتانو سیمو او ټول هغه کلي چې د آمو سیند پر غاړو پراته دي له یوې مخې له منځه وړي، د دې سیمو ځمکوالو او بزګرانو ته ډیر زیانونه ورا ړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د سیل خطرونه اود هغه د مخنیوي لارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د سیل له خطرونو سره بشپړه بلدتیا او دهغه د مخنیوي لارې به ومومي ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د سیل د خطرونو او دهغه د مخنیوي په لارو پوه شي او نوروته به یې ووایي – د سیلاب په خطرونو به پوه شي – د سیلاب مستقیم او غیر مستقیم خطرونه به وپیژني او په ژوند کې به ورته پاملرنه ولري.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سې ډي ګاني او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د سوبتیا کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکې رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د سیلاب د خطرونو او له هغه سره د مقابلې د لارو په باره کې څه پوهیږئ ؟	۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - دنوي لوست په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د سیل د خطرونو او له هغه سره د مقابلې پوښتنې وکړئ. - پر تختې باندې د نوي لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ - د کتاب د انځورونو او نقشې له مخې د سیل له خطرونو او د هغو د مخنیوي د لارې څرګندولو سپارښتنه وکړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیل د خطرونو او له هغو سره د مقابلې په باره کې د نظر څرګندول. - د لوست مهم او غوره ټکي د تختې له مخې لیکي - د لوست څرګندولوته په غور سره غوږ نیسي، د کتاب انځورونو او نقشې ته ځیر شي او د خطرونو په مخنیوي یې ځان پوه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته په غور سره ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د ډلې نظرد ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیزته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د سیلاب په کنټرولو کې معیاري استحکامونه رول لري، په تیره هغه استحکامونه چې معیاري توکي پکې کارول شوي وي، د سیلابونو په مخنیوي کې ډیر مقاومت کوي

۲- عملیاتي او کنترولي ډلې.

۳- (د) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د سیل خطرونه په دوه ډوله دي، مستقیم خطرونه او نا مستقیم خطرونه، په مستقیموخطرونو کې د زراعتي، کورونو، باغونو، ځنګلونو، ترانسپورتي لارو، هغه توکي او وسیلې چې د سیلاب په سیمه کې د حیواناتو رمې او یا انسانان، په تیره کوچیان چې د سیلاب په تګلاره کې وي، تخریبیږي، کله نا کله ژوند له لاسه ورکوي او له منځه ځي.

د سیلاب په نامستقیمو غیر مستقیمو خطرونو کې ترافیکي بهیر له خنډ سره مخ کیږي، خلکو ته روحي تکلیفونه او رواني نا ارامي پیدا کوي، د لاسي خرڅلاو کارونه خرابوي، ورځنې چارې ځنډوي او په سیلابي حوزو کې د کارګرانو عاید له منځه وړي.

سونامي ډوله توپانونه اقتصادي، ټولنیز اودولتي فعالیتونه په ټولیزه توګه له خنډونو سره مخامخ کوي چې د جاپان سونامي د دې ډوله زیانونو ښه بیلګه ده. د دې ډول سونامي سیلابونو زیانونه له ملیاردونو ډالرو څخه هم ډیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">اورغورځوونکي(آتشفشان)</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کوي.
- عمومي (موخې)
- اورشیندونکي سره به په بشپړه توګه بلد شِي.
ځانګړې موخې:
- زده‌کوونکي به د اورشیندونکو په اړه معلومات تر لاسه کړي
اورشیندونکي سیمې به په نقشې کې وټاکلی شي.
- هغه توکې به وپیژني چې اورشیندونکي یې د ځمکې سطحې ته راباسي نوروته به یې هم معلومات ورکړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي او وسیلې</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي، ویډیویي تلویزیوني فلمونه دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه:</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، دحاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تیر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه:
ایا پوهیږئ چې اورشیندونکي څه شی دی او څنګه منځ ته راځي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښته وکړئ. – د اورشیندونکي په اړه ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې او دکتاب د انځورونو له مخې اورشیندونکي څرګند کړئ – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د اورشیندونکو په اړه د نظر څرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي لیکي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي – د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونوکې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې داستازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وایي – د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اورشیندونکي د ځمکې د داخلي مواد و راپورته کېدل وي چې (مګما) ورته وایي چې د تودوخې د فشار او کیمیایي تعاملونو او د فزیکي بدلونونو په اثر راپورته کیږي او د ځمکې د قشر د بدلون سبب ګرځي.

۲– متحرکه ویلې شوي اوري توکي چې د ښوېدونکي جسم غوندې حرکت کوي، د لاوا په نوم یادیږي، د لاوا د توکو رنګ سور، یا سپین او یا نارنجي وي، ټینګوالی یې د اوبلنې متحرکې ختې غوندې دی، د اوبو غوندې نرمه نه وي او د ټینګوالي په خاطریې د حرکت چټکوالی نظر اوبو ته کم دی.

۳– د ایسلنډ اورشیندونکي د ۲۰۱۰ کال د اپریل په میاشت کې بیا فعال شول او د اروپایي هبوادونو د الوتکو په خطونو کې د خنډ او د سیمو د اوسیدونکو د بېځایه کېدو او د هوا د ککړتیا سبب شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اورشیدوونکي مواد چې په ډېر زیاد فشار د ځمکې له داخلي طبقو څخه راپورته کیږي، کله په وچو طبقو کې مخروطي ډوله غونډۍ جوړوي او وروسته په ډېر روونکي حیرانوونکي اواز چاودنه کوي، لوګي، ډبرې ویلې شوي ټینګ توکي یې له خولې راوځي. څلورو لوروته غورځول کیږي. هر څه چې یې د لارې مخې ته راشي، د تودوخې پواسطه یې ویلې کوي د تودوخې درجه یې له ۳۰۰۰ سانتي ګریډ درجو څخه زیاته وي، مانۍ، فلزونه، ځنګل، او د برې چې مخې ته یې وي، ټول نابوده وي، سوزوي یې او ویلې کوي یې.

اتشفشانونه د ځمکې د داخلې طبقو له فعالیت څخه رامنځ ته کیږي، چې د زیاتې تودوخې له امله د ځمکې په هسته کې نیم ویلې شوي مواد د ځمکې د سطحې له کمزورو نقطو څخه د یوې چاودنې په بڼه خارجیږي، دا مواد له ټینګو او وژونکو ګازونو څخه عبارت دي، چې هوا ککړوي او د الوتکو په تګ را تګ خنډ او ځنډ رامنځ ته کوي، لکه چې څه موده پخوا په آیسلند کې د اتشفشان د لوګې له امله د الوتکو د الوتنو د دریدو سبب شو، د شمالي او لویدیځې اروپا د هیوادونو هوايي ډګرونه یې له دې کبله څلور ورځې تړلي وو. له اتشفشان څخه له خارجو شوو موادو څخه یې یو لاوا دي، چې بیل بیل فلزات د اتشفشان له خولې څخه د مایع په ډول راوزي، چې د اوبو په شان پر نژدې ځمکو بهیږي، هر څه چې پر مخه ورځي، هغه له منځه وړي او ویلې کوي. دا ویلې شوي مواد د (لاوا) په نوم یادیږي، سر بیره پر دې د اتشفشان له خولې ډبرې الوځي، چې د نژدې سیمو د اوسیدونکو د زیان لامل ګرځي. د Pumice په نوم اتشفشاني ډبرې دي، چې اړوند غازونه له هغه را وزي او خلک له هغې څخه د د پښو تیکو(سنګ پاي) د تېږو په ډول ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په هېواد کې به د پخوانیو اورشیندونکو حوزې بشپړې وپېژني. ځانګړې موخې: – زده کوونکي به په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو سیمې په نقشې کې رسم کړي – د پرې کامبرین د جیولوجي په لومړیو دوروکې به د اورشیندنکو پاتې شوني وپېژني. – هغه اورشیندونکي توکې به وپېژني چې له لاوا څخه منځ ته راځي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړاو نوي لوست د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه. – ایا پوهیږئ چې په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې کومې دي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د نقشو او انځورونو له مخې په هېواد کې پخوانۍ اورشيندونکو حوزې څرګندې کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعاليت څرګند کړئ	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه د نظر څرګندول. - په تختې د لوست د مهمو او غوره ټکو ليکل. - نقشې او انځورونو ته پاملرنه کوي د لوست تشريح ته په غور سره غوږ نيسي - د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې په ګوته کوي او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د اورشيندونکو نښې په مخروطي بڼه يو شمير غونډۍ د بزلت، سکوريا ګردې ډبرې چې ډېر کوچني کوچني سوري لري، لکه د پښود مښلو ډبره (سنګ پای) اوپو مايس ډوله ډبرې چې شفافې او کم وزنه دي. سر بېره پر دې د اورشيندونکو په ګاونډ کې د تودو اوبو چېنيې شتون لري.

۲- د افغانستان په سويل لويديځ د نيمروز په ولايت کې دي

۳- د ګل کوه غر منظم مخروطي جوړښت لري

۴- د بلخ په ولايت کې د شفا چينه ده چې زيړ رنګه اوبه لري او د سلفرو د شتون نمايند ګي کوي، شته.

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

په افغانستان کې فعاله اورشيندونکي نشته، خو ځنې نښې شته چې اورشيندونکې سيمې راپيژني. په دې ډول روښانه کوي چې د هندوکش د لړۍ د جوړښت په لومړۍ کې له تکتونيکي فعاليتونو سره موازي په افغانستان کې اورشيندونکي محدود فعاليتونه تر سره شوي دي.

د بابا د غره مخروطي بڼه په حقيقت کې اتشفشاني بڼه ده، په هغه سيمه کې د ژوند اړين منرالونه شتون لري. هغه نباتات او بوټي چې بابا په غره کې زرغونيږي له ګټورو منرالونو ډک دی. بله اتشفشاني سيمه د ګودزيرې په سهيل کې شتون لري چې ځيني د بزلت ډبرې د دې سيمې د اورشيندولو فعاليتونو ښکارندوي دي، د غزني ولايت د ناور په سيمه کې هم د (برک...) ډبرې د اتشفشان د بزلت ډبرو له ډلې څخه دي. چې د بابا د غره سره يو ځای په دې دوو سيمو کې هم د اور غورځوونې فعاليتونه رامنځ ته شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ د پیدایښت په باره کې نظریې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د نړۍ له پیدایښت سره بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اسلام د مقدس دین له نظره به د نړۍ په پیدایښت پوه شي. - د پخوانیو پوهانو له نظره به د نړۍ د پیدایښت په اړه معلومات تر لاسه کړي - د نړۍ د پیدایښت په باره کې به د نووو پوهانو له نظر یو څخه خبر شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له تېر لوست سره د نوې لوست اړیکې ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه. - د نړۍ د پیدایښت په باره کې څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نړۍ د پیدایښت په اړه پوښتنې وکړئ. - د لومړنیو نقشو له مخې د نړۍ پیدایښت څرګند کړئ - د نړۍ د پیدایښت په باب خبرې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو د ټولګي فعالیتونه وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نړۍ د پیدایښت په اړه د نظر ښکاره کوي. - نقشې ته په غور ګوري او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري - د نړۍ د پیدایښت په هکله له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي. - تختې ته ګوري او غوره ټکي ترې لیکي - د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي بهر فعالیت تر سره کوي..	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- پخوانیو پوهانو د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر یې ورکړي وې، چې د کایناتو په فضاکې لوګی او غاز په پراخه حجم تیت او پرک وچې ننیو پوهانو هم هغه منلي چې د سحابه (نیبولا) په نوم یې یادکړي دی.

۲- کانت د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر ورکړی دی چې د کایناتو په فضا کې (نیبولا) تورې وریځې یا د غبار غونډې وریځې له جامدو کوچنیو زرو سره شتون درلود چې د وخت په تیرېدو د جاذبې قوې پواسطه سره ونښتل او لویه کتله یې جوړه کړه.

لاپلاس داسې نظر ورکړي چې لمریز نظام په لومړي پړاوکې له سحابي وریځې څخه عبارت وچې ډیره زیاته تودوخه یې لرله. د نوموړو وریځو پنډوالی ډیر زیات و، د همدغو وریځو تودوخه د وخت په تیرېدو سره کمه شوه، په پایله کې یې کنډې او سوري پیدا کړه، هاربیکر په دې عقیده وچې نیبولا د وریځې کتلو یا هغو حلقو چې د هغو پنډوالي د ځمکې د کتلې او یاله هغې څخه غټ و، شتون درلود، دغه کتلې په فضا کې او په حرکت کې وې، په ناڅاپي ډول د لمر په سطحه ولګېده او وچاودیده اوله شیندل شوو ټوټو څخه یې ستوري جوړ شول، د تایدل د نظر یې له مخې لمر په کایناتو کې د یو وړانګو لرونکي جسم اوسرې وړانګې په ډول شتون درلود، وروسته ټوټې شو او د لمریز نظام ستوري یې جوړ کړل.

۳- د نړۍ د پیدایښت په شیبو کې لویه چاودنه چې د بیګ بنګ Bigbang په نامه د کائناتو او په فضا کې رامنځ ته شوه او د هغې په اثر د شېدو د لارې کهکشان او منظومې جوړې شوي، لاکبیر داسې نظر لري چې په فضا کې آسماني ډبرې شته، هغه سیاري چې په لمریز نظام کې دي د همدغه تېرو له یو ځاي کیدو څخه جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پیدایښت په باره کې بېلې بېلې نظر یې ورکړي دي، خو د اسلام د سپیڅلي دین له پلوه الله ج نړۍ او ټول موجودات پیدا کړي دي. د اسلام له نظره د کایناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې ننني پوهانو هم دا منلې ده او هغه (نیبولا سحابي) په نوم یادوي.

د وریځو نظریه:

دا ډېره پخوانۍ نظریه ده چې الماني فیلسوف امانیول کانت او فرانسوي ریاضي پوه پیرسمیون لاپلاس ۱۷۹۶میلادي کال د وریځو فرضیه وړاندې کړه، دغه نظریه د لمریزې منظومې منشا لومړنۍ وریځ یا سحابي بولي چې د جاذبې لاندې راغلې او په پایله کې د دغه سحابي وریځې په مرکز کې لمر منځ ته راغی او په شاوخوا کې یې ستورو بڼه و موندله، دغه نظریه تر ۱۰۰ کاله مخکې پورې یعنې د نولسمې پیړۍ تر پایه د منلو وړوه.

د چامبرلین او د مالتون نظریه:

امریکایي ځمکه پیژندونکي چامبرلین په (۱۹) پیړۍ کې له مولتن منجم سره بله نظریه وړاندې کړه، هغوی څرګنده کړه چې لمریزه منظومه هغه وخت منځ ته راغله چې نور ستوري د لمر په نژدې کې تېریده او تېرېدنې په دغه حرکت کې د لمر له سطحې ویلې شوي توکې راوتل او دغه تود ګاز متراکم کېدل راټولېدل او بېلېدل، په ستورو بدل شو، کوچنۍ لارې د یو بل د متقابلې جاذبې د طاقت په اثر یو بل جذب او ستورې پیدا شول په ۱۹۳۴ میلادي کال کې راتزل چې فضایي فزیک پوه و، څرګنده کړه چې ستورې په ګډه د لمریزې منظومې ټول مسایل پکې راځي، خو د لمر حجم د ځمکې په پرتله ۱، ۳۰۴۰۰۰ څله ډېر دي او د لمریز نظام د ټولو سیارو په پرتله یې د کتلې وزن ۷۵۰ ځلې زیات دي، په همدې وخت کې منجمانو (ستورو پیژندونکو) داسي نښې، هم وکتلي چې د دغه وړاندیز د منلو سبب شو چې ټول ستوري د لمر په ګډون د سیارو ترمنځ وریځو د انقباض په پایله کې منځ ته راغله دي.

د نیبولا د وریځو نظریه: په ۱۹۴۰ – ۱۹۵۵ کلونو کې الماني، هالیندي او امریکایي ستورو پیژندونکو یوه بشپړه نظریه وړاندي کړه، کولاي شو چې د لمریز نظام ټول مسایل پکې حل شي. د (غباري) وریځې د نظریې په اساس لمریزه منظومه له هغه وریځې چې غاز او غبار پکې دی (نېبولا) چې ډېره ورو تاوېدله اوله هغې وروسته کلکه ښکاره شوه، د دغه تاوېدو سرعت مرکز ته په نژدې برخه کې لږو اوله مرکز څخه په لرې کېدوکې ډېر شوېدي، کله چې وریځې ورو ورو سړېدې په څنډوکې یې متراکم مواد و، کردابونو غوندې منځ ته راغله او په پایله کې یې ستورې ښکاره شول چې ټول په یو لورې څرخېدل مرکزي برخې کې څرخیدل ورو، د متراکم کېدو په نتیجه کې یې د لمر کتله رامنځ ته شوه او ورو ورو د متراکم شوو توکو د جاذبې ځواک د لمر د مرکز په تودوخه کې ډېر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	Galaxy کهکشان	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د کهکشان او دهغه ډولونه په بشپړه توګه وپیژني ځانګړې موخې: – د کهکشان په باره کې به معلومات تر لاسه کړای شي. – د کهکشان ډولونه به یو له بل څخه بیل کړي. – د شیدو لار او د اندرو میدا کهکشان به وپیژني او مینه به پیدا کړي. – درې ګونې کهکشان او قنطورس به وپیژني او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځوروونه، که شونې وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه بهر فعالیت دتېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول. – هڅوونکې پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې کهکشان څه شی دی؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د کهکشکان په باره کې پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې د کهکشان لمریزه منظومه شرحه کړئ – د کهکشان په باره کې خپلو کې خبرې وکړئ – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د کهکشان د نوي لوست د دلدل د لارې کهکشان او اندرومیدا کهکشان د ترې انکلوم کهکشان او د قنطورس کهکشان شرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې وکړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت څرګند کړئ	– د نوی لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د کهکشان په اړه خبرې کوي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په باره کې له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي او شرحې ته غوږ نیسي. – په ټولګي کې خپلې پوښتنې مطرح کوي. – زده‌کوونکي په ډلوکې د خپل فعالیت نتیجه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه د ډلې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي – د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پرې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لمر وړانګې څمکې ته په اتو دقیقو کې را رسیږي

۲– د شېدو د لارې په کهکشان کې له دوو سوو میلیونو زیات ستوري او ثوابت شته چې یو شمیرېې له لمر څخه څو ځله غټې او لوی دي. د ښلګې په توګه د ویګا ستوري د لمر څو برابره دي. بیتل ګوس د لمر ۶۰۰ برابره او دبران دلمر ۲۰ برابره دي.

۳– د دې لپاره چې د غه کهکشان له زیاتي پراختیا سره په لایتناهي فضا کې د صاف آسمان په شپو کې د شودو په روښانه رنګ لیدل کیږي، نو دغه کهکشان د شودو د لارې په نوم یادیږي

۴– له لویې چاودنې څخه مراد د ستورو، ثوابتو او قمرونو د جوړښت اساس دی چې د عالم د جوړښت بنسټ جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وايي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا یي کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په ځینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراخیتا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	لمریز نظام	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د شمسي منظومې پېژندنه. ځانګړې موخې: - د شمسي منظومې په باره کې به معلومات حاصل کړي. - د شمسي منظومې د جوړښت په باره کې به پوهه حاصله کړي او نوروته به یې وړاندې کړای شي - شمسي منظومه به رسم کړای شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، دنوي او تېر درس ترمنځ داړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکې پوښتنه. - ایا د شمسي منظومې په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – نوي لوست په ټټه خوله ولولئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او روښانه کړئ. – د شمسي منظومې محتوا روښانه کړئ. – نقشه شمسي منظومه ښیي – د نقشې په باره کې له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – د شمسي منظومې نوی لوست، سحابي نظریه د چامبرلین او مالتون، د وریځو او غباري وریځو په اړوند نظر څرګند کړئ. – ز ده کوونکي د ټولګي د ننه فعالیت له پاره په ډلو کې تنظیم کړئ. – له زده‌کوونکو پوښتنه وکړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت دنده روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په ټټه خوله لولي. – تختې ته ګوري – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا کولوته غوږ نیسي – د لوست تشریح کولوته غوږ نیسي – نقشې ته ګوري او لولي یې. – د ښوونکي خبرو ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د ټولګي د ننه فعالیت کوي، په خپلو کې مشوره کوي او د خپل بحث نتیجه د ټولګي مخې ته وایي – پوښتنې ته ځواب وایي – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – ز ده کوونکي له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– شمسي منظومه ډېر اوږ د لرغونتوب لري، پوهان په دې عقېده دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې ده، هغه وخت چې د غاز ګرد او غبار زیاتې برخې سره ګډې شوې، د جاذبې په اثر سره یو ځای شوې، دغه د ګاز غبار او ګرد پراخه برخه کلکه شوه، منځنۍ برخه یې داغ شوه، په پای کې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري ترې جوړ شول.

۲– شمسي منظومه په شمسي نظام پورې اړوند سیارو او اجرا موله ټولګي څخه عبارت ده. نهه اصلي سیارې پکې دي لکه: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، پلوتو او د ستورو غټ او واړه اسماني اجرام دی چې د مریخ او مشتري ترمنځ دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

شمسي منظومه ډېره اوږده لرغو نتیا لري، پوهان په دې باور دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې، کله چې ډېر ګرد او غبار سره یو ځای شو، د جاذبې پواسطه سره غونډ شول، دغه د غاز او غبار ټوټه سره کلکه شوه او په منځنۍ برخه کې ترې سکروټه جوړه شوه چې په پایله کې ترې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري جوړ شول، د شمسي منظومې د جوړښت او پیدایښت په باره کې پوهانو او عالمانو بېلې بېلې نظریې وړاندې کړي دي.

په شمسي نظام کې بې شمیره لکۍ لرونکي ستوري او میتا اوریتونه شتون لري، چې له هغو څخه یې ځینې د شهاب ساقب په نوم پیژنو، د ستورو د لوي کمر بند سر بیره واړه ستوري شتون لري چې په منظم ډول د لمر شاوخوا را څرخي، کله چې له دې ستورو څخه یو له خپل مدار څخه ووزي، د آسماني ډبرو په نوم نا معلومو خواوته حرکت کوي، کله کله هم دا آسماني ډبرې ځمکې ته راځي او پر ځمکه لګیږي، چې لوېې کندې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د شمسی منظومې د لمریز نظام سیارې</td></tr>
<tr><td>۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د شمسي منظومې له سیارو سره به زده کوونکي اشنا شي.
ځانګړې موخې:
- د شمسي نظام د سیارو په باره کې به معلومات پیدا کړي
- د شمسي منظومې د سیارو نومونه به وویلای شي
- د شمسي منظومې او ټولو سیارو په اړه به پوه شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.</td><td>د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه
- د لوست د پیل د انګیزې پوښتنه؟
- ایا د لمریز نظام د سیارو په اړه معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نوي لوست مهمې برخې پر تخته وليکئ - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا کړئ. - د شمسي منظومې د ستورو محتوا ځرګنده کړئ. - نقشه د شمسي منظومې ستوري ښيئ - له زده کوونکو سره د نقشې په اړه خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ټولګي کې د فعاليت د تر سره کولو په خاطر په ډلو وويشئ. - له زده‌کوونکو د ارزونې په اړوند پوښتنه وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ له ټولګي څخه د وتلي فعاليت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته ګوري. - د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نيسي. - د لوست ځرګندولوته غوږ نيسي - نقشې ته ګوري او لولي يې - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي. - زده‌کوونکي په ډلو کې د ټولګي د ننه فعاليت تر سره کوي، په خپلو کې مشوره کوي د خپل بحث پايلې د استازو پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي. - د لوست لنډيز ته ځيرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلي فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- عطارد، زهره، ځمکه، مريخ، مشتري، زحل، اورانوس، نيپتون، او پلوتو.

۲- مشتري

۳- پلوتو

۴- د زحل سياره د لمريز نظام، له ډېر خارق العاده سيارو څخه ده، د زحل سياره داسې حلقې لري چې له زرونو کوچنيو حلقو څخه جوړې شوي دي. د زحل حلقې له بې شمېره آسماني، اجرامو او غبارونو څخه جوړې شوې دي، په داسې حال کې چې اورانوس حلقه نه لري اوکه د تلسکوب پواسطه يې وګورو پکې داسې سيارې دي چې رنګ يې د هايدروجن او ميتان د غاز غوندې رامنځ ته شوی دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د شمسي منظومې ستوري په مجموع کې د لمريز نظام سيستم جوړوي، له (۹) سيارو څخه عبارت دي چې د لمر په شاوخوا کې په بېلو بېلو واټنونو په بيضووي او مستوي مدارونو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي چې په دې کتاب کې د ټولو لوستونو په باره کې پوره معلومات ورکړل شوي دي.

حجم د سيارو جسامت او مساحت يو له بل څخه توپير لري، هغه درې سيارې چې لمر ته نژدې دي، د ګرمو او تودو سيارو په نوم يادېږي، ځينې له دې سيارو څخه پر ځان چاپيره اضافي کمر بندونه هم لري مثلا د زحل او مشتري سيارې چې تر اوسه يې خاورين قشرنه دی رامنځ ته شوی، جوړښت يې د تکامل په حال کې دی. نيپتون او پلوتو د شمسي نظام له ډېرو لرو سيارو څخه دي، چې ډېر ساړه او هميشني يخ لري. له دې سيارو هريو د بيضوي په د بېلا بېلو مستوي ګانو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي. له دې سيارو څخه يې ځينې بېلا بېلې سپوږ مکۍ لري. چې ځمکه يو سپوږمۍ لري، مياشت يوازينۍ مشهوره سپوږمۍ شميرل کيږي. له دې سيارو څخه يې ځينې ډېرې سپوږمۍ لري، چې لوی او واړه کمر بندونه يې له ځانه چاپيره جوړ کړيدي.

بايد يادونه وکړو چې لمريزه منظومه د شېدو د لارې د کهکشان له مرکز څخه ۲۶ زره نورې کاله واټن لري. په دې ترتيب د شېدو د لارې په کهکشان کې د زرګونو او مليونو شمسي نظامونو د شتوالي اټکل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې جوړښت	
۲- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي - عمومي موخې: - د ځمکې د جوړښت په اړه به معلومات پيدا کړي ځانګړې موخې: - د ځمکې په جوړښت به پوه شي. - د ځمکې د طبقې رسم به وکړاې شي. - د ځمکې د بهرني قشر او دهغه د طبقو په اړه به پوه شي. - د ځمکې د هستې او د ځمکې د اندازې او حجم په باره کې به معلومات پيدا کړي او نوروته به يې وړاندې کړي. - د اوبو او وچې ټوټې به وپيژني.	
۳- د تدريس ميتود	تشريح کول، د ځمکې د داخلي او خارجي طبقو په نقشې کارکول، ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه.	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه او عکسونه، که شونې وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی کار، د تېر لوست ارزونه او د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	هڅوونکې پوښتنه: - د ځمکې د جوړښت په هکله څه پوهيږئ؟	۱۰دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهمې برخې ولیکئ. – ستونزمن لغتونه اواصطلاحګانې حل او معنا کړئ. – په تخته د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د ځمکې د جوړښت محتوا تشریح کړئ. – په نقشه کې د ځمکې د ننه طبقې وښیئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هرې ډلې کار وروښیئ. – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ. – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی کار وروښیئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – په نقشه کې د ځمکې طبقو ته ګوري لولي یې او تشریح ته غوږ نیسي – د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي او په نقشې کې د ځمکې طبقوته پاملرنه کوي. – په ډلو کې کار کوي د خپلې ډلې کار د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورو ته وړاندې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي – د نوي لوست لنډیزته غوږ نیسي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د ځمکې طبقې له لیتوسفیر، ځمکې باندیني مخ (قشر)، (د سیال، سیما)، مګما، د ځمکې هستې له داخلي او خارجي هستې څخه عبارت دی.

۲– هغه ټول.

۳– د سیال د طبقې مرکبونه، زیاتره د سیلوسیم او المونیم له توکو څخه جوړ شوي او سیما په طبقې باندې دي، خو دسیما طبقه د ځمکې د قشر دویم Mil. Sec څخه دی چې د سیلوسیم او میګنیزیم له مرکبونو څخه جوړه شوې ده.

په دې ساحه کې دزلزلې د څپو سرعت حساب شوی دی، د سیال د طبقې ډېرې د ګرانیت ډېرې دي، چې له فلد سپار او مایکا ډوله منرالونو څخه جوړې شوي دي او د فلدسپار د منرال مقاومت د جوي او هایدریشن عوارضو په مقابل کې ډېر کم دی، ډېر ژر تجزیه او حل کیږي. خو د سیما طبقه تیاره او تور رنګې ده او د بزالت له ډول څخه ده چې د اورشیندونکو توکو دوتو پر وخت کې لاوا ډبرې کلکې ټوټې رامنځ ته کوي.

۴– د مګما طبقه د اوسپنې مګنیزیم او سیلیکیت له توکو څخه جوړه شوې ده، منرالونه او د دغو عنصرو ترکیب کلکې ډبرې رامنځته کوي، خو د ځمکې هسته له دوو بېلو بېلو طبقو څخه د داخلي هستې او خارجي هستې په نوم چې د فزیکې څرنګوالي او دکیمیاوي خواصو د ترکیب له پلوه یې هره یوه بېله بېله ده، مقناطیسي ځانګړنه لري.

۵– ځمکه د لویوالي له پلوه پنځمه سیاره شمیرل شوې، د ځمکې حجم یو تریلیون او درې اتیا میلیارده او درې سوه اوشل میلیونه کیلو متره مکعبه دی.

۶– په سلو کې ۷۱٪ یې اوبه، ۲۹٪ یې وچه ده

۷– وچې ټوټې یې د اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا او انترکتیکا له وچو له اوبو ټوټې یې له شمالي کنګل، سویلي کنګل، آرام سمندر، اطلس او د هند له سمندرونو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه کرې ته ډېره نږدې بڼه لري، غرونو او درو دغې کروي بڼې ته لږ بدلون ورکړی، دغه کره په قطبونو کې لږه را ننوتلې او د استوا په برخه کې وتلې ده، له دې امله ځمکه دجیود بڼه لري، د ځمکې قطبي قطر له استوایي څخه (۴۰) کیلومتره لږ دی. د ځمکې کره له بیلو بیلو طبقو څخه جوړه شوې ده، لکه لیتوسفیر، د ځمکې قشر، دسیال طبقه، د سیما طبقه، د منتل طبقه، مګما، د ځمکې هسته، (داخلې او خارجې هسته).

د ځمکې داخلي تودوخه له ۳۰۰۰ سانتي ګراد درجو څخه زیاته ده، چې دا هسته له کروم او اوسپنې څخه رامنځ ته شوي او د ځمکې ډېره درنه برخه جوړوي، د ملیونونو اتموسفیرونو تر فشار لاندې یو له سره ګډ شوي دي، که چیرې کله د اتشفشانونو له خواو او سوریو څخه اتشفشان د ځمکې سطحې ته لار پیدا کوي لاوا مواد د ځمکې له داخلي او بهرنۍ سطحې څخه او د هغې طبقې له پاسه سیال او سیما ځای نیسي، چې وچې ټوټې او بحرونه جوړوي، د ارتفاع یا لوړوالي توپیر د ځمکې په قشر کې ډېر زیات دی، ډېره لوړه څوکه د ځمکې پر مخ د ایورست څوکه ده چې ۸۸۴۸ متره لوړوالي لري، په داسي حال چې د ځمکې ډېره ژوره برخه د چین په شرقې خوا د بحر الکاهل په سمندر کې د ماریانا ګودال دی، چې ۱۱۰۳۲ متره د چین په سهیل کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ مشهور سیندونه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - زده کوونکي به د نړۍ د مشهورو سیندونو به په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د نړۍ د مشهورو سیندونه به په نقشه کې وښایي. - د نړۍ د مشهورو سیندونو نومونه به واخلي. - د بریښنا د انرژۍ د تولید او د کرنې له پلوه به د سیندونو له ګټو مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	شرحه کول، د نړۍ په طبیعي نقشې کار، ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، د ټولګي د ننه فعالیت او د عملي کار ارزونه هڅوونکي پوښتنه: - د مشهورو سیندونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې وليکئ. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او اصلاح کړئ. – د نړۍ د مشهورو سيندونو محتوى توضيح کړئ. – په نقشه کې د نړۍ مشهور سيندونه وروښيئ – د نړۍ د مشهور سيندونو په اړه زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د هغو فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نيسئ – د لوست توضيح ته غوږ نيسي – په نقشه کې د نړۍ مشهور سيندونه ګوري او هغه مطالعه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د خپل استازې پواسطه د ښوونکي له نظر سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهمې نقطې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعاليت تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نړۍ ډير مشهور سيندونه له نيل درياب، آمازون، دانيوب، سند، مى سي سي پي، آمو، (جيحون)، سير دريا، (سيحون)، هوانګهو، اورال، دجله او فرات، اوب، لينا، راين، والګا، لورا، دنيپر، دينستر، تاژ، او ستولا، ګوار ديانا، پو، رون، کانګو، نايجريا، کلورادو، ماديرا، پارانا، دارلينګ، جورجيا، ديامنتينا، تاسون، ويکتوريا او موراى څخه عبارت دي.

۲– د نيل درياب د افريقا له ډيرو اوږدو دريابونو څخه دی چې د افريقې له ختيځو غرونو او د ويکتوريا د جهيل له شمال څخه يې سر چينه اخيستې، د سوډان او مصر هېوادونو له منځ څخه تيريږي، د (٦٦٥٠) کيلو مترو په شاوخوا له لارې وهلو څخه وروسته د مديترانې په بحيره کې توييږي، په اتيوپي کې د اوړي د تيزو بارانونو پواسطه د نيل درياب دومره ډيريږي، چې له څنډو څخه يې اوړي، دغه درياب کرنيزه، اقتصادي او ترانسپورتي مهم ارزښت لري، دوه لوی مرستيالان لري چې په سپين نيل او په آبي نيل مشهور دی.

۳– د مي سي سي پي درياب د شمالي امريکا د اوبو ډيره لويه او مهمه شبکه بلل کيږي، دغه درياب خپل ډير مهم مرستيال يعنې ميسوري سره (۶۴۲۰) کيلومترو په اوږ والي له شمال څخه سويل خواته بهيږي، د مي سي پي نوم بومي منشا ده او د اوبو د پلار معنا لري، د دغه درياب په حوزه کې د طبيعي نا برابرو شرايطو په علت له ډير پيچلي تګلاري په پای کې د مکزيک خليج ته توييږي.

۴– د دارلينګ درياب د استراليا له ډيرو لويو دريابونو څخه دی چې اقتصادي اهميت لري او له اوبو څخه يې دکرنيزو ځمکو په خړوبو لوکې کار اخېستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د نړۍ د مشهورو دریابونو نومونه په لوست او پوښتنو کې راغلي، اوس د هغو دریابونو په هکله لنډ معلومات وړاندې کوو:

۱- د یانګ تسه دریاب: یانګ تسه د اسیا له ټولو زیات اوږد او د نړۍ په دریابونو کې د اوږدوالي له پلوه دریم دریاب دي چې اوږدوالي یې(۶۳۰۰) کیلو مترو ته رسیږي، د تبت او چین ترمنځ بهیږي، سر چینه یې د بحر له سطحې له (۵۵۰۰) مترو څخه لوړه، د تبت په لوړوکې ده. دغه دریاب د خپلې تګلارې په اوږدو کې له ژورو اوکږو وږو درو څخه تیریږي، چې کرنیز، اقتصادي او ترانسپورتي ارزښت لري.

۲- د سیند دریاب: د سیند دریاب د اسیا له ډیرو سترو او مشهورو دریابونو څخه دی، له دغه دریاب څخه همالیه د زراعتي ځمکو په خړوبولو او د سوداګریزو توکو د وړلو راوړو په منظور کار اخېستل کیږي، دغه دریاب پنځه مرستیالان لري چې له جهلم، چناب، راوي، ستلج او بنیر څخه عبارت دي، چې د پنجاب په سیمه کې سره یو ځای کیږي او د سیند دریاب په نامه یادیږي، البته دغه دریاب د اندوس او اباسین په نومونو هم یاد شوی او د سویل او سویل لویدیځ خط ته رهي دی، طول یې (۳۱۸۰) کیلومتره دی او د هند بحرته تویږي، د کابل سیندیې هم له مرستیالانو څخه دی.

۳- د دانیوب دریاب: دا دریاب د اروپا له مشهورو دریابونو څخه دی چې له څو هېوادونو تیریږي، طول یې (۲۸۶۰)کیلومتره دی، په المان کې د تور ځنګل له غرونو څخه سر چینه اخلي، د المان، اتریش، طبرستان او د پخوانی یوګوسلاویې له یوې برخې، هنګري، بلغاریا، رومانیا او سلواکیا څخه چې تیر شي، تورې بحیرې ته لویږي، سیاسي، اقتصادي او کرنیز ارزښت لري.

۴- دمي سي سي پي دریاب: د شمالي امریکا د اوبو لویه او غټه شبکه د مي سي سي پي دریاب دی، دغه دریاب له ډیر مهم مرستیال میسوري سره د ۶۴۲۰ کیلو مترو په اوږدوالي له شمال څخه سویل خواته بهیږي د مي سي سي پي د نوم معنا بومي منشا ده چې د اوبو د پلار معنا لري، د دغه دریاب رژیم دهغه د یوې حوزې د طبیعي نا برابرو شرایطو په علت ډیر پیچلی دی او په پای کې د مکزیک خلیج ته تویږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې د وچو ټوټو لوړې ژورې	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - ز ده کوونکي به د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د ځمکې د وچو ټوټو او ژورو په باره کې به معلومات پیدا او نوروته وړاندې کړي. - د ځمکې د مخ په نقشې کې به رسم کړي. - د ځمکې د مخ له لوړو او ژورو سره به د کرنې له پلوه مینه پیداکړي.	
۳- د تدریس میتود	شرحه، د نرۍ په طبیعي نقشې باندې کار، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، پر لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. هڅوونکي پوښتنه - د ځمکې د وچې ټوټې د لوړو او ژورو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– د تختې پر مخ د نوي لوست سرليک وليکئ. – د نوي لوست په پټه خوله لوستلو سپارښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست د مهمو برخو ليکلو لارښوونه وکړئ. – د نوي لوست لغتونه او اصطلاحکانې معنا او اصلاح کړئ. – د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو محتوا توضيح کړئ. – په طبيعي نقشه کې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ورته وښيئ – د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په هکله له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نيسي – د لوست توضيح ته غوږ نيسي – په طبيعي نقشه کې د ځمکې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ګوري او لولي – د ښوونکي خبروته ته پاملرنه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ييزو فعاليتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له نظر سره سم د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندي کوي. – د مهمو نقطو په اړوند پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لنډيز برخې ته ځيرېږي او ځانونه ورباندې پوهوي – د ټولګي د ننه فعاليتونه ليکي	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لوړو او ژورو طبيعي پديدو، لکه: غرو، غونډيو، درو، جلګو، دښتو، ساراګانو، غونځې شوو او فلاتونو ته ويل کيږي، ځمکې پر مخ زموږ په ژوند کې لوړې ژورې ډير ستر لوري لري، ځکه چې دريابونه په واورو له پټو غرونو ځخه سرچينه اخلي

۲– آلپونه د سينوزويک د لومړيو کهزايي حرکتونو Organic زيږنده ده، دغه سيستم د دوو بيلو بيلو ډلو څخه دي چې لومړی يې د بحر الکاهل د شاوخوا غرونو لړۍ ده او تر اوسه هم د دې حوزې په ځينو سيمو کې اورشيندونکي فعاليتونه او د زلزلې پر له پسې ټکانونه شته، همدغه حلقه ده چې په Fire Ring اوري حلقې يادېږي، دويمه ډله د آلپ او د هماليه غرونو لړۍ ده چې د لرې خيتځ تر جزيرو او نيوزيلنډ پورې اوږده ده. په همدې توګه د شمالي امريکا دراکې او انديز په غرونو او په جنوب کې د آلپ د سيستم تر سر ليک لاندې دي چې د امريکې له شمال څخه سويل خواته غځيدلي او ښاخونه يې وروسته له هغه چې له چيلي او ارجنټاين څخه تيرېږي. له انتارکتيکا سره يوځای کيږي

۳– ماته سيمه د ځمکې د سطحې هغه ماته سيمه ده چې يو څه په وچو ټوټو او يا د بحرونو او غرونو د لړۍ ځمکې د بحر د اوبو لاندې دي، د وچو ټوټو په سطحه کې د ځمکې د قشر مستوي ماتيدنې د ويکتوريا، نياسا، تانګانيکا د جهيلونو، د احمر بحيرې، د عقبه خليج او بحرالميت اوږ دوکې ليدل کيږي، همدارنګه د اتلانتيک تر اوبو لاندې د هند په بحر او د اسيا د ختيځو غاړو ترځنګ سيمو کې ډيرې ماتيدنې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ځمکې د وچو ټوټو موجودې لوړې ژورې په جیولوژیکي بیلو بیلو دورو کې منځ ته راغلې دي چې په لاندې ډول دي وچې د میزوزوییک موده کې پراخه سیمه نیولې وه، بحرونو په تدریجې ډول د لویو غرونو د لړیو جوړښت رامنځته کړی دی، د دې دورې په پای کې هغه ځایونه چې د بحر د اوبو پواسطه لاندې شوي وي، د لویو غرونو د لړۍ د جوړښت سیمه یې رامنځ ته کړې وه، د بېلګې په توګه د آلپ او همالیا د غرو لړۍ، په شمالي امریکا کې د راکې او اپالاش غرونه تریا سیک په دوره کې د ځمکې په سطحه کې د بیلو بیلو غرونو لړۍ او ماتېدنې رامنځ ته کړي، لکه د امریکې د متحده ایالتونوپه ختیځ کې د ابالاش غرونو د آسیا او اروپا په منځ کې د اورال غرونو لړۍ او سکندیناویا شاملې دې، چې د تیستس بحریې له ځانګړنو څخه شمیرل کیږي. په سویلي امریکا کې د اندیز غرونو دکامچتکا ناحیې او د جاپان په شمول د آسیا شمال ختیځ سواحل د تیتس په اوبو کې دي. د اسیا او اروپا په براعظمونو کې د تیتس د بحر پراخې ساحې هم پراخه سیمه نیوله چې د مرکزي اروپا په شمول د مدیترانې ټوله حوزه یې نیولې وه، دورې کوچنۍ اسیا اوږدو کې د فارس خلیج د ایران ټوله رقبه د هند او چین د ټولو ناحیو په شمول د افغانستان ټول خلک او دلرې ختیځ جزیرو د تتیس د بحر سیمه جوړو له. د دغې دورې ټاکلې رسوبونه له سور رنګه آهکی طبقو څخه عبارت دي چې نن ورځ په دغه ټولې ناحیې کې د سور رنګه مرمر ډبرو په بڼه پیدا شوي، د دغه ډول ساختمان غوره بیلګه د جبل الطارق ښکلي مناظر جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د سپوږمۍ او د هغې له عمومي ځانګړنې سره اشنایي، د سپوږمۍ، حجم، فاصله نسبت ځمکې ته او نورې ځانګړنې) به تر لاسه کړي ځانګړې موخې: – سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا وي به وپیژني – د سپوږمۍ (د ځمکې د قمر) او د هغې له مخلتفو مراحلو سره به مینه پیدا کړي. – سپوږمۍ به په پوره ډول معرفي کړای شي او نوروته به یې هم معلومات ورکړای شي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي اوسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول دي	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ایا د سپوږمۍ په هکله څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې دلوستلو سپارښتنه وکړئ. – سپوږمۍ او د هغې د عموي ځانګړنو په اړه پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. – د نقشې له مخې د سپوږمۍ، ستورو او د هغو عمومي ځانګړتياوې توضيح کړئ – د ځمکې په نسبت، د قمر پړاووالي او نورو توپيرونو په اړه خبرې وکړئ – د ستورو په باب د زده‌کوونکو د ستونزو او پوښتنو حلول – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعاليت څرګند کړئ	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د سپوږمۍ او د هغې د ځانګړنو په اړه نظر ښکاره کوي. – د لوست غوره او مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کړي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي د ننه فعاليت کې کارنده ونډه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډيزته ځيرېږي او ځانونه ور باندې پوهوي – له ټولګي څخه وتلي فعاليتونه ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– سپوږمۍ د ځمکې قمر دی، په شلمه پيړۍ کې امريکايي فضايې بيړۍ د سپوږمۍ پر مخ کښېنا ستې هرې بيړۍ کې درې تنه ناستوو چې دوه تنه يې سپوږمۍ ته ورکښته شول او دريم يې د بيړۍ د لارښوونې مسووليت د سپوږمۍ د شاوخوا په مدار کې درلود.

۲– د امريکا د متحدو ايالتونو دوه هوانوردان هر يو نيل آرم سترانګ او ادوين الدرين (۱۹۶۹) م کال د جولای په ۲۱ نيټه د سپوږمۍ په مدار کې وو، ادوين الدرين د سپوږمۍ په مخ پلی شو او په ګرځېدويې پيل وکړ، د سپوږمۍ توکي او ډبرې يې راټولې کړې او ځمکې ته يې راوليږې.

۳– سپوږمۍ د ځمکې په شاوخوا چورلي له پخوا څخه قمري جنتري د هغې د انتقالي ګرځېدو له مخې جوړيږي، سپوږمۍ يا د ځمکې قمر يوازنی جسم دی چې له نورو ځمکې ته نژدې دی او د ځمکې په شاوخوا خپل انتقالي حرکت په ۲۹ ورځو او ۱۲ ساعتو کې تر سره کوي، له ځمکې سره يوځای د لمر په شاوخوا څرخي، سپوږمۍ د ټولو ستورو له قمرونو څخه زياته د لمر روښاني اخلي، هغه ځمکې ته لير دوي، د سپوږمۍ وضعي حرکت په ۲۷، ۳۳ ورځو کې تر سره کيږي. په ۱۶۰۹ ميلادی کال کې ګاليله وکتل چې د سپوږمۍ په مخ کې د غرونوزياتې لړۍ او کندې ليدل کيږي او د سپوږمۍ د راښکون جاذبې قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده. د هوا د کمښت له امله بنفش وړانګه د سپوږمۍ په مخ ډېر اغيزه کوي او هر کله چې څوک په سپوږمۍ کې ودريږي، د کايناتو فضا ورته تياره ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سپوږمۍ چې د ځمکې قمر دی او لمر غونډې د (۴، ۵) بیلیون کالو په شاوخوا کې پخوا د ځمکې د کرې غونډې منځ ته راغلې، په هغه وخت کې د وریځې غاز او براس ډېره لویه برخه له لومړۍ منظومې بیله شوه او د ګرځېدنې د ځواک په اثریې په کلکېدو پیل وکړ او په پای کې یې په تودېدو پیل وکړ، دغه برخه کلکه شوه، څو چې د سپوږمۍ اوسنۍ شکل او اندازې ته ورسیده. د سپوږمۍ د سطحې د تودوخې زیاتوالی او ورو ګرځېدنه د دې سبب شوه، چې سپک غازونه یې له سطحې تښتي.د سپوږمۍ کره وچه دښته ده چې هوا نه لري، نه اوبه، نه واښه او نه حیواني ژوند پرته له اتموسفیر څخه اوازونه نه لیږ دیږي، نو خبرې کول پکې شونې نه دي، په سپوږمۍ کې هوا نشته او د ژوند د فعالیت ساحه پکې برابره نه ده دا چې سپوږمۍ د کومو علتونو او شرایطو له مخې اتموسفیر نلري، د جاذبې د قوې او د هغې د راښکون په کموالي او کمزورۍ پورې اړه لري، د سپوږمۍ د راښکون (جاذبې) قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده.

د سپوږمۍ عمومي ځانګړتیا وې دا ډول را لنډ ولي شو:

– د ځمکې او سپوږمۍ ترمنځ واټن (۳۸۲۱۸۰) کیلو متره دي.

– د ځمکې دکرې ټول وزن د سپوږمۍ په پرتله ۸۱ ځلې ډیر دی.

– د سپوږمۍ قطر ۳۴۷٦ کیلو متره دي.

– د سپوږمۍ ډیره پخوانۍ ډېره ۴.٦ ملیارد کاله عمر لري.

– د سپوږمۍ له شمال څخه تر سهیل پورې یو لوی چاود (شکستګی) شتون لري

– د سپوږمۍ پرمخ ډیرې ژورې شته دي.

– د امریکا د متحدو ایالاتونو لومړنۍ هوا باز په ۱۹٦۹ م کال د سپوږمۍ پر مخ کښته شو او د پښو ټاپونه د سپوږمۍ پر مخ پاتې شول، څرنګه چې په سپوږمۍ کې باد نه لګیږي، نو ممکن میلیونونه کاله هم دا د پښو ټاپې هلته پاتې شي

– د سپوږمۍ د جاذبې قوه، د ځمکې په پرتله شپږځلې لږه ده.

– د سپوږمۍ انتقالي حرکت د ځمکې په ګردچاپیره په $\frac{1}{2}$ ۲۹ ورځوکې او وضعي حرکت یې ۲۷.۳۳ ورځوکې په خپله شاوخوا بشپړ وي.

– په سمندرونو کې ډیر لوړ مد هغه وخت منځته راځي چې لمر، سپوږمۍ او ځمکه په یوه لیکه کې واقع شي.

یاداشت: د جغرافیې درسي کتاب د نوي چاپ د۱۸۴ مخ په یوولسمه او دولسمه کرښه کې داسې راغلي دي. د سپوږمۍ ورځ ۲۴ ساعته ده یعني په ۲۴ ساعتونوکې یو وار د ځمکې چار چاپیره ګرځي.
که څه هم څو واره اصلاح شوي، خو په همغه ډول پاتې دي، لطفاً یې په دې ډول سم کړئ: سپوږمی خپل وضعي حرکت په ۲۷ ورځو او ۸ دقیقو کې بشپړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	خسوف او کسوف	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د خسوف او کسوف په اړه به معلومات ومومي. ځانګړې موخې: – په خسوف او کسوف به پوه شي. – د خسوف او کسوف توپیربه وکولی شي. – د خسوف او کسوف د رامنځ ته کېدو په اړه به مینه پیدا کړای شي او نوروته به یې وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت څارنه او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
٦– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول له ښوونځي څخه وتلی فعالیت، د تېرلوست ارزونه، د تېر او د نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول – هڅوونکې پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې خسوف او کسوف څه شی دی؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د خسوف او کسوف په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې خسوف او کسوف توضيح کړئ. - د خسوف او کسوف په اړه خپلو کې خبرې وکړئ. - پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې مطرح کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د خسوف او کسوف په اړه نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - د خسوف او کسوف په اړه به معلومات تر لاسه کړي - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکې له نظر سره سم په خپل استازې د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - مهم ټکي او پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- کله چې ځمکه د سپوږمۍ او لمر ترمنځ په يوه مستقيمه کرښه راشي، په دې حالت کې که د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولويږي، خسوف يا د مياشتې نيول منځ ته راځي.

۲- کله چې سپوږمۍ د لمر او ځمکې ترمنځ په يوه مستقيمه کرښه راشي، په دې حالت کې، د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولويږي کسوف يا (لمرنيونه) منځ ته راځي.

۳- د څوار لسمې شپې سپوږمۍ ته بدر وايي يعنې په څوارلسمه شپه سپوږمۍ ټوله بشپړ روښانه ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کسوف له لمر نیولو او خسوف له سپوږمۍ نیولو څخه عبارت دی، کسوف کیدای شي چې یوازې د میاشتې په نوي کېدو کې پیش شي او خسوف یوازې د بدر په وخت، همدارنګه له ځمکې سره یو ځای په ۳٦۵ ورځو او ٦ ساعتو کې د لمر چاپیره په یوه وار ګرځېدو کې بشپړیږي.

د لمر د نیولو په موده کې هوا تیاره وي او ستوري لیدل کیږي، مخکې له دې چې لمر بشپړو پوښل شي، له اړخ څخه یې میاشت یا سپوږمۍ خپله روښنایي راپریبا سي.

خسوف او کسوف یوه فزیکي عملیه ده، چې د لمر، سپوږمۍ او ځمکې د کرې تر منځ رامنځ ته کیږي: که څه هم د لمر تندر او سپوږمۍ د تندر په اړوند دو دیزې عقیدې شتون لري، چې زموږ د بحث موضوع نه ده، خو په فزیکي ډول د لمر، سپوږمۍ او ځمکې پر یوه خط را تلل او واقع کیدل، خسوف او کسوف جوړوي. د سپوږمۍ د تندر پر وخت ځمکه د لمر او سپوږمۍ ترمنځ پر یوه خط واقع کیږي، په دې وخت کې د ځمکې سورې پر میاشت لویږي، که چیرې سورې په بشپړه توګه پر سپوږمۍ ولویږي، نو د سپوږمۍ بشپړ تندر رامنځ ته کیږي که چیرې سوری بشپړنه وي: نو نیمه سپوږمۍ تندر نیسي. (ظل وشبه ظل) د سپوږمۍ پر مخ د موږ د بحث موضوع ده. د لمر د تندر پر وخت سپوږمۍ د لمر او ځمکې تر منځ ځای نیسي، که د تصادف له مخې د سپوږمۍ سورې پر ځمکه ولویږي، د لمر تندر رامنځ ته کیږي، بیا هم د سپوږمۍ د سوري له امله د ځمکې پر مخ یا د لمر بشپړ تندر او یا نیم رامنځ ته کیږي. په دې وخت په بحرونو کې قوي مد او جذر رامنځ ته کیږي، خو کمزوري مدونه د سپوږمۍ او یا د لمر د جاذبې له امله هر وخت پر بحرونو تر سره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې د حرکتونو ډولونه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د ځمکې د حرکتونو په اړه به معلومات ومومي ځانګړې موخې: – د ځمکې د حرکت په ډولونو به پوه شي. – د وضعي او انتقالي حرکت توپیر به وکولی شي – د ځمکې د حرکت ډولونو نومونه به واخلي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنیټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې ځمکه څو ډوله حرکتونو لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پېښې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د ځمکې د حرکت د ډولونو په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د لمریز نظام د نقشې له مخې د ځمکې د حرکتونو توضیح کول. – د ځمکې حرکتونو په هکله په خپلو کې خبرې اترې مطرح کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي فعالیت وټاکئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د ځمکې حرکت د ډولونو په اړه نظر څرګندوي. – د لوست غوره او مهم ټکي لیکي. – نقشې ته ګوري او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور آوري. – د خسوف او کسوف په اړه له ښوونکي سره خبرې کوي. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې په واسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – مهمو ټکو او ستونزو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه وایي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي. – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د ځمکې پنځه ډوله حرکت:

۲– وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې د **۲۳** ساعتو او **۵۶** دقیقو په موده کې د لویدیځ له خوا ختیځ خواته په خپل محور څرخي، د ځمکې وضعې حرکت د بشر په ژوند، شرایطو، نباتاتو او همدارنګه د وخت په ټاکنه کې دلیدلو وړ اهمیت لري.

۳– ځمکه په یو کال **۳۶۵** ورځو او **۶** څلورو ساعتونو کې خپل حرکت په بیضوي مدار د لمر په ګرد چاپیره تر سره کوي، د ځمکې د مدار اوږدوالی **۹۳۱** میلیونو کیلو مترو ته نژدې دی، په مدار باندې د ځمکې د حرکت سرعت په یوه ثانیه کې **۳۰** کیلو متره حساب شوی دي.

مشهور انګریزي هیات برادلي په **۱۷۲۷** م کال کې د ځمکې انتقالي حرکت د ستورو د وړانګو د تمایل له مخې ثبوت کړ ځکه چې د ستورو د وړانګو تمایل د کال په فصلونو کې د ځمکې انتقالي حرکت پر بنسټ کله زیاتیږي او کله کمیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه پنځه ډوله حرکت لري چې له وضعي، انتقالي، نوساني، د ځمکې حرکت د ویګاه د ستوري خواته او په یوه نا معلوم استقامت د سحابي کهکشان په لور د ځمکې له حرکت څخه عبارت دي.

د ځمکې وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې په ۲۴ ساعتو (د ۲۳ ساعتو او ۵٦ دقیقو) کې د لویدیځ له خوا ختیځ ته په خپل محور څرخي.

انتقالي حرکت: هغه څېړنې چې د ساینس او حیات پوهانو په بیلو بیلو پېړیوکې تر سره کړي، ثابته کړې یې ده چې ځمکه په یو کال ۳٦۵ ورځو او ٦ ساعتونو کې خپل حرکت په بیضوي مدار تر سره کوي. ځمکه د نورو جسمونو غوندې د لمر په چاپیره څرخې او د لمریز نظام یوازنۍ سیاره ده چې ژوند پکې کیږي او د ټولو ژوندیو موجوداتو ژوند پکې برابر شوی دی او د ټولو سیارو په نسبت پکې ډیرې څېړنې تر سره شوي دي، لکه: څنګه چې ټول فضایي اجرام حرکت لري ځمکه نوساني حرکت هم لري چې په موضعي توګه د هغې نوسانات لیدل شوي دي، د جغرافیې پوهان له وضعي او انتقالي حرکت څخه دې حرکت سره علاقه لري، ځکه چې طبیعي او جغرافیې زیاتره پېښې او واقعات د ځمکې د وضعي او انتقالي حرکتونو په پایله کې منځ ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">جغرافیایي ټاکل شوي کمیتونه (طول البلد او عرض البلد)</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د طول البلد او عرض البلد په اړه به معلومات ومومي.
ځانګړې موخې:
– له طول البلد او عرض البلد سره به اشنایي پیدا کړي.
– د طول البلد او عرض البلد دایرې به رسم کړي.
– د طول البلد او عرض البلد دایرو په اوصافو به پوه شي
– د طول البلد او عرض البلد خطونو په شمیر به پوه شي او ورسره به مینه پیدا کړی.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنیت.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>هڅوونکي پوښتنه:
– د طول البلد او عرض البلد په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷− د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
− پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. − په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. − د طول البلد او عرض البلد په اړه پوښتنې طرحه کړئ. − پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. − د نقشې یا د ځمکې د کرې له مخې طول البلد او عرض البلد توضیح کړئ − د طول البلد په باره کې ورسره خبرې وکړئ − زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ − د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ − د ارزونې پوښتنې وکړئ − د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ − له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ.	− د نوي لوست سرلیک ته ګوري − نوي لوست په پټه خوله لولي. − د طول البلد او عرض البلد په اړه نظر څرګندوي. − د لوست غوره او مهمې برخې لیکي − نقشې ته پاملرنه کوي او د خپل ښوونکي څرګندولوته غوږ نیسي − د لوست مهمې برخې لیکي − د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه نوروته د استازې پواسطه وړاندې کوي. − مهمې برخې او پوښتنې طرحه کوي. − د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي − د نوي لوست لنډیز ته ځیر کیږي او ځانونه ور باندې پوهوي − له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸− د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱− طول البلد یا نصف النهار له هغو نیمو دایرو څخه دي چې له شمال قطب څخه پیل او تر جنوب قطب پورې اوږدې شوي او د استوا پر خط عمود دي، دګرینویچ خط چې د لندن له ښار څخه تېریږي، د طول البلدونو پیل دی او د ځمکې کره په دوو نیمو ختیځو او نیمه لویدیځو کرو ویشي

۲− عرض البلد له هغو دایرو څخه عبارت دي چې د استوا له خط سره موازي رسم شوي ختیځ او لویدیځ ته غځېدلی د استوا دایره د عرض البلدونو پیل دی، ځمکه یې په دوو نیمه شمالي او جنوبي کره ویشلې ده

۳− د عرض البلد دایرو اوصاف ۱۱ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۴− د طول البلد دایرو اوصاف ۷ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۵− ج− ۳۶۰ درجې

۶− ب− د ګرینویچ خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

فرضي خطونه چې له شمال قطب څخه پیل او تر سویل پورې رسیږي، د طول البلد د خطو (نصف النهار) په نوم یادیږي، څرنګه چې د دایرې محیط (۳٦۰) درجې دی، نو د طول البلدونو ټول شمیر (۳٦۰) درجې وي، د طول البلد خط چې دلندن د ګرینویچ له ښار څخه تېریږي، د طول البلدونو پیل دی او صفر درجه قبول شوی دی، چې (۱۸۰) درجې طول البلد یې دلندن د ګرینویچ ختیځ خواته موقعیت لري او د ختیځ طول البلدونو (۱۸۰) درجې نورې یې د ګرینویچ لویدیځ لورته موقعیت لري، د لویدیځو طول البلدونو په نوم یادیږي. د طول البد هره درجه په ٦۰ دقیقو او هره دقیقه یې په ٦۰ ثانیو ویشل کیږي، د طول البلد خطونه په یوازې توګه د نړۍ په بیلو بیلو سیمو کې د وخت توپیر ښیي. په نقشه کې د طول البلد خطونو تقاطع د ځایونو موقعیت ښیي.

د عرض البلد دایروته موازي دایرې هم وایي ځکه چې دغه ټول خطونه له استوا سره موازي خطونه دي چې په نقشه او کره کې په ښکاره لیدل کیږي. عرض البلد هغو دایروته ویل کیږي چې د استوا له خط سره موازي له ختیځ څخه لویدیځ خواته یو له بل سره موازي دي او د طول البلد په دایرو عمود دي. څرنګه چې ځمکه کروي ده، د عرض البلد دیره لویه دایره د استوا خط دی او د عرض البلدونو پیل شمیرل کیږي، نو ځکه صفر درجه منل شوی دی. د استوا د شمال عرض البلدونو ته شمالي عرض البلدونه وایي چې د N په توري ښودل شوي دي او د استوا د سویل (جنوب) عرض البلدونه د (S)په توري ښودل شوي، د عرض البلد هره درجه په ٦۰ دقیقو اوهره دقیقه په ٦۰ ثانیو ویشل شوې، چې په نقشو کې د درجې د قیقې او ثانیې په حساب پیژندل شوي دي (۹۰) درجې عرض البلد په شمالي نیمه کره کې او (۹۰) درجې په جنوبي نیمه کره کې شتون لري، د عرض البلد د دایرو د منځ دایرې ته د استوا خط وایي چې د ځمکې کره یې په دوو مساوي برخو ویشلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	اقلیم څه شی دی	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له اقلیم پېژندنې سره به اشنايي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اقلیم په اړه به معلومات پیدا کړي - د اقلیم له عناصرو او عواملو سره به مینه پیدا کړي - د لندبل او اورښت ګراف به رسم کړي	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلې فعالیت، لیدنه د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوې لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. - هڅوونکې پوښتنه: - د اقلیم او د هغه د عناصرو په اړه څه پوهېږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - اقلیم څه دی، په اړه یې پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې اقلیم تشریح کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلې فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقلیم په اړه خپل نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- اقلیم د یوې سیمې د جوي پدیدو له تمام وسطي حد څخه عبارت دی چې په ټاکلې وخت او ځای کې بیل بېل صفتونه غوره کوي چې د میلان مفهوم وړاندې کوي (Klima) او لاتین کلمه ده.

۲- د اقلیم اړوند عناصر د تودوخې درجې، د هوا فشار، د بادونو بهیر، لنده بل او له اوربښت څخه عبارت دي.

۳- د اقلیم پیژندنې له پلوه تودوخه او د لمر وړانګو د لګېدو زاویه د ځمکې د سطحې د اقلیم په تغیر کې اساسي رول لري. تودوخې او هغه نور چې له لمر څخه پر ځمکه لګیږي، د انرژۍ او ژوند مولد دی او په هره یوه ثانیه کې ۱۲۶ تریلیون ته نژدې قوه ده، د لمر تودوخې د ځمکې په استقامت را رسیږي، د لمر د وړانګو سرعت په ثانیه کې ۳۰۰۰۰۰ کیلو متره ده چې طیفونه یې د بیلو بیلو موجونو په اوږدوالي ځمکې خواته حرکت کوي، په هغو برخو کې چې د لمر وړانګې عمودي لګیږي.د ځمکې پر سطحې په هر سانتي متر مربع باندې په هره ثانیه کې دوه کالوري تودوخه تولیدوي.

۴- صیحح او غلطې پوښتنې د کتاب له مخې حل کړئ.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقلیم له جغرفیایي موضوعګانو څخه روښانه موضوع ده چې د ټولو بشري او کلتوري فعالیتونو محور جوړوي، د نباتاتو وده، د نفوسو ځای پرځای کېدل، د حیواناتو تیتیدل، همدارنګه د ځمکې د مخ ودانۍ په لومړي پړ اوکې له اقلیم سره مستقیمې اړیکې لري.

د اقلیم پیژندنې د مطالعو له پلوه زیاتره د طبیعت د جبر موضوع په منځ کې رډې. په دې باره کې د طبیعي او اقلیمي سیمو چاپیریالونه د ژوند د ډول او له انسانانو سره ځانګړې اړیکې ښیي. له هغه ځایه چې د ځمکې د کرویت په نظر کې نیولو سره د طبیعي فکتورونولویه برخه بدلون مومي، په هماغه ترتیب اقلیمي ښلوالی د ځمکې د مخ په بیلو بیلو برخو کې له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته تغیرمنونکی دی، مثلاً ټول هغه حیاتي شرایط چې د استوا له سیمې د قطبونو خواته تغیر کوي په لومړي پړاوکې د هغه یوازنی عامل اقلیم حسابیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د باد لګېدل	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د باد د لګېدو په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د باد د لګیدو لوری به رسم کړي. - په اقلیم باندې د بادونو په اغیزو به پوه شي - د باد د بهیرد فشار له مرکزونو سره به پوره خبرتیا او بلدتیا ومومي - په اوارو او غرنیو سیمو کې به په لنده بل او اوربښت پوه شي او نوروته به یې معلوات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي، او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلې فعالیت، او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. - هڅوونکي پوښتنه: - ایا د بادونو د لګېدو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د بادونو د لګېدلو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. - د نقشې له مخې د بادونو لېږدل روښانه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعاليت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بادونو د لګېدو په اړه نظر څرګندوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د مهمو ټکو پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته ځيرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فهاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- هغه باد چې په بيلو بيلو مساوي فاصلو کې په لوړ او ټيټ فشار حرکت کوي، په اصطلاح د جيوستروفيک بادونو په نوم ياديږي او تقريباً د ۹۰ درجې زاويې، د هغه د لګېدلو د لوري، د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز په لور حرکت کوي.

۲- دويم لامل چې دبادونو د حرکت لورى کنترولوي (Coriolis) له قوې څخه عبارت دی، په نيمه شمالي او سويلي کره کې د ځمکې د وضعې حرکت په اساس بادونه له خپلې اصلي تګلارې څخه ګرځي.

۳- د فشار او مرکزونو له مخې بادونه په دريوو ډلو ويشل کيږي (استوايي، ختيځ او لويديځ بادونه).

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د بادونو د حرکت لوري د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د ايزو بار خطونو لرى والي او نژديوالى د هغو د لګېدو چټکتيا د ليدو وړ اغيزه لري. د بادونو بهير په عمومي توګه بادونه د لوړ فشار له مرکزونو څخه د ټيټ فشار مرکزونو ته په حرکت راځي. هر کله چې د ايزو بار خطونه سره نژدې وي، د بادونو لګېدل تيزيږي، بر عکس که د ايزوبار خطونه سره لرې وي، د بادونو چټکتيا لږه احساسيږي، هغه باد چې د لوړ او ټيټ فشار له مرکز څخه په مساوي فاصلو حرکت کوي، په اصطلاح د جيوستروفيک د بادونو په نوم ياديږي او ۹۰ درجې زاويې ته نژدې د هغه د لګېدو لورى دلوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي.

د اتموسفير په شتون د ځمکې پر سطحه د فشار د مرکزونو په بدلون کې ډول ډول بادونه رامنځ ته کيږي، د فشار له مرکز څخه لوړ تل د ټيټ فشار د مرکز په لوري بادونه الوزي.

د پام وړ ده چې د باد الوتل د لوړ فشار د مرکزونو له لوري د ټيټ فشار په لوري پر يوه مستقيم خط نه تر سره کيږي بلکې ښي او چپې خواته کږيږي. چې د باد دا انحراف او کږيدل د ځمکې د وضعي حرکت له امله رامنځ ته کيږي، يا په بله وينا په شمالي نيمه کره کې د ساعت د عقرب مخالف بادونه په الوتلو پيل کوي.

د باد د الوتلو کچه د فشار د مرکز په ډير بدلون ټيټوالي او لوړوالي پورې اړه لري، تيز بادونه ډير وخت ورانى رامنځ ته کوي، د هريکن او تيفون بادونه يې ښه او څرګنده بيلګه کيداي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اقليم اغيزمن لاملونه	
۲– د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقليم د اغيزو او لاملونو په اړه به بشپړه اشنايي پيدا کول. ځانګړې موخې: – د اقليم اغيزمن لاملونه به وپيژني. – د اقليم اساسي عناصر به يو له بل څخه بيل کړای شي. – په هغو اقليمي فکتورونو به پوه شي او ورسره به مينه پيدا کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنيټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلې فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د تير او نوي لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول – هڅوونکي پوښتنه: – د اقليم د اغيزمنو لاملونو په اړه څه پوهيږئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو د ځانګړنې په اړوند پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - دنقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري. - نقشې ته پام اړول او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له لارښوونې سره د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- اقلیمي څلور فکتورونه عبارت دي له تودوخې، اورښت، لنده بل، د هوا فشار او د بادونو لګېدل دي.

- د لوست پوښتنې د کتاب له متن سره برابرې نه دي.

۱- د ګلخانه یي ګازونو زیاتیدل په نړۍ کې د اوزون د پوړ زیانمن کیدلو سبب شوي دی.

- د لمر وړانګې د ځمکې پر مخ په بیلا بیلو زاویو باندې لګیږي. (ص)

- په غرنیو لوړو برخو کې د هرو سلو مترو پوړ والې سره تودوخه لوړیږي. (غ)

- په افغانستان کې د سایبریا سړې څپې او د هند د سمندر موسیمي تو دې څپې د اقلیم د وچوالي لامل کیږي. (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د اقليم پيژندنې پوهانو د اقليم اغيزمن لاملونه په ترتيب سره داسې تر مطالعې لاندې نيولي دي

الف- د اقليم بنسټيز عنصرونه

ب- د اقليم اغيزمن لاملونه

د اقليم د بنسټيزو عنصرونو په مرسته د يوې سيمې اقليمي ځانګړنې په ښه ډول پيژندل کيږي، له دې امله د اقليم په بدلونونو کې لاندې څلور فکتورونه د يوې سيمې په آب و هوا باندې مستقيمه اغيزه لري، دغه فکتورونه عبارت دي له:

۱- د کال اومياشتې د شپې او ورځې د تودوخې درجه.

۲- د کال او مياشتې په اوږدو کې رطوبت او اورښت.

۳- په نړيوال او سيمه ييز ډول د لوړو او ټيټو فشارونو د مرکزونو جوړښت.

۴- په وچه او لنده باندې د بادونو لګېدل او د هغو ډولونه. دلته دغه څلورو اقليمي عنصروته يوازې د نورو مهمو او اغيزمنو لاملونو له مخې پاملرنه کوو چې عبارت دي

له:

۱- د لمر د وړانګو د لګېدو زاويه

۲- د عرض البلد درجه

۳- د ځمکې لوړې او جوړښتونه

۴- له بحر څخه لريوالی او نژدېوالی

۵- د بحري جريانونو نوعيت

٦- سيمه ييز بادونه

۷- د تودو او سړو جبهو ځرنګوالی

۸- د ګلخانه يي ګازونو پراختيا

۹- د اوزون د طبقې زيانمن کېدل

۱۰- د اورشيندونکو فعاليتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د اقلیم ډولونه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د اقلیم له ډولونو سره به بشپړه اشنايي پیدا کړي.
ځانګړې موخې:
– د اقلیم په ډولونو به پوه شي
– د اقلیمي سیمو نومونه به واخیستلی شي
– په نقشه کې به په بیلو بیلو سیمو کې د اقلیم ډولونه وښودلی شي او نوروته به يې روښانه کړای شي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني، خبرې اترې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیدل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زوړ لوست ترمنځ د اړيکو ټینګول.

– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا د اقلیم د ډولونو په اړه معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته پام اړوي او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورو زده‌کوونکو ته وړاندې کوي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ب) ځواب سم دی $\frac{۱}{۲}$۲۳ درجې او $\frac{۱}{۲}$۶۶ درجې

۲- (ب) ځواب سم دی له ختیځ څخه د لویدځ خواته

۳- معتدله اقلیم د ۳۵- او ۵۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو کې د ی، له تروپیک او قطبي دواړو خواو څخه اغیزمن کیږي.

۴- د منځنیو عرض البلدونو معتدله اقلیم په پنځو برخو ویشل شوی دی.

- د استوایي لاندې مرطوب اقلیم
- وچ او د لویدیځو سواحلو اقلیم
- له وچ اوړي سره د مدیترانې یا استوایي سیمې اقلیم
- دښتې او دستپ سیمې معتدله اقلیم
- د معتدله سیمې مرطوب او وچ اقلیم

۵- په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو کې د استوایي لاندې د ۲۵- ۳۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو اقلیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقلیم زیات ډولونه لري چې د حاره یا ګرمې سیمې اقلیم، د معتدلې سیمې اقلیم د منځنیو عرض البلدونو د استوا لاندې مرطوب اقلیم، د لویدیځو سواحلو اقلیم، مدیترانه يي اقلیم، صحرایي اقلیم، د معتدلې سیمې، ستپ، وچ او لوند اقلیم، قطبي سوړ او د غرنیو لوړو سیمو اقلیم، قطبي لاندې وچ اقلیم، د تندرا سیمه، یخچالي اقلیم او د غرنیو سیمو له اقلیم څخه عبارت دی. د صنعتي تولیداتو په زیات والي، د سون مواد زیاتې کارونې، د نفوس زیات والي، د ګل خانه يي غازونو زیات والي د ۱۹۸۰ کال را په دې خوا د ځمکې د تودوخې درجه مخ پر زیاتیدو ده. د اقلیم پیژندونکو د محاسبې له مخې هر کال یوه درجه د سانتي ګراد د ځمکې تودوخه لوړیږي، چې د هغې منفي اغیزې د قطبي او غرنیو یخچالونو کې تر سترګو کیږي. له دې سره سم اوړده وچ کالی، تر ځمکې لاندې د اوبو کمښت، د فلوریدا، دنمارک، او سلیون د سواحلو تر اوبو لاندې کیدل د دې هیوادونو اوسیدونکو او ټولې نړۍ ته سترګواښ دی، ځکه د ځمکې د تودوخې د درجې لوړیدل Global Warming دوام لري، چې په راتلونکي کې به ستره فاجعه رامنځ ته کړي.

د سونامي موضوع چې د ځمکې د ګرمیدو زاویه ده، په دوو ورستیو لسیزو کې یې د آسیا سویلي او ختیځ سواحل له ګواښ سره مخامخ کړیدي، امکان لري چې د نړۍ د اقلیم ځانګړتیا وې تر یوې اندازې بدلون وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اتموسفیر پوړونه (طبقې)	
۲– د زده (کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اتموسفیر له پوړونو سره به پشړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د اتموسفیر د پوړونوپه اړه به معلومات تر لاسه کړي – له تروپوسفیر طبقې او ستراتوسفیر طبقې سره به اشنا شي – د میزوسفیر طبقه او د ترموسفیر طبقې توپیربه وکړای شي او نوروته به یې روښانه کړي – له اکذوسفیر طبقې سره به اشنا شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني، خبرې اترې، ډله ییزکار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلي فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د اتموسفیر د پوړونو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اتموسفیر د پوړو په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې له مخې د اتموسفیر پوړونه توضیح کړئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ د هغوی د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – دارزونې پوښتنې مطرح کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ. – له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اتموسفیر د پوړونو په اړه به نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري – نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي د ننه په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې د خپلې ډلې د ښوونکي په لارښوونه د تختې مخې ته لیږي چې ستاسي نظر نوروته وړاندې کړي. – د ستونزمنو ټکو او پوښتنو طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د تروپوسفیر په ترکیب کې ۲۱٪ د اوکسیجن غاز، ۷۰٪ نایتروجن، ۰، ۹۳٪ ارګن، ۰، ۳٪ کاربن ډای اکساید وي.

۲– د اوزون پوړ په استراتوسفیر پوړ کې پروت دي.

۳– د ایونوسفیر پوړ د اتموسفیر ډیر تود پوړ دي چې د ترموسفیر په نوم هم یادیږي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر په بیلو بیلو پوړونو تشکیلیږي چې عبارت دی له:

۱– د تروپو سفیر طبقه

۲– د ستراتوسفیر طبقه

۳– د مزو سفیر او یا منځني پوړ (طبقه)

۴– د ترموسفیر پوړ (طبقه)

۵– د اکزوسفیر پوړ

د تروفوسفیر د پوړ ارزښت په دې کې دی چې د ځمکې حرارت د ګلخانې غوندي د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو لپاره په معیاری اندازه ساتي او اوربښتونه هم په همدی پوړ کې کیږي.

د اوزون پوړ د ماوراي بنفش وړانګو له راتللو څخه مخنیوي کوي.

د ستراتوسفیر پوړ د الوتکو د الوتلو لپاره ښه برابر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۳ لوست د تدريس لاربنود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې اتموسفير	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اتموسفير په اړه به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانگړې موخې: – د ځمکې له اتموسفير سره به بلدتيا پيدا کړي – د انسانانو، حيواناتو او نباتاتو په ژوند کې به د اتموسفير په رول وپوهيږي او نوروته به يې معلومات ورکړي. د اوزون د پوړ په هکله چې له بنفش شخه هغه خوا وړانگو د راتللو مخنيوي کوي مينه به پيدا کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرگندونې او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي او وسيلې	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوتر سي ډي گانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولگي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولگي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولگي تنظيم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولگي وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينگول. – هڅوونکې پوښتنه – د ځمکې د اتموسفير په باره کې څه معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د اتموسفیر په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې د ځمکې اتموسفیر توضیح کړئ. - د لوست غوره او مهم ټکي پر تختې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلې فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې د اتوسفیر په اړه نظر څرګندوي - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي توضیحات په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې څرګندوي. - د مهمو برخو او خپلو پوښتنو څرګندونه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلې فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

٨- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په پوړ (طبقه) کې د غازونو د سلنې په ترکیب کې اوکسیجن ۲۱فیصده، نایتروجن ۷۸ فیصده، ارګن ۰.۹۳فیصده، کاربن ډای اکساید غاز۰.۰۳ فیصده دی.

۲- ګلخانه یي غازونو کاربن داي اوکسایډ، co_2، متان او کلورو فلورو کاربن ډای چې د اوزون د پوړ د خرابیدو لپاره زیانمن دی.

۳- د تروپوسفیر په پوړ کې د فشار اندازه په چټکۍ را کښته کیږي که د سمندریز مخ ۷۶۰ ملي متره وي، د هوا د ۱۲ کیلو مترو په لوړ والي کې زر ځلې راکښته کیږي.

٩- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر هغه غازي کره ده چې د ځمکې د سیارې شاوخوا یې پوښلې ده، د ځمکې په خارجې قشر کې ژوندي موجودات او نباتات دي چې د بایوسفیر په نامه یادیږي او انساني ژوند د همدغې سیمې برخه ده چې د اتموسفیر په قاعده او د ځمکې په سطحه کې ژوند کوي، د اتموسفیر موجودیت د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو د پایښت باعث کیږي او د ژوند لپاره یې لاره برابره کړې ده، د ځمکې اتموسفیر ۱۳۰۰۰ کیلومتره پنډوالی لري، خو په قطبونو کې یې پنډوالی لږ دی.

د اوبو سایکل د اتموسفیر په شتون کې بشپړیږي، په دې معنا چې اوبه په اتموسفیر کې راټولیږي، سړیږي، په پایله کې وریځ جوړوي، کله چې د اشباع نقطې ته رسیږي، د باران د اوریدو لامل کیږي، جاري او رواني اوبه جوړوي، د اتموسفیر په شتون او لوړ فشار کې رامنځ ته کیږي، له یوې سیمې بلې سیمې ته د بادونو د الوتلو سبب کیږي، په اتموسفیر کې د اوبو پر سایکل سربیره د کاربن ۱۴ د فوتو سنتیز عملیه او د نایتروجن سایکل رامنځ ته کیږي، اتموسفیر له ګلخانه یي غازونو څخه د یوې طبقې په بڼه جوړیږي او د ځمکې تودوخه ساتي. که چیرې اتموسفیر شتون و نه لري، د باد الوتل نه رامنځ ته کیږي، د میاشتې (سپوږمۍ) د فضا په شان ټول شیان د سکون په حالت کې پاتې کیږي.

د اتموسفیر په شتون کې استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه ټول رامنځ ته کیږي چې هریو په ځانګړي اقلیمي سیمه ځانګړې اغیزه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	په اقلیم کې د اتموسفیر برخه	
۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − په اقلیم کې د اتموسفیر د برخې په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: − په اقلیم کې به د اتموسفیر له نقش سره اشنایي تر لاسه کړي − د انسانانو په ژوند کې به د اتموسفیر برخه او د اوکسیجن ګټور توب وپیژني − د انسانانو په ژوند کې به د اوزون د طبقې په رول پوه شي او نورو ته به یې تشریح کړي.	
۳− د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴− د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵− د ارزونې لارې	شفاهي او تحریري(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶− په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	− هڅوونکي پوښتنه: − ایا پوهیږئ چې اتموسفیر په اقلیم کې څه اغیزه لري؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو پوښتنه طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالیت روښانه کړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- تختې ته ګوري. - نوی لوست په چو په خوله لولي. - په اقلیم کې د اتموسفیر په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته په غور ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي د ښوونکي توضیحات په غوره اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - ستونزې او خپلې پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په اتموسفیر کې د اکسیجن شتون په وچو او لندو کې د ژوند د دوام سبب کیږي، انسانان په مستقیم ډول هغه تنفس کوي. بحري حیوانات خپل اوکسیجن له اوبو څخه اخلي، نباتات په ورځ کې اوبه درېښو پواسطه او کاربن دای اکساید له هوا څخه اخلي او د لمر په شتون کې کاربو هایدریت جوړوي، هغه تغذیه کوي، دغه عملیه د فوتوسنتیز په نامه یادیږي.

۲- د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو شتون د استوایي بادونو لګېدل، د قطبونو خواته کوي، په همدې ترتیب قطبي بادونه او سړه جبه ټول د اتموسفیر او د لمر د تودوخې زیږنده ده

۳- د هوا تودوخه او سوړوالې د لوړ او ټیټ فشارونو د مرکزونو د منځته راتللو سبب کیږي، سړه هوا (لوړ فشار) د تودې هوا د مرکز د هر لوري (ټیټ فشار) تل د بادونو حرکت منځته راوړي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر د ځمکې له مهمو پدیدو څخه دی، د یوې لفافې په ډول یې د ځمکې کره پوښلې ده. اتموسفیر د ژوندیو موجوداتو لپاره حیاتي رول لوبوي، د نړۍ او سیمه ییز اقلیم د کنټرول له لاملونو څخه ګڼل کیږي.

اوکسیجن او نایتروجن دواړه د ځمکې پر مخ د ژوند په دوام کې ټاکونکی رول لري، ځینې نور مواد چې د تیرس غازونو په نوم یادیږي، هغه هم د انسانانو د ژوند د دوام لپاره ځانګړي ارزښت لري، لنډه دا چې اتموسفیر په ژوند کې یو ټاکونکي عنصر دی، چې پرته له هغه کوم ژوندي موجود د ځمکې پر مخ خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولي، د اتموسفیر شتون د بنفش شعاوو د راتلو مخه نیسي او د هغه له زیانونو څخه انسانان او نورو ژوندي موجودات ساتي.

بله دا چې د اتموسفیر په شتون کې غږونه تر سره کیږي، د رادیو، تلویزیون او د ټولو مخابراتي وسایلو موجونه غښتلي کوي او د پیغامونو د رسیدو لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې پیژندنې د سنجش او لیدلو وسیلې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د هوا پیژنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به اشنا شي. - د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو او آلاتو سره به اشنایي حاصله کړي. - د هوا پیژندنې دلیدو او سنجش پخوانۍ او اوسنۍ وسیلې به یو له بله سره بیلې کړي.	
۳- د تدریس میتود	خرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. - هڅوونکي پوښتنه - د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش د وسیلو په باره کې څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د چوبې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د هوا پيژندنې د ليدنو او سنجولو د وسيلو په اړه پوښتنه وکړئ. - د هوا پيژندنې د نقشو له مخې د هوا پيژندنې د ليدلو او سنجولو وسيلې توضيح کړئ. - پر تختې د لوست غوره اومهم ټکي وليکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د ډله ييز کار لارښوونه او څارنه وکړئ - د لوست د پای پوښتنې وکړئ - د زده‌کوونکو له ځوابونو نتيجه واخلئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی کار څرګند کړئ.	- تختې ته په مينه ګوري - نوی لوست په چوپه خوله لولي. - د هوا پيژندنې دليدنو او سنجولو د وسيلو په اړه نظر څرګندوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونې په غوره اوري - تختې ته ګوري - پوښتنوته ځوابونه وايي - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. - د ټولګي په د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د - ترمامير سم دی.

۲- ب- باروګراف سم دی.

۳- د مصنوعي سپوږمکيو د ځمکې په سطحه کې د پراخه ليدلو ساحه لري. په اتومات ډول جوي حالت د نړۍ او سيمې په سطحه د هر هېواد لپاره معلومات ورکوي.د مصنوعي سپوږمکيو شبکه د هوايي ډګرونو. د الوتکو د الوتنې، د لويوبيړيو د تګلارې، د کرنې د لارښوونې، خړوبولو د ژوند په چاپيريال کې د ژوند د ساتنې ځنګلونو او د سيلابونو، څړځايونو، صحرايي کېدلو د خطر طبيعي پېښې سونامې، هريکن او تيفون لپاره بشپړ معلومات ورکوي، تر څو چې اورګانونه او مسؤول خلک ټاعمومي تدبيرونه ونيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ساینس او تکنالوژۍ له پراختیا سره د هوا پیژندنې د څیړلو وسیلو تکامل وکړ، دغه وسیلې ډول ډول او هر رنګه رامنځ ته شوي. د ۱۹ پیړۍ په پیل کې د هوا پیژندنې ستیشنونه مختصر او ساده وو، په ورو ورو د تودوخې اندازه کولو اتومات او الکترونیکی، باد سنجولو، د فشار د سنجولو او لنده بل وسیلې په هوا پیژندنې کې ځای شوې دي. د هوا پیژندنې د شبکې وسایل او الات اوس مهال په نړیواله کچه کارول کیږي، د امریکا متحده ایالاتو مصنوعي سپوږمکۍ د هوا پیژندني ټول الکتروني وسایل او الات له ځان سره لري، چې د نړۍ له هرې برخې تیریږي، تولې جوي ځانګړنې ثبت او ریکارت کوي اود ناسا NASA مرکز ته یې لیږدوي. دناسا مرکز همدغه معلومات او مشاهدات اروپایي هیوادونو، امریکا، جاپان، او هوایي ټاپو ته په معلوم او ټاکلي وخت کې معلومات ورکوي، د دې معلوماتو پر بنسټ په ټوله نړۍ کې د هوا او جوي وضعیت په اړوند وړاند وینه(پیش ګوي) کیږي، دا ډول څیړنې انګلستان، جرمني، فرانسه او د چین، جاپان او د هند یوه مصنوعي سپوږمکۍ یې هم تر سره کوي. چې خپل معلومات په اتوماتیک ډول هغو هیوادونو ته چې ور سره معلوماتي راکړه ورکړه لري، لیږدوي.

کچیرې ځینې هیوادونه د رادارو Radar په واسط دا معلومات په سیمه ییزه کچه راټولوي او د هوا په وړاند وینه کې له هغه کار اخلي په ځانګړي ډول د سونامي په طوفانونو، هریکن، تورندو، تیفون او د هوا حرکت په ټولو جبهو کې له ټولو ځانګړتیا وو سره پیش ګویې کوي، اوس مهال دا ډول مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې ته د نیژدې ستورو (سیارو) د هوا وضعیت هم تر څیړنې لاندې نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۶ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د با د منځ ته راتلو څرنګوالی	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د باد د منځ ته راتلو په اړه به بشپړمعلومات ترلاسه کړي. ځانګړې موخې: – د باد د پيدا کېدو په اړه به پوه پيدا کړي – په وچه او اوبو کې به د باد ډولونه وپيژني – د بادونو په ګټې او زيانونو به پوه شي – د سيمه ييزو بادونو په لګېدلو به پوه شي، دهغو له زيانه څخه به خبر شي او نورروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس ميتود	د لوست توضيح او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه د وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ايا پوهيږې چې بادونه څه وخت منځ ته راځي؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- دښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په چوپه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره اومهمې برخې وليکئ. - د کار په بيلوبيلو فصلونو کې د باد د لګېدو لورى په نقشه کې د باد د رامنځ ته کېدو څرنګوالى او د باد ډولونه توضيح کړئ - دا چې بادونه څنګه رامنځ ته کيږي، خپلو منځو کې پرې خبرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلى فعاليت څرګند کړئ	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوى لوست په پټه خوله لولي. - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري او مهمې برخې يې ليکي - نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونو ته په غور غوږ نيسي - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه له ښوونکي سره په خبرو کې ونده اخلي - د ټولګي په د ننه ډله ييزو فعاليتونو کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د ستونزو او مهمو برخو پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته ځيريږي چې پوه شي - له ټولګي وتلى فعاليت په کور کې تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- بادونه د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د اختلاف له مخې رامنځ ته کيږي. کله چې د ټيټ فشار د مرکزونو هوا د تودوخې په اثر پورته لوړه شي، د لوړ فشار د مرکزونو هوا چې نسبتاً سړه ده د هغې ځاى نيسي، په پايله کې د سيمه ييزو، قاره يي او يا د ځمکې د کرې په مقياس بېل بېل بادونه رامنځ ته کيږي.

۲- بادونه په پنځه ډوله دي.

۳- تيفون او هريکن بادونه، له سيمه ييزو بادونو څخه دي چې په اندازه کې ډېر کم وي، خو سرعت او دورانى زوريې ډيروي، د هريکن بادونه زياتره د فلوريدا په سواحلو او د تکزاس په سيمو کې منځ ته راځي، چې هرکال د ودانيو د خرابيدو او د کرنيزو حاصلاتو له منځه تللو سبب کيږي، د تيفون بادونه د چين به ختيځو سواحلو کې رامنځ ته کيږي چې د هغې سيمې د اوسېدونکو د زيانمن کېدو سبب کيږي، همدارنګه ځينې ساري ناروغى له يوې سيمې بلې سيمې ته ليږدوي که له سونامي سره يو ځاى شي، د زرګونو خلکو د وژلو او د کوروونو دورانى سبب کيږي

۴- تجارتي بادونه په شمالي نيمه کره او سويلي نيمه کره کې د ۵- ۳۰ درجو عرض البلدونو په منځ کې پيدا کيږي، له شمال ختيځ څخه د سويل لويديځ خواته حرکت کوي خو په سويلي نيمه کره کې يې د حرکت لورى له سويل ختيځ د شمال لويديځ خواته کيږي. د تجارتي بادونو د لګېدو سيمې په اطلس اوقيانوس او بحر الکاهل کې دي چې په ۱۵- ۱۶ پيړيو کې چې په بيړى چلولو کې زيات ارزښت درلود. چې د شمال او سويل تجارتي مالونه سره بد لبدل.

۵- د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د توپير په سبب بادونه منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار خواته لګیږي، په هوا پیژندنه کې د باد کلمه د هوا پراخه بهیرته ویل کیږي چې کیدای شي، د ځمکې په سطحه یا په ازاده فضا کې د ځمکې د سطحې په یو کیلومترۍ کې) شتون ولري. د هوا طبیعي بهیرونه جریانونه ډیرکم په یو ډول وي، دا ډول ګرد بادونه د ساعت له عقربې سره موافق یا مخالف وي، په بیلا بیلو ښو او ځانګړي چتکتیا پرخوالي پیدا کوي.

باد د بیل بیل لورى او سرعت لرونکي دی، د باد لورى هغې خواته ویل کیږي چې باد له هغې پلو راځي.د ځمکې د سطحې د باد سرعت د ځمکې د وضعي حرکت تر اغیزې لاندې راځي، په تصویر یا انځور کې د بادونو جوړښت ته پاملرنه وشي، په نیمه شمالي کره کې هغه بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي، د ځمکې د وضعي حرکت د اغیزو له امله همیشه ښي خواته میل لري او په جنوبي نیمه کره کې یې چپې خواته. د استوا په برخه کې هغه مهال چې له $23\frac{1}{2}$ درجو عرض البلدونو څخه د استوا خط پر لور حرکت کوي، ښي خواته خپل لورى ته بدلون ورکوي، کله چې له جنوبي نیمې کرې څخه د استوا خط خواته الوزي، چپې خواته خپل لوري ته بدلون ورکوي، په پایله کې استوا ته نیږدي بادونه د استوا له خط سره موازي بادونه وي.

تند بادونه د لوړ فشار د مرکز له سیمې او ټیټ فشار له ساحې څخه را پیدا کیږي هر څومره د فشار توپیر زیات وي، سرعت او د باد شدت په همغه اندازه زیادتیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	وریځې جوړېدنې CLOUDS	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ورېځو د ډولونو له جوړېدنې سره به اشنا شي. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به پوه شي چې وریځ څنګه جوړیږي؟ - د وریځو ډولونه به وپیژني. - د وریځو شکلونه به یوه له بلې توپیر کړای شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي او تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلي کار لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکې ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - په آسمان کې څه وخت وریځ جوړیږي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د وريځو د جوړېد په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - په نقشې کې د کال په بیلو بیلو فصلونو کې د وريځو جوړېدل توضیح کړئ - دا چې وريځې څنګه جوړیږي خبرې پرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د وريځو د جوړېدو په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست غوره او مهمې برخې لیکي - نقشې ته په غور ګوري او د محترم ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د وريځو د جوړېدو په اړه له ښاغلې ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- وريځ په فضا کې د اوبو د بړاسونو د یو ځای کېدو په اثر منځ ته راځي چې د لمر د تودوخې او د جهیلونو، د سمندرونو دریابونو او د نباتاتو د پاڼو د اوبو بړاس (بخار) له ځمکې پورته کیږي، تودیږي، له بله پلوه د هوا د لویې جبې د سړیدوله مخې چې د اوبو بړاسونه د تکاثف په واسطه د هایدروسکوپي هستو په شاوخوا کې راټولیږي، په طبیعت کې د وريځو بیل بیل ډولونه رامنځ ته کوي.

۲- وريځې په ۱۵ ډولو دي چې دوه ډولونه یې له ستراتوس او کومولوس څخه عبارت دي.

۳- د ښو په شان وريځې یا سیروس په فضا کې د ښو په بڼه لیدل کیږي او د ښکې په بڼه یا سیرو کومولوس د سپین رنګه نازکو پر دو غونډې په فضا کې رامنځ ته کیږي

۴- هرمي او ګنبده.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

وريځې په اتموسفیر کې د اوبو د بړاس پواسطه منځ ته راځي، دغه بړاسونه د تروپوسفیر په لوړوالي کې سره نژ دې کیږي ښلې ښلې وريځې جوړوي، په استوایي توده هوا کې د اوبو د بړاسونو ځای نیونه ډېره ده او په سړه هوا کې کمه ده. د سړې او تودې هوا جبهې ښلې وې او په هره جبهه کې د هوا کتلې ښلې ښلې وريځې رامنځ ته کوي. د سړې هوا په جبه کې د کولونیمبوس وريځ جوړیږي چې د دغو وريځو تورې کتلې سخت تیز بارانونه رامنځ ته کوي او له نیمبوس څخه پورته د کومولوس وريځ منځ ته راځي. د رنګ خړوالی یې کم او د ګنبدي او هرم غونډې دی هغه توده هوا چې د سړې څپې د فشار په واسطه پرمخ ځي، یوه په بلې پسې په سړې هوا باندې اوړي. کله چې توده هوا د لوړوالي په سبب خپله تودوخه له لاسه ورکړي، د ستراتوس وريځو د جوړېدو سبب کیږي چې د کوچنیو او لویو طبقو بڼه غوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د لوړتیا له مخې د اوربښت بدلونونه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د لوړ والي له مخې به د اوربښتونو له بدلونونو سره اشنایي پیدا کړي.
ځانګړې موخې:
– د لوړ والي له مخې به د اوربښتونو په بدلونونو پوه شي
– د اوربښتونو د بهیر او د اوبو په دوران به وپوهیږي او ور سره مینه به پیدا کړي.
– په ژوند کې به د اوربښتونو په ارزښت وپوهیږي
– په نقشه کې به سړې او تودې سیمې وښودلی شي او نور به هم پرې پوه کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي، تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td>فعالیتونه، سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلي فعالیت کتنه، د تیر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– ولې د ځمکې د کرې په ټولو برخو کې اوربښتونه توپیر لری؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. – د اورښتونو د بدلونونو په اړه پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې باراني سیمې توضیح کړئ. – دا چې اورښت په اب و هوا څه اغیزه لري خبرې او بحث پرې وکړئ – پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اورښتونو په اړه نظر ښکاره کوي. – د اورښتونو د بدلونونو په اړه نظر ورکوي. – نقشې ته ګوري او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – پر آب او هوا او د اورښت په اغیزو خبرې او بحث کوي. – د لوست غوره او مهمو برخو په هکله یاملرنه کوي. – د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه په غور اوري – په ډلو کې فعاله ونډه اخلي او پایله یې د ډلې د استازي پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – پوښتنو ته ځوابونه وایي – د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته ځیرېږي او ځانونه پوهوي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي او په کور کې یې سر ته رسوي.	۳۵ دقیقې

۷– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د لنده بل لرونکي هوا کتله چې د غرنیو سیمو په ټیټو برخو کې وي، په ورو ورو په لوړوالي کې خپله تودوخه له لاسه ورکوي، د اورښت سبب کیږي، له دې امله په ټولو برخو کې یو ډول اورښت نه کیږي.

۲ـــ د لمر د لګېدو له مخې د سمندرونو جهیلونو، خلیجونو او بحیرو اوبه براس کیږي او د اوبو د براسونو په پایله کې فضا ته پورته کیږي، د اوبو د براسونو د لوړېدو په عملیه کې یې تودوخې کمیږي، سړیږي، د اورښتونو او وریځو د رامنځ ته کېدو سبب کیږي.

۳ـــ اورښت د انسانانو، حیواناتو، نباتاتو او ټولو ژویو په ژوند کې ډېر ارزښت لري، ځکه چې ژوندیې بې د اوبو له شتون څخه شونی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په ټولو ځایونو کې د اورښت اندازه یو ډول نه ده او د اورښت اندازه د سیمو په موقعیت پورې اړه لري، په ځینو وختو کې د غرونو د لړیو شتون د لنده بل لرونکو بادونو د تېرېدو خنډ کیږي او د هغو په ټیټو برخو کې اورښت کیږي، د استوا د سیمې د کالني اورښت اندازه د ۲۰۰۰ او ۳۰۰۰ ملي مترو ترمنځ ده او په معتدله کې له ۱۰۰۰ ملي مترو څخه زیاته ده او ځینې وختونه دغه اندازه له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ ملي مترو پورې رسیږي، د همالیا غرنیو سیمو کې د باران اندازه ډېره ده چې د هند له سمندر څخه د مونسوني بادونو پواسطه د اوبو براسونه هلته ورل کیږي په پایله کې دواورې او باران په ډول راکوزیږي.

د لوړ او ټیټ فشار چاپیریال د اورښت په اندازه مستقیمه اغیز لري، هغه اقلیمي سیمې چې ټیټ فشار لري، د اورښت اندازه یې ډېره وي، له همدې امله په معتدله او استوایي سیمه کې زیات اورښت کیږي.

په قطبي چاپیریال کې د استوا لاندې او د قطب لاندې چې د لوړ فشار چاپیریال ښکاره کوي، اورښت لږ لیدل کیږي، د استوا په چاپیریال کې د کالني اورښت اندازه دومره توپیرنه لري او ټولې ورځې یې سره برابرې دي، خو د معتدله او تر قطبي لاندې سیمو اندازه د کال په موسمونو او فصلونو کې بدلون کوي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library